

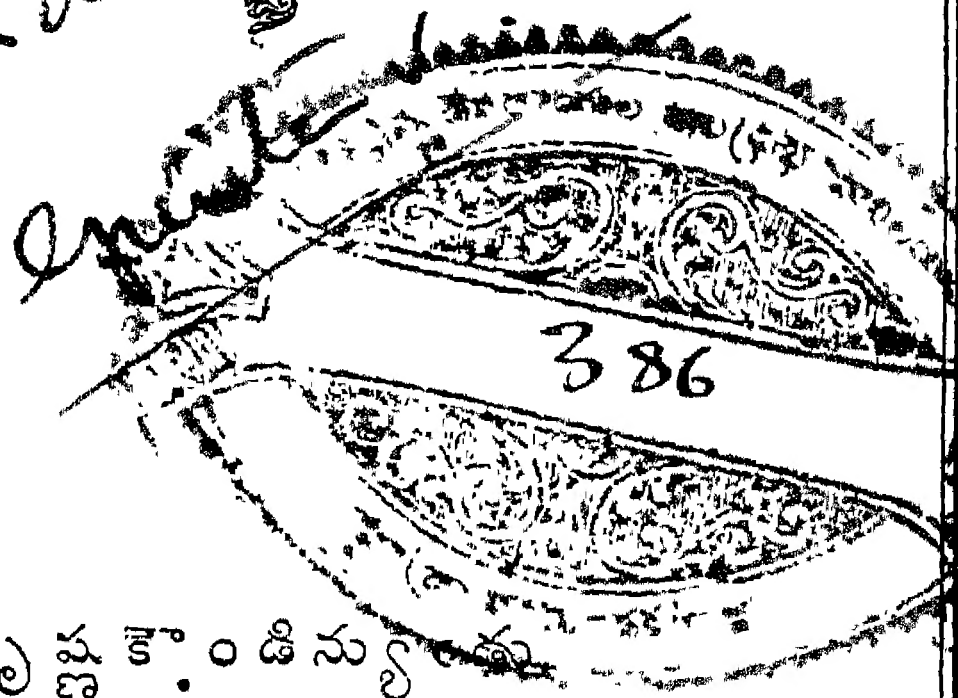
శ్రీ
ఈశ్వరకృష్ణగ్రంథమాల :

ప్రథమకుసుమము.

నందనారుచరితము.

Y. S. R. Rame
Ramy.

11 years
Bin and Rame

కృష్ణకృష్ణగ్రంథమాల

1938

సర్వస్వామ్యసంకలితము]

[వెల రూ. 12.00]

విషయ సూచిక.

పుట.

i

ii

ix

xxi

xxi

xxii

xxiii

1

93

1. విన్నపము

2. పరిచయ వాక్యము

3. పీఠిక

4. అంకితము

5. స్మృతి

6. కథాసంగ్రహము

7. పాత్రవర్ణము

8. నాటకము

9. లఘుటీక

విన్నపము

ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తువారు ఈనాటకమును ఇంటర్మీడియేటు పరీక్షకుఁ బాఠ్యముగా నియమించుటచే నీపునర్ముద్రణమును జేసితిని. తత్ప్రకారము దాంధ్రపాఠ్యగ్రంథనిర్ణయసభవారి కెంతయు కృతజ్ఞుఁడను.

విద్యార్థులకొఱ కీగ్రంథమునఁ బీఠికయు లఘుటీకయుఁ జేర్చితిని.

మొదటిముద్రణమునకు సాహాయ్య మొనరించి యందుఁ బరిచయ వాక్యమును వ్రాసి న న్నాదరించిన శ్రీ శ్రీ శ్రీ విశ్వదాత కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుపంతులుగారు కీర్తిశేషు లైరి. ఇట్లు మాత్రమే వారి స్మరణ యుపలబ్ధ మగుట నాదురదృష్టము.

నేను కోరినమాత్రాన పండితవరేణ్యులు నాకు గురుతుల్యులు బ్రహ్మశ్రీ వర్షుల చిన సీతారామస్వామిశాస్త్రిపాదులవారు సంస్కృత నాటకలక్షణము లిందెంతవఱకు ననుసరింపఁబడినవో పరిశీలించి తమ యభిప్రాయమును వ్రాసి పంపఁగా వేఱుచోటఁ గొందుపఱచితిని. వారికి నమస్కారశతంబులు.

పరిచయవాక్యము

హిందూమతపరిణామమునందు భక్తియోగము పూర్ణయోగఘట్టము. కర్మయోగము జ్ఞానయోగము భక్తియోగమునందు సమన్వయము పొందుచున్నది. వేదాంతము భక్తియోగమునందు సార్థక మగుచున్నది. భక్తబృందావనమునందు మమకారాహంకారపరములైన మతకులజాతిదిశాభేదము లంతరించి మానవప్రేమపరమైన భగవత్కైంకర్యము సాధ్యమగుచున్నది. దురారాధ్యమైన కర్మమార్గము శిథిలమై సుఖారాధ్యమైన భక్తిమార్గము హిందూమతమునందు ప్రబలినవిధమును హిందూమతేతిహాసములు వేనోళ్లను చాటుచున్నవి. అంత్యజులు అగ్రజులకు జ్ఞానోపదేశమును జేసి కృతార్థులను జేసిన విధమును ధర్మవ్యాధోపాఖ్యానాద్యుపాఖ్యానములు బోధించుచున్నవి. ఆత్మగతమైన భక్తియోగము బాహ్యలక్ష్యములైన వర్ణాశ్రమాదులను జయించినవిధమును భక్తులజీవితచరిత్రములు తెలుపుచున్నవి. శివసాన్నిధ్యమందు మానవకల్పితములైన అగ్రజాత్యంత్యజభేదములు లేవనెడి వేదాంతోపదేశమును భక్తిమార్గము నిత్యజీవనమునందు సార్థకము చేయుచున్నది. భక్తుల దివ్యచరిత్రలందు మాలభక్తుడైన నందనారుచరిత్రము పరంజ్యోతివలె ప్రకాశించుచు నన్నివర్ణములవారికిని జ్ఞానోపదేశము చేయుచున్నది. పవిత్రమైన నందనారుచరిత్రమును శ్రీయుత ఓరుగంటి కృష్ణకాండిన్యూడుగారు నాటకరూపమున, వర్తమానకాలరూపముల కనురూపముగ, రచించి సనాతన సంస్కర్తల కృతజ్ఞతకు పాత్రులైరి.

నందనారుచరిత్రాంశము సామాన్యులకును తెలిసిన విషయము. నందనారుమాలపాతేరు. నటరాజభట్టరు బ్రాహ్మణయజ్ఞాని. నంద

నారుభక్తిప్రభావము నటరాజభట్టరుని మాలవానికి భక్తుని జేసినది. ఈ నాటకమునందు గ్రంథకర్త, హరిజనోద్ధరణము గాంధిమహాత్ముని యా దేశోపదేశములు దిగంతవిశ్రాంతములయి నిండియున్న సమయమందు, అవలంబించిన రచనావిధానము రసభావప్రకటనమునకు శ్లాఘ్యముగ నున్నది. నాటకమునకు నందనారుచరిత మని నామకరణము చేసినను విశ్వనాథ భట్టరును ప్రధానపాత్రముగఁ గైకొనుట భావోచిత్యమునకుఁ దగియున్నది. విశ్వనాథభట్టరు నటరాజభట్టరునికుమారుఁడు. నాటకము విశ్వనాథభట్టరుపాత్రముతో నారంభాంతముల నొందుచున్నది.

విశ్వనాథభట్టరు అగ్రజుఁడు, నందనారునకు స్వామి. నందనారు మాలయును పాలేరును. మాలపాలేరైన నందనారునకు విశ్వనాథ భట్టరు శిష్యుఁడును, భక్తుఁడును, సహచరుఁడునునై భక్తిప్రభావమును పండితపామరులకు సుగమము చేసినవిధమును నాటకము గంభీరముగను సరళముగను ప్రదర్శించుచున్నది. విశ్వనాథభట్టరు బ్రాహ్మణవంశ జుఁడు, మహాపండితుఁడు, యువకుఁడు, ధర్మపరాయణుఁడు; అయినను కులమును, సుఖమును, సంసారమును విడిచి ధర్మారాధనపరాయణుఁడై కృతార్థుఁ డయ్యెను. సనాతనమైన హిందూమతప్రవాహము నవజీవనమును వికసింపఁజేయుఁగలవిధమునకు విశ్వనాథభట్టరు చరిత్రము ప్రమాణము. హిందూమతమును కృశింపఁజేయుచున్న అంతరానితనము, దేవాలయప్రవేశనిరోధము మొదలగుదురాచారములు పోవుటకు బ్రాహ్మణులు మార్గదర్శకులు గాఁగలవిధమును నాటకము బోధించుచున్నది. విశ్వనాథుఁడు శిరమున నంజలి ఘటించి నందునకు సాష్టాంగప్రణామము చేయుచు వెల్లడిచేసిన భావములును, అప్పయదీక్షితునకుఁ దెలిపిన భావములును హృద్యముగ నున్నవి.

అంతరంగనిష్ఠ మాత్మోరుభాసమ్ము
చతువులకుఁ దెలిసె; శాంతమహము

నిత్యశుద్ధమైన నిర్మలతేజమ్ము
మోహనాశకమ్ము మ్రొక్కువాడ.

మాలయ, యైన నేమి ? యనుమానము లేదు; శుభండు;
బ్రహ్మసూ

త్రాలు పఠించునర్థము ముదమ్ముగ మూర్తి ధరించె నిట్లు లా
బాలసుధాంశు శేఖరునిబంధుర తేజముగాని వేతె ? పా
పాల దహించువారయిన భక్తి భజింపుడు వీనిపాదముల్.

నందనారు తనతండ్రివలనపడినకష్టములకు విశ్వనాథభట్టరు
పొందినసంతాపము అగ్రజులకు ధర్మనిర్వహణమార్గమును బోధించు
చున్నది.

ఈయఘ మెట్లు పాయునొకొ !

యిమ్మహితాత్ముడె యింటిబంటి; దే
మో యిటు వేషధారి యయి

మోహము గొల్పంగఁ జంద్రమాళికిఁ ;
ఆయతమూఢభావముల

నర్మిలితోన హరించు నేర్పొకో !
ఈయనఘాత్ము పాదయుగ

మిచ్చుత మాకు మహోదయమ్ములన్.

నందస్వామి నటరాజస్వామితో నైక్యమును పొందినపుడు విశ్వ
నాథభట్టరునకు కలిగిన విషాదానందములు హిందూమతసంప్రదాయము
లందోయధోర్థమైన భక్తి పరమార్థమును బోధించుచున్నవి. ౧

జననం బొందిన మాలవై పుడమి నాజన్మంబు శుద్ధుండవే ;
యనలం బొందఁగ నయ్యె నీకు నిటు; లీయార్తుల్

విషాదమ్ములున్

మన సెట్లొర్పును ? నీదురంతవిధి నేమందుండునుంబోలెనె
తిని ; నీయానతిఁ దీర్పఁగావలయు నీదీనున్ గటాక్షింపుమా.

నాటకమునకు హృదయమైన నందనారుశీలము చక్కఁగ పద
శ్చింపఁబడినది. నిష్కామకర్మయోగమునకు నందునిప్రవర్తనము ప్రమా
ణము. ద్వంద్వమోహవినిర్ముక్తుఁడైన నందనారునకు నటరాజభట్టరు
పెట్టెడిబాధ లగోచరములై నటరాజస్వామిమాత్రమే సర్వత్ర గోచర
మగుచుండెను. భగవంతుఁడు తనభక్తులహృదయములందు నివసించి
యుండెడివిధమును నందనారుమాహాత్మ్యములు విశదము చేయుచున్నవి.
ప్రేమసాధ్యమైన భక్తిమార్గమును నందనారుచరిత్రమునందలి పిట్టలు
చేసుమేసినవృత్తాంతము సువ్యక్తము చేయుచున్నది.

రయమునఁ బోయి, నాచెలువురమ్యకళాయుత దేహశోభ నె
ల్ల యనుభవించి, మ్రొక్కు లిడి, లాలనభాగ్యము పొంద
నేర్తు రే;

నయమున లేచు, శోకమున నాకొనఁగూడద, మెంచు తెట్టుల
య్య యగజనాథుఁ జూచి నయనార్తిఁ దొలంచు సుఖంపు
మార్గముల్.

నటరాజభట్టరు పశ్చాత్తాపమును బొంది నందనారునకు శిష్యుఁడై
నపుడు ఆయనకు చేసినయుపదేశము సకలజనులకును మాననీయము.

సకల మిలను శివుని చరరూపవిభవమ్ము ;

భేదభావ మెంచ బిరుదు గాదు ;

ప్రేమగల్గుచేతఁ బ్రియవాక్యములచేత
గారవించు టొప్పుఁ గలుషునైన.

ఉన్నదానఁ దృష్టి నొందినవిజ్ఞుఁడు
పొందు సుఖము, పొందు పుణ్యచయము.

భక్తిలేనివాని భగవానుఁడైనను?

జ్ఞాన మిచ్చి ప్రోచు కరణి గలదె

నందనారు మమకారాహంకారములను విడిచి భా-
మును చేరిన యద్భుతదృశ్యము సనాతనులకును, సంస్కృ-
మైన భక్తిప్రభావమును పరిస్ఫుటము చేయుచున్నది.

“ఇహామృత్ ద్రోచి పరంబు గొల్తుమట ; యిం-
కే” మంచు గర్వమ్ముఁ
ను హతాశుల్ గనలేరు నాథు నదియున్

దోషప్రకారంబె కా
‘అహా’మృత్ భావము ద్రోచుటే సుఖము; ‘
యన్ దృష్టియే మూల
యిహపర్యాప్తికిఁ ; గాన నా‘యహమిక’

న్నీశున్ సమర్చింపువ

ఆచారపాశబద్ధమును, జడప్రాయమును, దురారాధ్య
హిందూమతసంఘమునందు ధర్మోద్ధరణావసరమును నం-
చరిత్రసంకీర్తనము విశదము చేయుచున్నది. ఈ పవిత్రచరి-
జాల కాత్మవిశ్వాసమునకును, అగ్రజాల కభిమాననిరూ-
సాధనభూతముగ నున్నది. నాటకమునందువలెనే అ-
త్మాపము నొంది హరిజనోద్ధరణమును స్వధర్మనిర్వహణమును

మార్థము. ఈపరమార్థమును గ్రంథకర్త నాటకమునందు గంభీరము గను నిగూఢముగను సనాతనులకును, సంస్కర్తలకును ప్రదర్శించి సనాతనధర్మమార్థమును సువ్యక్తము చేసెను. వర్తమానకాలమునందు హిందూసంఘమును కలవరపఱచుచున్న హరిజనసమస్యను నాటకరూపమున మనోహరముగ కల్పించిన శ్రీయుత కృష్ణకౌండిన్యఁడుగారు ధన్యులు.

శైలి భావముల కనురూపముగను, సరళముగను, మధుగముగను నున్నది. సామాన్యపాత్రలు వాడుకభాషను వాడుట సమంజసము. పద్యములందు సంస్కృతభాషాప్రాబల్యము గోచరం బగుచున్నది. ప్రజాసామాన్యమున కుపయుక్తమైన గ్రంథమునందు తెలుఁగుభాష నధికతరముగ వాడుట ఉచితము. భావప్రకటనమునందును, వర్ణనలందును రసవంతము లైనకొత్తకల్పనలు కలవు. పెనుదాహృతములైన పద్యములవలెనే ఈక్రిందిపద్యములును శైలికిని నూతనకల్పనలకును నిదర్శనములు.

యోగమునయందుఁ ద్రిగుణము లొనరు కరణి
నభ్రవీధిఁ దమశ్చవు లలరె ; నంత
రజని యూడ్చిన కరుడైన రజము నాఁగ
శశి వెలింగెను ; వెన్నెల సత్త్వ మొనరె.
అభ్రగంగాలహరి నోలలాడు విధువు
పరమశివునిమాళి ననార్తవంపుఁబువ్వు ;
అతని కరచర్చఁ గరఁగుచు నలరు చుక్క
లైందవామలమణిభూష లంబసిగను.

పాదమృంశధరిత్రిగర్వితుల సేవన్, వర్ణవిభ్రాంతులన్
వాదవ్యగ్రతఁ గాక ప్రేమసుధసంస్థావంబునన్, దేర్పఁగా

నీదీనుల్ తరియింపఁ, దోఁచెనొ కటా యీయంత్యవర్ణ మ్మునం
దా దేవుండు జనాఘరక్షకుఁడు దా నైశ్వర్యహీనంబుగ్గాన్.

కృతికర్త శ్రీయుత కృష్ణకౌండిన్యఁడు గారును, కృతిపోషకులు
రేబాల సోదరులును యువకులు, నవజీవనప్రేమోపాసకులు. భగవం
తుఁడు వీరి కభీష్టసిద్ధిని నిట్టి కావ్యరచనాపోషణభాగ్యమును నింకను నధిక
తరముగను గలుగఁజేయుఁగాత. ఆంధ్రలోక మీకృతియందలిగుణముల
గ్రహించి దీనికి స్వాగతమును, గ్రంథకర్తకు ప్రోత్సాహమును నొసంగి
హిందూమతధర్మరహస్యమును గ్రహించుట సమంజసము.

గ్రంథకర్త నా కీపరిచయవాక్యములను వ్రాయుట కవకాశమును
గల్పించి గౌరవించినందులకు కృతజ్ఞుఁడను.

శ్రీముఖి సంవత్సర
జ్యేష్ఠ బ ౧౩ బుధవారము. }

కా. నాగేశ్వరరావు.

ప్రీతి క.

ఆకరములు

భక్తిమార్గమున నీశ్వరుని సేవించి కృతార్థులైన ధన్యులలో నాది ద్రావిడభక్తుడైన నందనా రొక్కడు. అతనిచరిత్రము తెనుఁగున చిలకమర్తి లక్ష్మీనృసింహముగారిచే సంగ్రహముగ వచనమున రచితము. సంబంధము మొదలియారి తమిళ 'నందనారు' నాటకము యొక్క యాంధ్రానువాదమునను ఈతనికథ యుపలబ్ధము. ఇటీవల నొక రిరువురు హరిజనోద్ధరణకోలాహలప్రధానముగఁ దెనుఁగునాటకములుగ నీకథను దీర్చియున్నారు.

తమిళమునను సంస్కృతమునను ఈకథ కేయాకరము లున్నవో శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్యగారు భారతి శ్రీముఖి మార్గశీర్ష సంచిక యందుఁ దెల్పియున్నారు. తద్వివరణ మొక్కింత.

1. శ్రీ. శ. ౮-వ శతాబ్దిని సుందరస్వామి తన 'తేవారము'న 'తిరు త్తోండత్తోమై' అను భాగమున "తిరునాళైప్పోవారు"ను లింగైక్యము చెందిన భక్తుల నొక్కని గా స్మరించియున్నాఁడు. 'తిరునాళైప్పోవారు' అన నందనారేయని ఎల్ల రంగీకరించిన విషయము.

2. శ్రీ. శ. ౧౦-వ శతాబ్దిని నంబియాందార్ నంబి తన 'తిరు త్తోండర్ తిరువందాది'లో 'నాళైప్పోవారు' మాలయనియు, ఆయినను చిదంబరముదీక్షితు అతనికి నమస్కరించిరనియు నుడివెను.

3. ౧౧-వ శతాబ్దియందు శేక్కిడర్ పెఱియపురాణమును వ్రాసెను. దాన నందనారుచరితము (నాళైప్పోవార్ నామపూర్వక ముగ) లబ్ధము.

నందనా రాదనూరుగ్రామవాసి. శివకైంకర్యము సేయుట కౌతండు వాద్యములకయి దేవాలయపుమంగళకుఁ దోడ్లు బాగొనరించి యిచ్చు వాఁడు. సమీపమునఁ 'దిరుప్పంగూరు' శివుని జూచుట కంతయు నందుఁడు ప్రయత్నించి విఫలుఁడు కాఁగా, దీక్షితులకుఁ గాకున్నను, శివునికే దయగలిగి ఆయన దృష్టిమార్గమున నడ్డముగనున్న రాతినందిని ప్రక్కకుఁ దొలఁగుమని యానతిచ్చెను. నందుఁ డంత దూరముననుండియే స్వామిదర్శనముచేఁ గృతార్థుఁడై చెంత నొక తటాకమును ద్రవ్వి తన యూరి కేఁగెను. తర్వాత నటరాజమూర్తిని దర్శింప నతఁడు చిదంబర మునకుఁ బోవఁగా, దీక్షితులు అతనికి దేవాలయప్రవేశము నిరాకరించిరి. స్వామి దీక్షితులకు స్వప్నమునఁ గన్పించి యగ్నిశుద్ధుఁడైనచో నందుఁడు తన్ను దర్శింపవచ్చు ననెను. నందుఁ డట్లే యగ్నిశుద్ధిచేఁ బవి త్రుఁడై స్వామిని దర్శించి తదైక్యము నందెను.

4. ఏఁబదియేండ్లక్రిందటి గోపాలకృష్ణభారతి నందనారుహరి కథను రచించెను. దానిలో విశేషము, నందనా రొకబ్రాహ్మణుని పాలేరు. ఇతనిభక్తికిఁ గినిసి యజమానుఁడు ఇతనిని కష్టములపాలు చేసెడివాఁడు. నందుఁ డతనిని పలుమాలు వేఁడుకొనఁగా కడకుఁ గరుణించి ఇన్నూఁకెరముల పైరును గోసి కుప్పవేసి పిమ్మట చిదంబరమున కేఁగుమని యతఁ డనెను. అతిమానుషరీతి నీకార్య మొకదినముననే నెఱవేఱినది.

ఈకావ్యమున నందనారు బలిష్ఠుఁడనియు శివస్మరణ సేయనొల్లని తనచెలికాండ్ర మర్దించి యట్లు సేయ నిర్బంధించెననియు మద్యపానాదుల నిషేధించెననియుఁ జెప్పఁబడియున్నది.

5. సంస్కృతమున 'ఉపమన్యువిలాసము'నందు 'శివరహస్య మాహాత్మ్యఖండము'న 'శ్లోగంతృచరిత' మున్నది. శ్లోగంతృపదము

నందనా రాదనూరుగ్రామవాసి. శివకైంకర్యము సేయుట కౌతండు వాద్యములకయి దేవాలయపుమంగళకుఁ దోడ్లు బాగొనరించి యిచ్చు వాఁడు. సమీపమునఁ 'దిరుప్పంగూరు' శివుని జూచుట కంతయు నందుఁడు ప్రయత్నించి విఫలుఁడు కాఁగా, దీక్షితులకుఁ గాకున్నను, శివునికే దయగలిగి ఆయన దృష్టిమార్గమున నడ్డముగనున్న రాతినందిని ప్రక్కకుఁ దొలఁగుమని యానతిచ్చెను. నందుఁ డంత దూరముననుండియే స్వామిదర్శనముచేఁ గృతార్థుఁడై చెంత నొక తటాకమును ద్రవ్వి తన యూరి కేఁగెను. తర్వాత నటరాజమూర్తిని దర్శింప నతఁడు చిదంబరమునకుఁ బోవఁగా, దీక్షితులు అతనికి దేవాలయప్రవేశము నిరాకరించిరి. స్వామి దీక్షితులకు స్వప్నమునఁ గన్పించి యగ్నిశుద్ధుఁడైనచో నందుఁడు తన్ను దర్శింపవచ్చు ననెను. నందుఁ డట్లే యగ్నిశుద్ధిచేఁ బవిత్రుఁడై స్వామిని దర్శించి తదైక్యము నందెను.

4. ఏఁబదియేండ్లక్రిందటి గోపాలకృష్ణభారతి నందనారుహరి కథను రచించెను. దానిలో విశేషము, నందనా రొకబ్రాహ్మణుని పాలేరు. ఇతనిభక్తికిఁ గినిసి యజమానుఁడు ఇతనిని కష్టములపాలు చేసెడివాఁడు. నందుఁ డతనిని పలుమాలు వేఁడుకొనఁగా కడకుఁ గరుణించి ఇన్నాతెకరముల పైరును గోసి కుప్పవేసి పిమ్మట చిదంబరమున కేఁగుమని యతఁ డనెను. అతిమానుషరీతి నీకార్య మొకదినముననే నెఱవేఱినది.

ఈకావ్యమున నందనారు బలిష్ఠుఁడనియు శివస్మరణ సేయనొల్లని తనచెలికాండ్ర మర్దించి యట్లు సేయ నిర్బంధించెననియు మద్యపానాదుల నిషేధించెననియుఁ జెప్పఁబడియున్నది.

5. సంస్కృతమున 'ఉపమన్యువిలాసము'నందు 'శివరహస్య మాహాత్మ్యఖండము'న 'శ్లోగంతృచరిత' మున్నది. శ్లోగంతృపదము

వృత్తమునఁ గాకున్నను పాత్రనిర్వహణమున స్వాతంత్ర్య మవలంబించితిని. విశ్రుతుఁడగు నందునికిఁ దామసికప్రవృత్తులును వర్ణితములు. ఈ నాటకముననో నందుఁడు పరమసాత్త్వికుఁడు. సంపూర్ణముగ నటరాజుపై భార మిడి నిశ్చింతుఁడై యుండువాఁడు. దేవాలయప్రవేశమునను అతని కంతపట్టుదల యున్నట్లు చూపట్టగు. ఆయుద్యమమంతయు విశ్వనాథభట్టరుదే. భట్టరునందు సన్మార్గముననై నను రజఃప్రవృత్తి ఆదిమండి వర్ణించియే యున్నాను. రజఃప్రవృత్తిఫలము ఎట్లుండునో నూచితము. కేవలపురుషకౌరము ఫలదాయకము కాదనియు దైవమే ఫలదాయకమనియు రామాయణమున రామునిచే నుపన్యస్తమైన ధర్మము నిందుఁ బ్రతిపాదింప యత్నించియున్నాను. వాచ్యముగఁ గాకున్న నంతర్లీనముగ భక్తిసిద్ధాంతసూత్రముల నందందుఁ దడవియున్నాను. విజ్ఞులకు విస్తరించి చెప్పఁబని లేదు.

ఉ ప దేశ ము .

ఏధర్మమునుగాని ప్రతిపాదింప నెంచుటయే ప్రధానముగ నే నీ నాటకమును రచింపలేదు. హరిజనులకు దేవాలయప్రవేశ మిం దంగీకరింపఁబడెనా లేదా యనుటయందు నిరుపక్షములవారి కనుకూలముగ వాక్యము లిం దినేకములు గాన్పించునుగాని నా కే సిద్ధాంతమును జేయవలయునను నుద్దేశ్యమును లేదు. వృత్త మొకటియైనను జనులు దానివలన గ్రహించు నుపదేశము అధికౌర తారతమ్యము ననుసరించి దేశకాలపాత్రములచే నియతమై యుండునని నాతెలంపు కాన నిందు ప్రవచనము తొలుకుఁగాక కథ కేవలము వృత్తచిత్రణమునకే స్వీకరింపఁబడినది. సాధ్య మగునంతవఱ కౌనాఁటిజానపదధర్మజీవనమును చిత్రించితిని. ప్రవచనమే ప్రధానమైనచో రచన కళాప్రధానముగాకుండును. రచనాసౌందర్యములేని కళ కళయేగాదు. కాని కేవలము **Art for art** సంప్రదాయమునందును నాకు నమ్మకము లేదు. ఏరచనయైనను భావమునకు

వ్యక్తరూపము. ఈరూపమును గాంచినవారికిఁ దత్తదనుగుణముగ వివిధభావములు స్ఫురింపకపోవు. కావుననే రచన ధర్మసమ్మితముగ నుండవలయునని యాలంకారికులనిర్ణయము. కావ్యము కాంతాసమ్మితమునుటచే వారియభిప్రాయము ఆనందజనకముగ నీతి నే చెప్పమనియే కాని నీతి నే ప్రపంచించుమని గాదు. దానికి శాస్త్రాదు లున్నవి. ఈ దృష్టి నాధునికులందుఁ గొందఱు నిరసింతురనియు వారికి Purposeless art (ఉద్దేశ్యవిహీనమైన కళ) రుచింపదనియు నెఱుంగుదును. కాని ఈ నాటకమును రచించిన నాయభిప్రాయము తెల్లము సేయకున్నచో ననావశ్యకముగఁ బొరపడుదురని యట్లు సేయవలసివచ్చెను. నాయుద్దేశ్యమును బ్రథమముద్రణమున ఇట్లు విస్పష్టము చేసితిని.

“భక్తచరిత్రపఠనమునను భక్తిసిద్ధాంతపర్యాయలోచనమునను భక్తజనదర్శనమునను నామనమున నుదయించినభావములు ఈ నాటకరూపమును దాల్చినవి.”

భాషా విషయము

పాత్రానుగుణముగ గ్రామ్యమును మాగురుపాదులు వేంకటరాయ శాస్త్రిలవారు వారి నాటకముల నెలకొల్పిరి. నేనును వారిపథము నే యనుసరించితిని. కాని వ్యాకరణవిషయమున మాగురువుల యుపదేశము నిందుఁ గొన్నిచోటుల నతిక్రమించితిని విన్నవింపవలసి యున్నది. సిద్ధాంతవిషయమున వారిమతమే నాకు నుపాదేయము కాని నాటకమున వ్యవహారానుకరణమే పరమప్రయోజనము గావున ఒకటి రెండు చోటుల వ్యాకరణనియమములను నతిక్రమింప సాహసించితిని; అఖండయతి రేఫద్వయమైత్రి అచ్చుపై ద్రుతసంశ్లేషము ఇత్యాదు లటనట మదింగీకృతములు. విజ్ఞాలకు . చెప్పవలసిన దేమి? ఏప్రయోజనము నర్థించి యీపాటిసాహసమునకు నేఁ దొడంగితి నో దానిన పరికించి సెరింతురుగాత మని నాప్రార్థనము.

నాటకసంప్రదాయము

సంస్కృత నాటకములకు ఆలంకారికులు లక్షణముల నిర్ణయించి యున్నారు. అంగ నాటకములకు అంకాదినిర్మాణమున నిర్ణయము లేకున్నను సంప్రదాయము కలదు. తెనుగునాటకముల కింతవఱకు సంప్రదాయ మేర్పడలేదు. కావున మాగురువులపద్ధతి ననుసరించి సాధ్యమగు సంతవఱ కిందు సంస్కృత నాటకనిర్మాణము నే యనుసరించితిని. ఏల యైన నది రసవ్యక్తీకరణమున కుపయుక్తమనియు నధునాతనాంగ్లేయ నాటకకర్తలును యాదృచ్ఛికముగ నే తల్లక్షణానుసారమే రచించుచు న్నారనియు నాయభిప్రాయము. పండితవరేణ్యులు బ్రహ్మశ్రీ వర్ణులచిన నీతారామస్వామిశాస్త్రిలవా రీవిషయమున నీనాటకమును బరిశీలించిన రీతిని వారి వాక్యముల నేనిం దుదాహరించెదను.

“లక్షణానుసరణము

పండితజనవ్యవహారమునుబట్టి భాషానియమము లేర్పడుచున్నట్లును, సదాచారములనుబట్టి ధర్మనియమము లేర్పడుచున్నట్లును గవుల గ్రంథములనుబట్టియే కావ్యనియమములును నేర్పడుచుండును. కాన ప్రతిభాశిల్పశాలి యగు కవిచే రచింపఁబడిన కావ్యము నే కావ్యలక్షణము లనుసరించుచుండును. కాఁబట్టి ప్రతిభాశిల్పముగల కవిగ్రంథమునందయత్నసిద్ధముగ నే వెలసిన కావ్యలక్షణములు పొడకట్టుచుండును.

“నాటకం ఖ్యాతవృత్తం స్యా త్పంచసంధిసమన్వితమ్ |

పంచాధికా దశపరా స్తత్రాంకాః పరికీర్తితాః |

ప్రఖ్యాతవంశో రాజర్షి ర్ధీరోహతః ప్రతాపవాన్ |

దివ్యోద్ధ దివ్యాదివ్యోవా, గుణవా న్నాయకో మతః |

ఏక ఏవ భవే దంగీ శృంగారో వీర ఏవ వా|

అంగ మన్యేరసా స్సర్వే, కార్యం నిర్వహణేఽద్భుతమ్||

(సాహిత్యదర్పణము ౬-౨౭౭)

నందనారుచరిత్రము సుప్రసిద్ధము. నందనారు దివ్యాదివ్యపురుషుఁడనఁదగును. ఇం దంకము తెనిమిది. నందనారు ధీరోదా తనాయకుఁడు. దేవాంశజుఁ డగుటచే వంశము వివక్షింప నక్కఱలేదు.

నందనారు మాలయనియు మాలలకు దేవాలయప్రవేశాదులు ధర్మమని యీనాటకము స్థాపించుచున్నదనియుఁ గొందఱు భ్రమింతురు. కాని యది గ్రంథకర్తృహృదయము కాదని చెప్పవచ్చును. నందనారుతో వచ్చిన మాలలకెల్ల దేవాలయప్రవేశ మిందు వర్ణితము కాలేదు. అధికతా ద్వైతజ్ఞానియు జీవన్ముక్తుఁడునునగు నందనారునకు నట్టివారికిని దేవాలయప్రవేశ మిం దంగీకరింపఁబడుచు వచ్చెను. అందును నందనారునకు పైత మగ్నిశుద్ధ్యనంతరము దేవాలయప్రవేశము వర్ణిత మయ్యెను.

బ్రహ్మై వాఽహ మిదం జగచ్ఛ సకలం చిన్మాత్రవిస్తారితం|
సర్వం చేద మవిద్యయా త్రిగుణయా సేశం మయా కల్పితమ్|
ఇత్థం యస్య దృఢా మతిః సుఖతరే నిత్యే పరే నిర్మలే|
చండాలోఽస్తు సతు ద్విజోఽస్తు గురు రిత్యేషా మనీషా మమ||

(౭ అంకము)

అని యీరీతినిగదా విశ్వనాథభట్టరుచే గ్రంథకర్త ప్రసంగింపఁ జేయుచువచ్చెను.

మాలయ ధైర్య నేమి ? యనుమానము లేదు; శుభుండు;

బ్రహ్మసూత్రాలుపఠించునర్థము ముదమ్ముగ మూర్తి ధరించె నిట్టి, లా

బాలసుధాంశు శేఖరునిబంధుర తేజముగాని వేల
పాల దహించువా రయిన భక్తి భజింపుడు

విశ్వనాథభట్టరు పీఠమర్ధనాయకుడు.

మారానువర్తిని స్యా త్తస్య ప్రాసంగి కేతి
- 'కించి తద్గుణహీనః సహాయ ఏవాస్య పి
(సాహితి

నటరాజభట్టరు, అప్పయ్యదీక్షితుడు, మున్నగు
కాదులు.

నందనారుచరితమునం దంగిరసము ధర్మవీరమనం
ధర్మవీరుడనడగును. చిదంబరములోనినటరాజస్వామి
నారు తత్సాయుజ్యరూపమగు ముక్తినందుటయే యిందకి
రాజస్వామిదర్శనవిషయమున నత్యంతదుష్కరకార్యవ
యత్నించునందనారుభక్తుని మహాత్సాహ మే యింక
నకు స్థాయిభావము.

ఉత్తమప్రకృతి ర్వీర ఉత్సాహ స్థాయిభాః
సచ దాన ధర్మ యుద్ధైర్దయయాచ సమః

(సాహిత్యదర్పణము. 3 పాఠ

ప్రథమాంకమునందలి కుప్పనిప్రసంగమునం
పారవశ్యవర్ణనాదికముచే బీజసంధి వెలయుచున్న
సంధియనియుఁ జెప్పుదురు.

“యత్ర బీజసముత్పత్తి ర్నానార్థరససంభవా
ప్రారంభేణ సమాయుక్తా తన్ముఖం పరికీర్తితమ్”

(సాహి-౬ పరి-333)

౨-౩-అంకములందు నందనారుభక్త్యావేశము హెచ్చిన వర్ణనము
లందును నతనిభక్తిశ్రద్ధల నడంచు మాలలయత్నములందును బీతమర్దుఁ
డనఁదగు విశ్వనాథభట్టరుతోడిసాంగత్యము నడంచు మాలలయు నట
రాజాదులయుఁ బ్రసంగములందును ప్రతిముఖసంధి వెలయుచున్నది.

ఫలప్రధానోపాయస్య ముఖసంధిని వేశినః।

లక్ష్మ్యలక్ష్మ్య ఇవోద్భేదో యత్ర ప్రతిముఖంచ తత్ ॥

(సాహి - ౬ పరి - 33౪ - కా)

చతుర్థపంచమాంకములందలి నందనారుభూతడయ—భక్తి పార
వశ్యము - నటరాజభట్టరుతోపావేశము - నందనారును దండతాడితుఁ
జేయుట - నందనారుశరీరమునందుఁ దాడనపీడ లేకుండుట - నటరాజ
భట్టరునందలివికృతి - నందనారు చిదంబరస్వామిదర్శనమునకుఁ బో
ననుజ్ఞ వేడఁగా నటరాజభట్టరు దుష్కరశాసనము చేయుట మున్నగు
సందర్భములలో గర్భసంధి వెలయుచున్నది.

ఫలప్రధానోపాయస్య ప్రాగుద్భిన్నస్య కించన !

గర్భో యత్ర సముద్భేదో హ్రాసాన్వేషణవాన్ముహూః॥

(సాహి-౬పరి- 33౫ కా)

౬-౭-అంకములందు వర్ణితములగు నందనారుభక్తిపారవశ్యము,
దుష్కరకార్యనిర్వహణరూపమహాసామర్థ్యము, భగవత్ప్రసన్నత, చిదం
బరప్రయాణము, దేవాలయసన్న్యాసగమనము, నందిచలనము మున్నగు
కౌవ్యఫలసామగ్రిప్రకాశసందర్భమందును నగ్నిపరీక్ష మున్నగు దురుత్త
రాంతరాయవర్ణనసందర్భమందును విమర్శసంధి వెలయుచున్నది.

యత్ర ముఖ్యఫలోపాయ ఉద్భిన్నో గర్భతోఽధికః
 శాపాద్యై స్సాంతరాయశ్చ స విమర్శ ఇతిస్మృతః ॥
 (సాహి - ౬ పరి - ౩౩౬ కా)

ఎనిమిదవయంకమునం దత్యద్భుతమగు నగ్నిశుద్ధి, నందనారు
 టరాజస్వామియంకము నధిరోహించి సాయుజ్యమునందుట మున్నగు
 ంధర్భమున నిర్వహణసంధి సుఖుటీత మగుచున్నది.

కార్యం నిర్వహణేఽద్భుతమ్॥
 బీజవంతో ముఖా ద్యర్థా విప్రకీర్ణా యథాయథమ్ ।
 ఏకార్థ ముపసీయంతే యత్ర నిర్వహణం హి తత్ ॥
 (సాహి - ౬ పరి - ౩౩౭ కా)

విస్తరభీతి నుదాహరింపనయితినిగాని పయిరీతి నే సంధ్యంగములు
 మున్నగు తక్కిన నాటకలక్షణములెల్ల నిందు సుప్రయుక్తము లయి
 యున్నవి.

20-4-1938. } ఇట్లు విన్నవించు సుజన విధేయుఁడు
 విశాఖపట్టణము } వర్షుల చిన సీతారామస్వామిశాస్త్రి."

క్షేత్రము.

ఇంక నొక్కవిషయముమాత్రము ప్రస్తావించి యీ పీఠికఁ బూర్తి
 గావించెదను. ఈకథకు రంగము కావేరీతీరమునఁ జిదంబరక్షేత్రము.
 ఈక్షేత్రమాహాత్మ్యము స్కాన్దపురాణమున వర్ణితమై యున్నది. పూర్వము
 కావేరికి నుత్తరశాఖయగు కొల్లడము ఈక్షేత్రముచెంతనే ప్రవహించు
 చుండిన దందురు. ఇది విఖ్యాతశైవక్షేత్రము; పంచలింగముల నాకాశ
 లింగస్థానము. ఇందు ముఖ్యదేవుఁడు శివకామసుందరీనామకదేవీసమేత

నటరాజదేవుడు. ఈక్షేత్రమునకు నాదేవత లవతరించినరీతి స్కాన్దమున నిట్లభివర్ణితము;—

పూర్వము దారుకావనతాపసులను బరీక్షింప హరిహరులు నైజమూర్తు లడంచి సుందర స్త్రీపురుషరూపముల దారుకావనమున కేగిరి. క్షణములో నందలి స్త్రీపురుషజనచిత్తములు మోహసంభ్రాంతము లాయెను. అందు కొందఱు ప్రకృతింగని కోపావిష్టులై శివునిమీఁదికి నాభిచారి కక్పత్యాదులఁ బ్రయోగించిరి. శివుఁడును రుషచే త్రిలోకసంహార సమయమునఁ బ్రయుక్తమగు చండతాండవము నారంభింపఁగా నెల్లరును - పార్వతీసైతము - భయంపడిరి. అంత నాయన దానిని మాని యానంద తాండవమును చేసెను. దీనులగు తాపసుల ననుగ్రహించెను.

ఆయానందతాండవమును కనఁగోరి శేషాహి తపసింపఁగా భవుఁడాయనను భూలోకమునఁ బ్రతంజలియవతార మెత్తి ఈయుద్దేశ్యముతోనే తప మొనర్చు వ్యాఘ్రపాదమునీంద్రుఁడెంత కేగు మనెను. వ్యాఘ్రపాదుఁడు తిల్వవనమున నుండెను. తిల్వవనము చిదంబరమునకు నామాంతరము. అందు యుక్తసమయమున వారికిని ఇతరదేవతాజనములకును శివుఁడానందిన్యత్ప్రథమావతార దర్శన మొసంగెను. తదుపరి వ్యాఘ్రపాదుఁడే కోరఁగా నందే నిత్యము నివసింప నంగీకరించెను.

చిదంబర మన జ్ఞానాకాశమని యర్థము. దీనికే ద్రభాకాశ మనియు దహరాకాశ మనియు (సూక్ష్మమగు నాకాశమనియు) నామములు. శరీరమున దహరమున నాత్మవలె శివుఁడు ప్రపంచదేహమున చిదంబరమున నున్నాడట.

తరువాత నిందు సింహరూపధారియగు రాముఁడు దొక్కఁడు దేదీప్యమానశరీరమును బొంది హిరణ్యవర్మ యను నామమును గాంచెను. అతఁడే యిందు హిరణ్యమయముగా గోపురాదికముల నిర్మించినవాఁడు. నట

రాజేశుని సభకు కనక సభయని పేరుండుట దీనివలన నే. జ్ఞానపరముగా కనక
సభకు చిత్సభ యనియుఁ బేరు గలదు.

ఈక్షేత్రమున సర్వపాపఘ్నమని కీర్తిగాంచిన తీర్థ మొకటి
యున్నది. దాని నామము శివగంగ.

ఈ క్షేత్రపాలనమునకై హిరణ్యవర్మ మూఁడువేలబ్రాహ్మణులను
దేఁగా నం దొకఁడు కనరానందున నతఁడు విషాదము పొందెను. శివుఁడే
యీ స్థానమును దాను గ్రహించెను. ఈ బ్రాహ్మణులసంతతివారే నేఁటి
కిని దీక్షితవంశ నామధరులై అందు క్షేత్రపాలకులుగ నున్నారు. కనకసభ
యందు వీరందఱికి స్థానము గలదు. వీరికి సభాపతి నటరాజయినను వ్యవ
హారమున కొక పెద్ద నంగీకరించి వీరందఱు వర్తింతురు.

ఈ విషయము లన్నియు నటనట నాటకమునఁ బ్రస్తావింపఁబడి
యున్నవి.

ఇంతకన్న విశేషమును నేను విన్నవింప నక్కఱ గానరాదు.

కరోమి యద్య త్సకలమ్ పరస్మై
నారాయణాయేతి సమర్పయామి.

గ్రంథకర్త.

• ప్రజ్ఞానపాదశ్రీ చరణయోః

సమర్పితమ్.

స్మృతి

వరకవితావివేకము, నపారసుధామయపేశలోక్తిః, గ
మరచనసేయునేర్పును, బురాకవిరాజపథానువృత్తియున్
మరపి ప్రమాణకావ్యరుచిమాలిక నాదికళాప్రపూర్ణుడౌ
స్థిరయశు న్నాథ్యరూత్తముని దెల్పెద వేంకటరాయధీనిధిన్.

“అదే దుష్యంతుఁడు వచ్చు; వాఁడే, యనిరుద్ధాభిఖ్యుఁ
డే తెంచెడున్;

అదే చూడుండు ప్రతాపరుద్రుఁ”డని తా మాబాలగోపాల
మున్

మదినూహించెద రెవ్వనిన్ గనిన నామాన్యుం గళాభిజ్ఞుఁ బే
ర్చి దలిర్పం దొరసామి నాట్యగురు మన్నిత్రున్ హృదిన్
నిల్పెదన్.

అందఱు వత్సకుల్ గలసి యాడుచు ముగ్ధతఁ బాంసుకేలి ను
న్నం దరహాసమోదములు నాట్య మొనర్చునునీదుమోమునం;
దం దొకరుండు సేసె నని యాదట బాలునిలీల దీని నో
సుందరరామమాంబికరొ చూడఁగ నీవిల లేవ యక్కటా.

క థా స ం గ్ర హ ము

పూర్వకథ:—కావేరిదక్షిణతీర గ్రామము ఆదనూరు. దాని మిరాళ్లదారు నటరాజభట్టరు. అతనికిమారుడు విశ్వనాథభట్టరు చిన్ననాటనే కాశికీ బోయి విద్వాంసుడై, గురువు 'గార్హ పత్యముననే ముక్తిని పొందు' మనియు, అన్నపూర్ణ కలలో "మియూరనే నీకు ముక్తిమార్గ ముపదేశ మొనర్చు గురువు లభించు" ననియుఁ బెల్చుగా తనయూరికిఁ దిరిగి వచ్చును.

అంకము ౧. ఊరు చేరఁగానే విశ్వనాథునికి మాలకుప్పనివలన కుప్పనిమేనల్లుడు నందుడు గొప్పభక్తుఁ డని తెలియుట.

అంకము ౨. గ్రామదేవతజాతరలో మాలదాసరి ఆవేశమున నాడుచు విశ్వనాథుడు మాలవాడఁ జొచ్చి నందునితో భజనసేయుచున్నందున వాడయందు వ్యాధులు జనించె ననుట. మాలలు నటరాజభట్టరుతో చెప్పకొన వెడలుట.

అంకము ౩. నటరాజభట్టరుపరితాపము. పురాణశ్రవణము జరుగుచుండఁగా నందుడు భావవేగముచే మూర్ఛిల్లుట. విశ్వనాథుఁ డతనిని తాకి తేర్చుట. బ్రాహ్మణులకోపము.

అంకము ౪. నటరాజభట్టరు పొలము కొనుచు మైమఱచి పైరును పక్షులకుఁ బెట్టిన నందుని మర్దించుట. నందునిక్షమ.

అంకము ౫. నందశరీరస్పర్శముచే మనసుమాటిన నటరాజభట్టరు పైరును గోసి కుప్పవేసినచో చిదంబరమునకు పోవుట కనుజ్ఞ నిత్తు నని నందునితో చెప్పట.

అంకము ౬. నందుఁ దొకదినములో ఇన్నా ఆకరముల
పైరును గోయించుట. నటరాజభట్టరుపశ్చాత్తాపము, నందునిచిదంబర
ప్రయాణము.

అంకము ౭. నందుని నటరాజదేవాలయములోనికి ధర్మకర్త
అప్పయ్యదీక్షితుఁడు రానీయకుండుట. విశ్వనాథుఁడు శివప్రసాదము
నకై ప్రాయోపవేశదీక్ష పూనుట.

అంకము ౮. దేవునియాజ్ఞానుసారము అగ్నిపరీక్ష చేసి నందుని
లోనికిఁ దీసికొనిపోవచ్చునను దీక్షితులనిశ్చయము. చిన్నమ్మభీతి. అగ్ని
ప్రవేశము. కనకసభలోని నటరాజమూర్తిని నందుఁడు కౌఁగిలించికొని
ఆనందాతిశయమునఁ బ్రాణములఁ గోల్పోవుట. విశ్వనాథునిదుఃఖము.

పాత్ర వర్గము

పురుషులు :

౧. నటుఁడు	౧౦. అప్పయ్యదీక్షితరు
౨. నందుఁడు	౧౧. కుప్పన్న
౩. విశ్వనాథభట్టరు	౧౨. కుట్టన్న
౪. నటరాజభట్టరు	౧౩. కరుప్పణ్ణ
౫. పరాశరభట్టరు	౧౪. ఇరులను
౬. ఇద్దఱు బ్రాహ్మణులు	౧౫. ఇరువురు మాలలు
౭. నీలకంఠదీక్షితరు	౧౬. దాసరి
౮. సుబ్రహ్మణ్యదీక్షితరు	౧౭. పడవవాఁడు
౯. శివరామదీక్షితరు	౧౮. మురుగప్పమొదలి

స్త్రీలు :

౧. చిన్నమ్మ
-

శ్రీ నందనాచరితము

శ్రీనాథాత్మజుఁ ఘాలనేత్రముసెగన్, శీతాద్రిరాట్కన్యకన్
వానప్రస్థుని లోచనద్వయిసుధన్, భంగించు పోషించు నా
యానందాత్మకుఁ డిచ్చు మీకు నిరత మ్మాత్మైకవిజ్ఞానమున్
ఆనందప్రథమావతారరసధుర్యం బార్యసాహిత్యమున్. 1

[నాంద్యంతమున నటుఁడు ప్రవేశించి]

ఆర్యమిశ్రులకు విన్నపము. నందభక్తచరితామృతబిందుస్వీకర
ణోన్మత్తుఁడై కవి తత్కథను నాటకముగా నిబంధించినాఁడు. సధర్ములు
రసికులునగు మీ మ్మిట్లు వేఁడుకొనుచున్నాఁడు.

శ్రీరమణార్ని పాదసరసీజమధుప్రియబంభరస్వనా
పూరమ యీవచస్సు; బుధపూజ్యగుణాఘ్యుఁడు నంద
యోగియున్;
బారములేని భక్తియ యుపాయము దీన రసంబు గ్రోలఁగా;
సారమె యున్నఁ గ్రోలుఁడి, యసారమె వీడుఁడి భక్తబృం
దముల్. 2

(నేపథ్యగృహమువంకఁ జూచి) ఓహో, అప్పుడే నాచెలికాఁడు
హారీతుఁడు విశ్వనాథభట్టరువేషము దాల్చి యిట్లే వచ్చుచున్నాఁడు.
నేనును లోని కేఁగి యనంతరకరణీయము నిర్వర్తించెదనుగాక.

[అని నిష్క్రమించును.]

శ్రీ

నందనారు చరిత

ప్రథమాంకము

స్థలము:—ఆదనూరు పొలిమేర.

[అంతట ప్రయాణిస్తున్నాడు, విశ్వనాథభట్టరు
విశ్వ:—

సంజకెంజాయ శమియించె జరమదిశన
వన్నెమీతెడు నైల్యానఁ బరిధవిల్లుఁ
దారకామణిపంక్తుల తరళరుచులు ;
శాంతి విలసిల్లు నిచట నేకాంతనిరతి.

ఇదె మాయూరిపొలిమేరఁ జేరితిని. ఎట్టి
ముదము నించును. ఇంక మాయూరు, అందును

మధుర నిత్యసలిల మహనీయ కావేరి;
చెంత సిరుల నించు త్రేతచయము ;
కవివరాళినెలవు, కర్మరవాసమ్ము ;
ఆదనూరుసాటి యవనిఁ గలదె ?

ఎదురుచూడని నారాకకు మాతలిదండ్రు లె
(పరిక్రమించి పరికించి) ఎవ రక్కడ ! కుప్పఁడా !
ముదిమి యేల కల్గినది ? పిలిచెదను గాక. కుప్పా:

[అంతట నుంటకన్నులతో దండ మూతకొని కుప్పడు ప్రవేశించును.]

కుప్ప:—ఎవరు, సామీ, నన్ను పిలిచింది ? ముసలోణ్ణి. కళ్ళగపడవు.

విశ్వ:—నన్ను చెలియవా కుప్పా ? నేను విశ్వనాథుడనుగదా.

కుప్ప:—ఎవరు ? శిన్నయ్యారా ? సామీ ! (సంభ్రమముతో) నిజముగా శిన్నయ్యారేనా ?

విశ్వ:—అవును, కుప్పా, నేనే.

కుప్ప:—ఎప్పుడొచ్చారు సామే ! ఎక్కడికి పోయినారు సామీ ! ఎవరికి శెప్పకుండా ఎల్లినారేమయ్యా ! ఈనాటి కిల్లు గైపి కొచ్చిందా సామీ ! పెద్దముండావోళ్లము, మీ రొచ్చిందాకొ ఉన్నాము, అదేసాలు [స్వగ] యీళ్లమ్మపోయినసంగతి తెలుసునో లేదో ? అయినా వూరికి రాగానే మొదంట నే నెందుకు శెప్పటం ?

విశ్వ:—కొరికిరి బోయి చదివివచ్చినానురా ! కుప్పా, అందఱు క్షేమముగ నున్నారా ?

కుప్ప:—అదే చేమం, ఎక్కడికి బాబయ్యా ! ఏదో తమదయశాత అంతా బాగానే ఉన్నాము.

విశ్వ:—కుప్పా, నీమేనల్లుడు నందుడు బాగుగ నున్నాడా ? వాడిప్పడు పెద్దవాడై యుండును. పెద్దమాల వాడేనా ?

కుప్ప:—ఏం శెప్పేది బాబయ్యా !

విశ్వ:—ఏమిరా, ఏమి ! బాగుగా నున్నాడుకదా ?

కుప్ప:—బాగా ఉన్నట్టే. (దుఃఖముతో) పిచ్చోడయినాడు సామీ !

విశ్వ:—పిచ్చియా ?

కుప్ప :—అవును. మీ గెల్లిన ఒకయేటికి గావాలె, అడమ్మ పోయింది. కొన్నా శ్లేవరితోను మాటాడేవోడు కాదు. కూడు సరిగ తినేవోడు కాదు. అమ్మపోయినశింత అనుకున్నాము సామీ !

విశ్వ :—తర్వాత ?

కుప్ప :—ఒకదినము మాపటియే లిక్కడికే పొలంపనిమీద పంపించాము, బాబయ్యా. ఇదుగో, ఇక్కడనే, ఉండట్టుండి దడాలున క్రింద బడిపోయినాడంట-కుట్టడు పరుగెత్తుకోచ్చి పల్లెలో శెప్పినాడు. మే మొచ్చేసరికి తేరుకున్నాడు గాని అదేంటిమాటలో సామీ ! 'చివచివ'ని తప్ప మాటలేకపోతేనే ! ఆబాసే మా కద్దం కా లేదు. ఏదో 'యెలుగం'ట, 'బూతాలం'ట, 'ఆత'మంట, 'పాన' మంట, 'మోచ్చ'మంట, ఏందేందో మాట్లాడినాడు, మరేం శెప్పేది.

విశ్వ :—(స్వగ) మాతా, అన్నపూర్ణేశ్వరీ ! ఇదియేనా నీవరము !
(ప్రకా) తర్వాత ?

కుప్ప :—పిచ్చి తగ్గలేదు. నాలుగేళ్లయింది. సేద్యం నాద్యం పోయింది. పూజలూ, పునస్కారాలూ; బుద్ధులు శెప్పేటప్పుడు తలూచే వోడే. మరుదినమే యదాపకారం. కోవెలమంగలోళ్లకు శర్మాలు బాగుచేసిచ్చేవోడు, “మనకులవుత్తి” కాదురా అంటే యినడు. బదులు పలకడు. నే నూరుకుండినా బాగుణ్ణా బాబయ్యా.

విశ్వ :—ఏమి చేసితివి ?

కుప్ప :—పెళ్లయితే యీపిచ్చి గురురుతుం దేమా అని అడికి శిన్నమ్మ నిచ్చి పెళ్లిచేసినా.

విశ్వ :—చిన్నమ్మ.....యెవరురా?

కుప్ప :—మాపిల్ల. అందుకే ఇప్పుడు గొంతుగోసుకోవా లనిపిస్తది. యీణ్ణి యీళ్ల నాయిన పోయినప్పట్నుంచి పెంచి పెద్దోణ్ణిచేసి, నా కొక్కతే కూతురు, ఇచ్చి పెళ్లిశేస్తే మొదటినాలుగునెల లేమోగాని మళ్లా దానిమొగము స్కాళ్లేదు బాబయ్యా. నాపిల్లనిసూత్రే లచ్చిమంటా రందరు-దాన్ని ఏడిపిస్తావుండాడు. సూత్రే కడుపు తరుక్కుపోతుంది. ఈదిక్కుమాలినోడు ఏగోత్రీలో ఏగుంటలో పడతాడో అని ఆపిల్ల ఈణ్ణి కనిపెట్టుకుంటుంది. [కోపముతో] ఈడమ్మా సిగ దరగ. 'చివచివం'ట ఈడి మొగమ్మండ.

విశ్వ :—కుప్పా, మేనల్లుండే! అట్లు అనవచ్చునటరా?

కుప్ప :—ఏమిశేషేది సామీ, నాకడుపులో చిచ్చు పెట్టినాడు. నా తల్లి మొగాన నవ్వే మాయమయింది దేవరా. (కోపముతో) పని పాట లేకుంటే, ఆకాసాని కేసి సూస్తావుంటే, నోట్లో ముద్దొచ్చి పడుతుందా బాబయ్యా? ఈ పాయం ముసలోణ్ణి, నాగెక్కలాడకపోతే పస్తే బాబయ్యా! ఎద్దాలెయిరవయ్యెదేల్లోచ్చాయి. పని లేదు పాట లేదు. 'చివచివం'ట!

విశ్వ :—కుప్పా, కష్టపడఁబోకు. ఇది మంచికే వచ్చినది. మీనం దునిమూలమున మీ రందఱు తరించిపోవుదురు.

కుప్ప :—ఏమ్మంచో, సామీ తరించతానే ఉండాము!

విశ్వ :—మీరుమాత్రమేగాదు, మీకులమంతయు. వారేనా? లోక మంతయు. జగన్నాథునికి మీకుటుంబముపై ననుగ్రహము కలిగినదిరా. ధన్యుడ వయినాడవు కుప్పా, మహాభక్తశిరోమణి మీ యింట నున్నాడెవరా.

కుప్ప :—ఏమన్నార, సామీ ?

విశ్వ :—(పరధ్యానముతో, స్వగతము) ఆహా !

ఏమి వచింపనేర్తు నిఁక ; నీదృశమైన మహానురాగమున్
సోమకళావిభూషణుఁడు చూపెడి జీర్ణ కుటీరవాసిపై !

సామసుగీతికానిసదసారవినోదియు బేలవాక్కులన్

ప్రేమ గ్రహించెనో శ్రవణపేయముగా ; నిది యేమి భాగ్య
మో ! 5.

కుప్ప :—(స్వగ) ఈయనికిగూడా ఆపిచ్చేనా యేంటి ? ఈకాలం కుట్టో
శ్లంత ఇట్టవుతుండా రేమబ్బా ! (ప్రకా) ఏంది, సామీ, మీరు
కూడా మానందుడి మాదిరే అవుతుండారు !

విశ్వ :—నందునివలె నయిన అంతకన్న భాగ్య మేమున్నది ! తల్లీ అన్న
పూర్ణాదేవీ,

తెలుపఁగలేదె స్వప్నమున. “ధీరతఁ జేరుము నీదువాసమున్
దెలుపఁగలాఁడు వేటొకఁడు తెల్లముగాఁ గలిముక్తిమార్గ
మున్,

వెలలు” మటం; చొనర్చితిని వీసరపుచ్చక నీదువాక్కు ; వే
సలుపు వరప్రదానమును. శౌరిసహోదరి, సార్థకమ్ముగా. 6.

కుప్ప :—ఇదేందో అద్దంకాని గోల. అచ్చంగా మానందునితోడే !
అక్కడ యింట్లో యీయాల యేం యిసేసకమో ! (నలువై పులఁ
జాచి) ఓరక్కడ ? శిన్నీ ! నీవా! రామ్మా, ఎవరు లేదులే, మన
య్యోరు నటరాజయ్యగారికొడుకు. ఒంటిగా యీసీకట్లో ఒచ్చి
నావేంటమ్మా ?

[అంతట చిన్నమ్మ ప్రవేశించును.]

చిన్నమ్మ :— ఏంలేదన్నా. మాఁవకి మళ్లీ అవుపించింది. శానా తీవరంగా ఉంది. “నాసైదో దొచ్చాడు. దన్నుణ్ణెనా” నంటా కేకేసి పడిపోయినాడు. (గద్గదముగా) మళ్లీ మనలోకానికి ఒచ్చేటట్టులేదే. ఏమవుతుందో అన్నా! తొందరగా యింటికి రాయే.

కుప్ప :— సామీ, నూచినారుగదా! ఇదే కాబోలు మీరన్న బాగ్గెం. ఎల్తాం. శెలవు.

[కుప్పన్న, చిన్నమ్మ నిష్క్రమింతురు.]

విశ్వ :— ఏమిది! “నాసైదోడు వచ్చినాడు!” ఇది నన్నుగుఱించి యేనా? ఎఱుగముగదా భగవానుని చిత్రలీలలను. జను లెట్టి బేలలు? ఒడిలో నున్న రత్నములను దెలియరు; గనియందు రాలను నెమకుచున్నారు. ప్రజ్ఞానపాదు లెట్టి యథార్థదృక్కులు! “గార్హ పత్యమునను ముక్తిని పొందనగు” నని గురుదేవుఁ డన్నమాట ప్రత్యక్షానుభవమునకు వచ్చినదిగదా! ఇంటికిఁబోయి తరువాత నీయుదంతమును తరుతునుగాక. (పరిక్రమించి) ఎవరు వారు?

[ఒకచేతఁ గట్ట, ఇంకొకచేత చెంబు, చెవికి జందెముగా నటరాజభట్టరు ప్రవేశించును.]

నట :— ఎవరండీ? ఏయూరు?

విశ్వ :— (స్వగ) ఎవరు? నాయనగారేనా? (ప్రకా) నాయనగారూ.

[నటరాజులికిపడును. కట్ట చెంబు క్రిందఁబడిపోవును. వణఁకుచు విశ్వనాథునిదగ్గఱకు వచ్చి తేఱిపాఱఁజూచును.]

నట :—(గద్గదకంఠముతో) నాతండ్రి! విశ్వనాథా! నీవేనా నాయనా? (బిగ్గఁ గవుంగిలించి) నీవేనా! నీవేనా! నాయనా, నమ్మఁజాలకున్నాను. మరల ఈపాపిష్ఠునికడకు వచ్చితవా! తండ్రి, ఆనాఁడు, చదువురానికొడుకుముఖముఁ జూడనన్న ఒకమాటకే అదృశ్యమైతివిగదరా. తండ్రి మరల నామీఁద దయ గల్గినదా! ఏమి సుదినము! ఎక్కడికిఁ బోయినాఁడవయ్యా? ఏమి కష్టములు పడితివన్నా? చెప్పకయే పోయితివే నాయనా!

విశ్వ :—తర్వాత వివరించెదను. కాశికీఁ బోయి విద్యల నేర్చివచ్చితిని. ఆనాఁటితమయాగ్రహమే నా కనుగ్రహ మైనది. తలఁపనితలంపుగా నమ్మగారికి సంతోషము గల్గింతము రండు.

నట :—(ఏడ్చుచు) ఇంకెక్కడి అమ్మరా నాయనా.

విశ్వ :—ఏమి! ఏమి!

నట :—ఈలోకమున నే లేదోయి. నీ వగపడకపోయిన తర్వాత నిన్నే తలంచుచు నీదుఃఖముచేత నే ఏడేండ్లక్రిందట నే తరలిపోయినది. మరల నిన్నుఁ జూచు భాగ్యము దానికి లేదోయి. ప్రభూ! నటరాజమూర్తీ! ఏమయ్యా నీలీల!

విశ్వ :—(స్వగ) ఏమిపరిణామము! అమ్మా, అమ్మా, పోయితివా! నిన్నుఁ జూచుటకై పరువులువాటితినే! అమ్మా.

బాల్యచాపలమునఁ బరువువాటితి వీడి ;
సర్వ మెఱిఁగి నీవు చనఁగ నేల?
మఱచి తమ్మ నీదు మమకారమును, బ్రేమ
మఱవర్గాదొ నాదుచరితదొసఁగు.

నట :—రారా, నాయనా, పాడువడిన మనకొంపను జూతువుగాని.
రా. ఇంటిలో దీపమువెట్టు దిక్కైనలేక మొండిబ్రతుకు
• బ్రతుకుచున్నాను.

విశ్వ :—(స్వగ) ఏ మున్నది దానిలోఁ జూచుటకు? అమ్మా, అమ్మా,
నాదుండగమునకు నీకా ఈవిపరీతఫలము లభించుట. ఏమి!
ఏమి! నాకును హృదయదౌర్బల్యము గలుగుచున్నది! గురుదేవా, రక్షిం
పుము. న న్నుద్ధరింపుము. ఈస్నేహతంతువును ఛేదింపుము. •

“కా తే కాంతా? క త్తే పుత్త్రః? సంసారోఽయ మతీవ విచిత్రః,
కస్య త్వం? కః? కుత ఆయాతః? తత్త్వం చింతయ యదిదం భ్రాతః.”
(అని చదివి) మాయ యెంత పటిష్ఠము!

నట :—నాయనా, విచారింపకుము. విచారించి ఏమిలాభము? ఇది
మన నుదుట వ్రాసియుండఁగా వే అగునా? రమ్మ. పోవుదము.

విశ్వ :—అట్లే, నాయన గారూ.

నట :—(పరిక్రమించి) ఏకపుత్త్రిఁడు! వానిచేతిలో పోవుభాగ్యము
దానికి లేకపోయెనే! స్వామీ, నటరాజప్రభూ, ఎవనికై పరి
తపించుచు ఆపుణ్యవతి తరలినదో వాఁడే వచ్చి దానికై పరిత
పింపవలసినగతి నేర్పఱచితివే! నీ సంకల్ప మిట్లుండఁగా వేటొ
కటి యెట్లు జరుగునయ్యా! రా, నాయనా, పోవుదము.

[ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.]

శ్రీ

నందనారుచరితము

ద్వితీయాంకము

స్థలము:— గ్రామదేవతగుడిముందు బయలు.

[మాలలు దాసరి ప్రవేశింతురు.]

దాసరి:—(ఆవేశముతో నూగుచు) కులవుత్తులంతా గంగలో గలసి పోతుండాయి. బ్యామ్మలు మాలో శృవుతుండారు. మాలోళ్లు బ్యామ్మ లవుతుండారు. మాలోశృవుత్తులు మాదిగోళ్లు, మాదిగోశృవుత్తులు మాలోళ్లు శేత్తుండారు. పెళయం ఒచ్చింది. నేను మగామారినిరో. మిమ్మల్నంతా నాచం శేత్తారో. నన్ను పూజ శేయకుండా బాపనోళ్ల దేవుళ్లని కొలుత్తుండారురో. నందుడి మాటలు యిని నాకు బలు లీకుండా ఉన్నారురో. యిస్సనాదయ్య యిపరీతాలు శేత్తుండాడురో. న న్నిడి శేశారురో. మిమ్ములనంతా ఊడుస్తానురో. మాదిగపల్లి మళనం శేస్తానురో.

కరుప్పణ్ణ:— అమ్మోరా, తెలక శేశినాము. మామీద దయ శెయ్యమ్మా; నీవు శెప్పినట్టే శేత్తావమ్మా; బలు లిత్తావమ్మా; ఆమా టనండిరా, మాలయెదవలు.

అంద:— బలు లిత్తావమ్మా.

కరు:— నందుడిమాటలు యినవమ్మా. బాపనోళ్ల దేవుళ్లని కొలవ్వమ్మా. యిస్సనాదయ్యని యిపరీతాలు శేయనీయవమ్మా.

అందః— (ఆమాటలే పలుకుదురు.)

కరు—

నీకు	నెవేదా	లితాము	మాయమ్మా
,,	బలులెన్నో	యితాము	మాయమ్మా
,,	యేటపో	తేతాము	మాయమ్మా
,,	నూరుకో	లితాము	మాయమ్మా
మమ్ము	రచ్చించి	ఒదిలిపో	మాయమ్మా

అందః—కరుప్పణ్ణ శెప్పినట్టే శేస్తాము, అమ్మా మమ్మల్ని రచ్చించమ్మా.
(మొక్కుదురు.)

దాసః—అట్టయి తే ఒదిలిపోతుండా. (క్రిందబడును.)

[కొందఱు దాసరిని లోనికిఁ గొంపోవుదురు.]

కరు:—ఒరే, మరిడమ్మ శెప్పినమాట యిన్నారుగందా. మన మేమి
శెయ్యాల? నందుడికుటుంబగమే తాతలనాట్నుంచి కులపెద్దలు
గదా అని అనుకుంటే ఆడు శెడిపోయినాడు. మన మింకోణ్ణి
కులపెద్దని శేశికొందామా? యావంటావు కుట్టన్నా.

కుట్ట:—మళ్ళీ యింకోమాట నందుడితో శెప్పి సూతాము కరుప్పణ్ణా.

కరు:—ఎన్నిమారులు శెప్పినామురా. యేం లాబ మొచ్చింది? అబాప
నయ్యోరిని ఒదిల్లేనేమో. నందన్న బాగుపడేది.

ఇరులను:—అవునురా. అయినా కుప్పణ్ణే శెప్పాలె, ఏం జేయాలసింది.

కరు:—నంగుజేమో మంచోజే! కాని కులంకట్టు తప్పి శెడిపోతుండాడు.
అందుకనే మన కాడు పనికిరాకపోవటం. ఏం కుప్పణ్ణా, నీయల్లుణ్ణి
అయ్యోరిని ఒదిలేట్టు శేశి చివపూజ మానిపించి బాగు శేసు
కొంటావా? మమ్మల్ని యింకోణ్ణి కులంపెద్ద శేసుకోమంటావా?

కుప్ప:— నేనేం శెప్పగలనొరే. నామాట నందన్న యింటాడు గనక నా; ఆణ్ణి తిట్టి కొట్టి కులంకట్టులోకి లాక్కొద్దామంటే మ్మాశిన్ని అడ్డుపడుతుంది. మీయిట్ట మొచ్చినట్టు శేశికోండి. ఇన్నాలూ నంగుణ్ణి పట్టుకు యేలాడాను. నామాట యినని నిర్బాగుడు. వాడిట్టం, మీయిట్టం. ఎంతని ముసలోణ్ణేజ్జేడి. (వినుట నభి నయించి) అదుగో మాయెట్టోడు ఒత్తుండాడు, 'చివచివాం' టా, మీరే మాట్లాడండోయి.

[అరమూతకనులతో, చేతులతో తాళము వేయుచు, భావ పేగమున నృత్యము సేయుచు నందుడు ప్రవేశించును.]

నంద:—స్వామీ, నటరాజా, ఎందులకయ్యా మా కగపడవు? లోక మందు పాపమున్నదనియా స్వామీ? మే మేమెఱుంగుదుము? నీ వొనర్చినదిగదా యీప్రపంచము? ఈకార్యము నీకుఁ దగునా?

‘దోషయుత’ మని నీస్పృష్టి దూఱు తేల?

నీవ కర్తవు, భర్తవు; నీకె శక్య

మయ్య, నీచేత మేలుగా మార్పుసేయఁ.

దామసం బేల? కరుణింపఁ దండ్ర రమ్ము.

8

కుప్ప:—నందన్నా యేమంటుండావురా?

నంద:—స్వామీ, నీవున్న కొండపైకి మేమెట్లు రాగలము? అణువు నందును, నీ వుందువఁటగదా. ప్రత్యక్షము కాఁగూడదా?

కరు.—(నందునిఁ బట్టుకొని ఊఁచి) ఒరేయి నందా, యాడుండావురో? యేలోకానికి బోయినావురో?

నంద:—(నిశ్చేష్టుడై కొంతకాలమునకు ప్రకృతిని పొంది) ఏమి, కరు ప్పణ్ణా, యేమి?

శరు:—వచ్చేవా మాలోకి? మేమంతా కలిసిమాటాడుకోని నీకు శెప్పాలె
ననుకొన్నాము. నీవీ యెట్టియెదవన్న శేష్టలు, ఒదలతావా
ఒదలవా?

నందు:—(చుట్టును పరికించి) కరుప్పణ్ణా, ఇదియంతయు నేమి?
ఈకోశేమి? వేరటపోతు లేమి? మరల బలులు మొదలుపెట్టి
నారరటరా?

ఇరు:—పోరే. నీయెర్రి యిన్నాము గాబట్టే మరిడమ్మకు కోపమొచ్చి
పల్లెనంతా ఊడ్చేశింది! ఇకమీద నీమాటే యినము పోరా.
దాసరయ్య శెప్పినాడులే.

నందు:—మనవంటి జీవములనే నఱకిన, ఏదేవునికి దయగల్గునురా?
ఇవియు దేవునిబిడ్డలేగదరటరా.

ఇరు:—చాల్లే. నీవు మాంవసం తినకుండా, కలుదాగకుండా, పెళ్ళాం
మొగము సూడకుండా గొప్పొడివై నావులే!

కుట్ట:—ఒరే, అనుకున్నమాట శెప్పండిరా.

ఇరు:—ఒరే నందా, మీమామ నడిగినాము, ని న్నడగ మన్నాడు. ఇది
వరకు పెద్దోడు గందా అని అతడిమొగం సూశి వూరుకున్నాము.
ఇకమీద అట్లా వూరుకుండేదిలేదు.

కరు:—ఈ వెట్టొదిలి కులకట్లకు లోగిడంటావా? మమ్మల్ని వేరే
కులపెద్ద లేర్పాటు శేశికోమన్నావా?

ఇరు:—ఆబాపనయ్యొర్ని ఈపల్లి తొక్కకుండా శెయ్యాలి. మరిడవ
యిందాక కోరినట్లు బలులిచ్చి కల్లుకుండలు నెవేద్ద మిచ్చి యే
పోతెయ్యాలి. (లోపల వేరటపోతు మరణధ్వను)

నందు:—శివశివశివా! స్వామి, పరమదయాళూ, ఈవజ్రహృదయముల
పై త్తవటుపర జాలవా? నీకరుణామృతవృష్టిచే వీరి. హృదయతే

ముల భక్తిబీజములు మొలక లెత్తింపలేవా? నీవు సంకల్పించిన
అడ్డేమి స్వామి? నీబిడ్డలయార్తిం బాప నీవుగా కెవ్వరయ్యా?
ఈయజ్ఞతం దొలంప నీవుగాక సమర్థు లెవ్వరు?

తెలియమియే మహాఘమో? హృదిన్ స్థిరుని న్నెఱుగంగఁజాలిరే
వలనను యోగిపుంగవులు, వాంఛిలనేర్తురె దాని వీరలున్.
“గలితమహాతమస్కు”లని ఖండనమున్ బొనరిం తె దీనులన్
వల దిటుసేత, దేవర, కృపన్ మముఁజూడుము చంద్రశేఖరా 9

(అని నిష్క్రమించును)

కరు:—నూశావు, కుప్పణ్ణా, బదులు శెప్పకుండా పోయినాడు.
ఇక లాబం లేదురా. నీవే యింక మా పెద్దగా నుండాలె.

కుప్ప:—నాకొద్దురా పెత్తనం. ముసలోణ్ణి, ఒదిలెయ్యండి. నీవే
వుండు కరుప్పణ్ణా.

కరు:—నా కొద్దురా.

ఇరు:—బాపనయ్యో రొదిలితే బాగుండును. అప్పటికై నా నందన్న మన
ధారిలో బడతాడేమో!

కుట్ట:—మనమంతా పోయి పెద్దయ్యోరుతో శెప్పకుందామా?

ఇరు:—అవునురా. అట్టశేస్తే ఆయన నాలుగు తన్నిస్తాడు. యిడికి ఈ
యెట్టి గుదిరి బుద్దొస్తుంది. కుప్పణ్ణ చేతగానోడు గామట్టి—

కుట్ట:—ఆమ్మోరి శేవకు మందా, యెనక నా, పోవడం?

కుప్ప:—మద్దాన్నం అయ్యోరు బోంచేసి పడుకుంటాడు. మనము పొద్దు
దిరిగి ఒకటిరెండు గడియలకి బోతిమా, ఆయన పురాణము
యినేదానికిముందు మనమాట ల్నింటాడు. శిన్నయ్యోరి కేమైనా
బుద్ది శెప్తాడు, పోదాము రాండిరా మందు అమ్మోరిదగ్గిరికి.

[అందఱు నిష్క్రమింతురు.]

శ్రీ నందనాచరితము

తృతీయాంకము

స్థలము : నటరాజభట్టరు నిల్లు.

[ముందు వసారాలో మంచముపైఁ గూర్చుండి తాంబూలచర్వణము

సేయుచు నటరాజభట్టరు ప్రవేశించును.]

నట:—ఏకపుత్తుఁ డధిగతశాస్త్రచయుఁడై యుండుటకు సంతసింపనా,
శిష్టానుగతసంప్రదాయవిరోధియై యుండుటకు, దుఃఖంపనా?
వచ్చి ఇరువదిదినములు గాలేదు, చుట్టునుండు గ్రామములవా
రందఱును వానిని దర్శించి పాండితిని గీర్తించిపోవుచున్నారు!
“స్త్రీలేనియిల్లు తామరలేని కొలను, శోభాకరము గాదు” అని
నేనెంత చెప్పినను వినఁడు. బయటికి వెన్నెల, లోన తమము
గల చంద్రునివంటిదా వీనిబోధ? ఏమి చేయుదును? ఆహా, వీని
తల్లియే యుండిన.....

సుతచయిముగ్ధభావసుధఁ జొక్కినఁగూర్చును; దాల్మినూడ్చుశో
కతమము మోముచందురుని కమ్రపువెల్లులఁ జీల్చుఁ;
జెయ్యులఁ

బతినుతి డక్కఁగైకొనుఁ; దపంబుఫలంబని మెప్పునొందు; నా
సతి యిలుశోభ నిల్ప దె? విసంబిలయాఁ గలవాణి జీనిచోన్. 11

(మాలలు ప్రదేశింతురు)

మాల:—సామీ, దండము.

నట:—ఏమిరా, అందఱు గుమిగూడి వచ్చినారు? కుప్పణ్ణా, ఏమిరా విశేషము?

కుప్ప:—మ రేమితేదు, దేవరా. మానందుణ్ణి గురించే.

నట:—తెలిసినదే. క్రొత్త యేమిరా?

కరు:—సామీకి తెలియకుంటదా, దేవరా.

నట:—ఉన్నదేమో చెప్పరాదంటరా.

కరు:—సామీకి కోప మొత్తుందేమో అని బయ్యము.

నట:—నా కెందులకురా కోపము?

ఇరు:—నందన్న యీమధ్య మరీపిచ్చిలో బడుతుండాడు. మునుపు పగలే ఆడిపిచ్చి. ఇరవయిరోజుల్నుంచి రాత్తుల్లుగూడా ఆడిబజనలే. అణ్ణి కాపు శేయడం మరీ కష్టమయిపోయింది.

నట:—నాకు కోపము వచ్చుటకు దీనికి సంబంధ మేమిరా?

కుట్ట:—ఈమధ్య ఆడితోపాటు ఇంకోమనిషికూడ కూడుకున్నాడు.

నట:—ఎవరు?

కరు:—అబద్ధమైతే మన్నించాల పబువులు. మరి... రాత్తులు... ఇంటి లోనే... ఉంటాడా శిన్నయ్యోరు?

నట:—ఆ! ఆ! ఏమీ! ఏమన్నారు? అబద్ధము గూయుచున్నారా! లేక నిజముగా మా విశ్వనాథుడేనా? అబద్ధ మాయెనా.....

ఇరు:—కళ్లునూశింది నిజమైతే సత్తెప్పమానికంగా శిన్నయ్యోరే, దేవరా ఏమిరా కుట్టా, ముంగిలాగ వూరుకుంటావేమి?

కుట్ట:—నిజం దేవరా. పగలు మాచిన్ని, రాత్రులు నేను మామావకి కాపు కాస్తుండాము. రాత్రంతా మామావ చివాలయ మెదురు గుండే పెద్దసింత, దానికింద గంతు లేస్తాడు. పదిదినాలక్రింద చిన్నయ్యో రొచ్చి మావకి మొక్కి యేంటేంటో అన్నాడు. మావతో గలిసి గంతు లేశాడు. “ ఇదేంటి దేవరా ” అని నానంటా. “కుట్టా, నీ కేం చెలుసు - నందన్న గొప్పబత్తుడు. మాకంతా గురువయ్యేవోడు ” అనన్నాడు. నాను బయపడి మా అన్నకి శెప్పినా. మాఅన్నావోళ్లంతా ఒచ్చి సూశారుగాని పెద్దోళ్ల సంగతి మన కెండుకని ఊరుకున్నారు.

ఇరు:—మొన్న జాతరలో మరిడమ్మ దాసరయ్య కావేసంపూని సాములు మాలోడకు రావటంశేతనే పెద్దమ్మారు గొట్టాలమ్మ పల్లిలో కొచ్చిందని శెప్పింది.

కరు:—సామికి శెప్పకోకపోతే మరికాదని ఒచ్చాము దేవరా.

ఇరు:—ఇక సామి శిత్తము. ఏమి శేయమంటే అది శేత్తాము.

నట:—(నిట్టూర్పు విడిచి) ఓరీ, నేను కనుగొందును లెండు. ఇంకమీద మావాడు మీవాడలోనికి రాకుండ చేయుభారము నాది. మీరు పొండి [మాలలు నిష్క్రమింతురు.] ఓరీ కుప్పన్నా, ఒకమాట [కుప్పన్న తిరిగి వచ్చును.] మీరు పొండి....కుప్పణ్ణా, నీవు మంచి వాడవు. నిజమే పలుకువాడవు. చెప్ప. నిజముగ విశ్వనాథుడు మీవాడకు వచ్చినాడా?

కుప్ప:—ఏం శెప్పేది దేవరా? నిజమే. చిన్నసామి అద్దరాతిరియేల అక్కడి కొచ్చి తెల్లవారుజాముదాక బజనజేస్తాడు. తర్వాత కోనేటిలో తానం శేశి కోవెలలోకి బోతాడు.

నట:—సరి, సరి. పొలము ఎటు లున్నదిరా?

కుప్ప:—పైరు సాల బాగుంది సామీ. పుట్టిబుద్దెరిగాక యింతపైరు నానూ నూడలేదు.

నట:—మంచిపంట పండిన పాలేరుల కందటికి బహుమాన మిచ్చెదను. సరి. నీవుపో. నందు నొకమా టిక్కడికి రమ్మను.

కుప్ప:—సిత్తం దేవరా.

[అని నిష్క్రమించును.]

నట:—ఇది యొకటి, ఉరిసిన పుండుపై నుష్ణగారము. ఈనిర్భాగ్యున కీదుర్గుణ మెట్లు కల్గినని? మాలవాఁడు వీనికి గురువా! గాడసంప్రదాయము కాఁబోలు. ఆహా! ఆహా! వాదమున గెలిచి యొప్పింప లేను. కోపించిన మరల ఏదేశ మేఁగునో? స్వామీ, శివకామేశ్వరా, నీకును గొడుగులు గలరే. ఈపరీక్షలు మా కెందుకయ్యా కల్పింతువు?

స్వయము మహాపండితుఁ డయ్యును శ్రుతిస్మృతినదాచారగర్హ్యముగా నీచండాసంస్కర్తదోషమునకుఁ బాల్పడుచున్నాఁడే! కాలగతి నేమనుకొందును?

ఈవిషయము తెలిసిన నీయగ్రహారమున మరల తలయెత్తుకొని తిరుగుట యెట్లు? పూర్వజన్మమున నేదోష మొనర్చితినో సహచారిణి నన్ను వీడి దివంగతయైనది. మృతుఁడనుకొన్న సుతుఁడు లభించెనను సంత సములేక వీఁడిట్టివాఁడు కావలయునా? అది యుండిన...

(కన్నుల నీరు నించును.)

[విశ్వనాథుఁడు ప్రవేశించును.]

విశ్వ:—(చూచి స్వగతము) ఏ మిది, నాయనగారు కన్నీరు నించుచున్నారు! నేను వివాహమును నిరాకరించుటకేనా? ఏవి భ్రాంతి! ఎంతచదివినను సంసారమోహము జీవులను వీడదుగదా పోయి ఊరడింతునుగాక (దగ్గఱకు పోయి) ఇదేమి నాయగారూ, ఇట్లున్నారు.

నట:—(విశ్వనాథునివంక నే కొంతవడి తెప్పవల్పకనుచి) ఏమియు లేదు. ఎక్కడికిఁ బోయితివి ?

విశ్వ:—పరాశరభట్టరు ఒకవాక్యము సమన్వయింప కబురంపఁగా వారి యింటికిఁ బోయి వచ్చుచున్నాను. (పరికించి) పురాణకాలక్షేప కాలమైనను ఎవరును రాలేదేమి ? చాపలఁ దెచ్చెదను. (స్వగ) ఎట్టి వత్సలుఁడు మా నాయన. [నిష్క్రమించును.]

నట:—ఏమిచేయుదును ? ఆనందుని జేరక, వివాహమునకు సమ్మతించి యుండినచో... [నిట్టూర్పు విడుచును.]

నందు:—[ప్రవేశించి] దేవరా, దండము. రమ్మన్నారట.

నట:—(వానినే పరికించి) ఏమిరా, ఇంత కృశించితివి. కనఁబడుటే లేదేమి ! (స్వగ) వీనిని జూడఁగ నే నాకోపము సగము పోయినది. (ప్రకా) ఏమి, మొన్నజాతరలో గడబిడ చేసినావట.

నందు:—స్వామీ, ఏమిచెప్పదును ? మావారు మూర్ఖులు. దేవునిపేర సకలకలుషకార్యములు చేయుచున్నారు. మొన్న పశువధ, మాంసభక్షణము, మద్యపానము, యథేచ్ఛముగ జరిపినారు. ఇట్టి వారిపై స్వామికిఁ గృప యెన్నఁడు గల్గునో ? ఈయకార్యములు వలదన్న నన్ను పిచ్చివాఁ డందురు.

నట:—రాత్రులందును భజనలు మాననివాని నేమందురు ?

నందు:—(స్వగ) స్వామికి చిన్నయ్యవారిమాట తెలిసినదా యేమి ?

నట:—సరియే. అటనే యుండుము. వారుగో పురాణకాలక్షేపమునకై బ్రాహ్మణులు వచ్చుచున్నారు. అది అయిన తర్వాత నీతో మాటాడెదను.

నందు:—స్వామిచిత్తము.

[విశ్వనాథుఁడు గ్రంథముతోను, చాపలతోను ప్రవేశించి నందుని గాంచి వెఱఁగుపడి, మరల తెలివొందును. బ్రాహ్మణులు ప్రవేశింతురు.]

నట:—స్వాములారా, ఇటు ఇటు (బ్రాహ్మణులరఁగులపై నాసీనులగుదురు.)

నట్ల:—అన్నా, పరాశరభట్టరూ, ఆరంభింతమా?

పరా:—అమృత మిత్తుమన్న వల దనువా రుందురా? అందును చిరంజీవి కంత మేమి? ఆమార్దవము ఆసౌఖ్యము చెప్పనగునా?

నట:—విశ్వనాథా, ప్రారంభింపుము. పరాశరభట్టరు అర్థము చెప్పుదురులే. ఎంతవఱ కైనది?

విశ్వ:—చిదంబరమాహాత్మ్యమున వ్యాఘ్రపాద హిరణ్యవర్మ సంవాదము ముగిసినది.

నట:—సరి, కానిమ్ము.

విశ్వ:—

శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజమ్
ప్రసన్నవదనం ధ్యాయేత్ సర్వవిఘ్నోపశాంతయే.
ఓంకారనిలయం దేవం గజవక్త్రం చతుర్భుజమ్
పిచండిల మిహం వందే సర్వవిఘ్నోపశాంతయే.
యస్మా త్సర్వం సముత్పన్నం చరాచర మిదం జగత్
ఇదం నమో నతేశాయ తస్మై కారుణ్యమూర్తయే.

(సరాగము)

కదాచి జైమినిమునిః కర్మకాండప్రవర్తకః

సోమ్నాం సహస్రశాఖానాం పారం దృష్ట్వా మహామతిః

ఆకర్ణ్య వైభవం శ్రీమాన్ స్థాన స్యాస్య మహాగృతమ్
శిష్యైస్సహ సమాగమ్య తిల్వారణ్య మిదం మహత్,
(పరాశరభట్టరు అర్థము చెప్పును.)

నందః—(స్వగ) ఆహా! స్వామియనుగ్రహము! నన్నోఁటివాని చెవులలో
నెట్టి యమృతము పడుచున్నది.

విశ్వః—

శీతలే శివగంగాయాం స్నాత్వా పాథసి పావనే
దృష్ట్వా చిదంబరం దివ్యం దేవం సంపూజ్య భక్తితః
సామగానప్రియ స్యాస్య శంభో రానందతాండవమ్
అత్యంతపశ్చాద్భాగ స్స న్నద్యా ప్యాలోక తే మునిః.

పరాః—(అర్థముచెప్పి) ఈక్షేత్రమునకు సాక్షాత్తు జైమినులవారు వచ్చి
నందువలననే క్షేత్రమాహాత్మ్యము తెలియుచున్నదిగదా. ఈ
క్షేత్రము నొక్కమాటు చూచిన చాలదా? ఆదేవాలయస్వర్ణ
గోపురము చూచి ఆనందించు భాగ్యము ఎవరికో మహానుభావులకుఁ
గాని లభించునా? లోపలికిఁబోయి కనకసభయందు ఆసీనుఁడై
యున్న యానటరాజమూర్తి దివ్యమంగళవిగ్రహము నొక్క
మాటు చూచినచూపు విషయములపైకి మరలునా! అందులకనియే
యేమన్నారు,

సర్వే వసిష్ఠప్రముఖా మునయో నారదాదయః
పరోక్షఫలదాయాని త్యక్త్వా స్థానాని భూతలే
సదా వసన్తి చాక్షుష్యే శంకరానందతాండవే
ముక్తిదే దృష్టిమాత్రేణ స్థానేఽస్మిన్ మునిపుంగవాః.

(అని దాని కర్థముచెప్పి) ఒక్కమా తాక్షేత్రమును చూచిన
చాలదండీ! ముక్తి కరతలామలకము గదా.

నందు:—స్వామీ, నటరాజప్రభూ, అనాథరక్షకా, ఎక్కడ నున్నావు!
(బ్రాహ్మణులు తెల్లబోవుదురు. పరాశరభట్టరు 'నందా' అనఁ
బోఁగా విశ్వనాథుఁడు వారించును.)

నంద:—

శౌరి విపంచి మీట, స్వర చాలన సేయఁగఁ దుంబురుండు, నా
నారదుఁడే రచింపఁ గథ, నంది మృదంగముఁ బూన, భృంగిసం
చారము లొప్పుఁ దాళమున, సాధ్వసయు క్తతఁ జూడ గౌరి, నీ
వారభటిక నటించెడి యఘాంతక తాండవ కేళిఁ జూపవే. 11

స్వామీ, పరమాణువుపై నింతయాగ్రహమా?

మానసాకాశతలమున మలయు తమము
మాళిచంద్రునికాంతిచే మాన్పు తండ్రి.

ఆహో, ఆహో, వాఁడుగో నటరాజమూర్తి. అయ్యో, అయ్యో,
అంతలో మాయమైనాఁడు,

ఇరుగడల నొత్తుఘనముల నిండుకాంతి
క్షణము కాక చిరమ్ము సంకలిత మానె?

12

[మూర్ఛిల్లును.]

(విశ్వనాథుఁడు పరుగునఁబోయి నీరు ముఖమునఁ జల్లి తేర్చును.
బ్రాహ్మణు లాశ్చర్యము నటింతురు.)

నందు:—[తేటి నిష్క్రమించును.]

పరా:—ఏమి, చిరంజీవి ఉన్మత్తుఁడైనాఁడు! పోయి మాలవానిని
తాఁకినాఁడేమి! ఒకవేళ మూర్ఛిల్లినమాత్రము మాలాఁడు తేలు
కొనఁడా? వృథాగా మైలవడియెనే! ఎంత మంచివాఁడైనను
ఇట్టి అసంప్రదాయపు నడతలు కూడునా?

విశ్వ:—

విద్యావినయసంపన్నే బ్రాహ్మణే గవి హస్తిని

ఘనైశ్చైవ శ్వపాకేచ పండితా స్సమదర్శినః.

నట:—నిర్భాగ్యుడా, నోరుమూసికో. పిన్న పెద్దలేదా? పెద్దలకు బగులు చెప్పటయా దిక్కుమాలిననడతలకు దోడు! ఇవన్నియు తెలియకే పరాశరభట్టరు నీకు చెప్పబోయినది! మహర్షులవంటివారు, ఘోర చెప్పినది శిరసావహింపక బగులు! అన్నా, చిన్నవాడు. పొర పాటయినది. క్షమింపవలె. ఇక, ఈ దినము, సచేలస్నానము, ప్రాయశ్చిత్తము, నూత్నయజ్ఞోపవీతధారణము, సహస్రగాయత్రీ జపము, సాయంకాలమో రాత్రియో అగును. ఈనాటి కింక పురాణము ఉండదేమో. ఆయాసము కల్గించితిని. తమ రందఱు ఋషితుల్యులు. అనుగ్రహింపవలె (అని మ్రొక్కును).

పరా:—నీవెంతగఁ జెప్పవలెనా నాయనా! ఏదో కుట్టవాడు. సరి. ఇక, మేము పోయి వత్తుమా?

నట:—కొంచె ముండుడు. (లోనికిఁబోయి తాంబూలాదులు తెచ్చి యిచ్చును.) సెలవు, సెలవు. [[బ్రాహ్మణులు నిష్క్రమింతురు.]

నట:—విశ్వనాథా, ఇటురా, ఇంత యొడలు దెలియని చేత లేమి?

విశ్వ:—ఎఱ్ఱనియెండలోఁ దోడిమానవుడు మూర్ఖిల్లిపడిపోయినప్పుడు ముఖమున నీరు చల్లుట తప్పా నాయనగారూ?

నట:—ఓరీ, నాకుఁ గోపము తెప్పింపకు. తపో, ఒపో! నీకొక్కనికే ఉన్నది కాఁజోలు ఈభూతదయ! ఈయపభ్రంశములు తాతల నాటినుండి ఈయింట లేవు. నా యూపిరి ఉండఁగా రాఁ గూడదు. తెలిసినదా! చదివి వచ్చితివని సంతసించితినిగదరా నిర్భాగ్యుడా! నీచదు వేయెటఁ గలిపివచ్చితివిరా? మాలకుంకపై

నీ కేమంతదయ ? నీచుఁడా, ఎంతని యోర్చుట. నీ కొకమా
గురువా ? రాత్రులు మాకన్నులు గప్పి వానితోఁగూడ నెగు
బోవుచున్నావఁటరా ? బంగారువంటి మావంశమునకు మచ్చ దె
వఁటరా ? ఏదో మనకడుపు చింపుకొన్న మనకొళ్లమీఁదనేగ
పడును అని యోర్చుకొనియున్న అందఱియెదుట పట్టపగలే
దిక్కుమాలిననడత లారంభించితివా ! పైఁగ వేదాంతమా !
మాటు నీవు వానితోఁ గలసినాఁడన్నమాట నాచెవిఁ బడ
తర్వాత నీపొట్లు చూడు. అనాచారపు దరిద్రుఁడా, పో లో
పో.

[ఇరువురు నిష్క్రమింతుర]

శ్రీ

నందనారు చరితము

చతుర్థాంకము

స్థలకము I :—శివాలయపురోభాగము - అర్ధరాత్రము.

[అంతట నందుఁడు ప్రవేశించును.]

నందు:—ఏమి యింకను చిన్నస్వామి రాలేదు? పెద్దస్వామి వలదని యుండునా? ఈశా, జగదీశా, నిరంతరసంతోషదాయక మగు నీసంకీర్తనకేని నోచుకొనమైతిమా? నాకు సహచరు నొక్కనిఁ బ్రసాదించియు, తుణముననే యథాపూర్వము ఒంటరిం జేయుదువా? తండ్రీ, పరమపురుషా.

మునుము న్నొంటి రమింపలేక సృజనన్

బూనంగలే దయ్య? యే

మును ని న్బొంట్లమకామె? యీవె సహజ

మ్మున్ ద్వంద్వపుంభావ; మే

మన నీవే యొసంగన్ దొలంప; నిటులే

లన్యాయముం జేయ? నొ

క్కని నీయన్ ఘనమకానొకో సహచరుం;

గైమోడ్తు, నన్ జోవవే. 13

(పరికించి) తెలతెలవాటుచున్నది. స్వామి, ఈ యఘానుభ నాటకమున నింకొకయంకము నాడించెదవా? కానిమ్ము.

ఈసంజ నీమహిమమేగదా వెలార్చును.

మేకొను నీదునూరుపుల మెల్లని చల్లని కమ్మ తెమ్మెరల్;
పైకొను నేత్రరక్తిమను ప్రాచిఁ దలిర్చెడి రాగరేఖ; లా
లోకనసౌమ్యమూర్తి రవి లోచనమాత్రుఁడ; సర్వలోకమో
హో కుహనాకిరాతక, త్వదుజ్జ్వలతేజము దాచు తీరెకా. 1

[విశ్వనాథుఁడు ప్రవేశించును]

విశ్వ:—[దుఃఖముతో] నందా, నందా,

నంద:—స్వామి, మీరా, ఏల యిట్లున్నారు?

విశ్వ:—నాయనగారు నన్నిఁక నీతో భజన సేయ వలదన్నారు.

నంద:—అందురుగాక, స్వామి, దాని కేల యింత యాయాసము?

కనరో, స్వామి, సదాగుహాంతరమున గల్యాణుఁగాలాత్మకుఁ
వినరో సేవల నాథుమందవచసుల్ ప్రేమామృతస్వాదువుల్;
ఘనరోమాంచము దాల్పదో తనువు, నేకాంతప్రకారమ్ముగా
గన బాలేందుశిరస్కుని శివుఁ దదంకాసీన శైలాత్మజు. 1

విశ్వ:—దానికిఁ గాదు. నందా, నీవంటియుత్తముఁ దొకవేళ అధః
వర్ణమున నుదయించుఁగాక, నీ యున్నతిని జనులు గ్రహిం
లేకున్నారే; కడకు నాయనగారును ఇంతచదివియు ఈమాం
యందే యున్నారే యని.

నంద:—స్వామి, జగదీశుని కృపలేక అందఱికిని తమకుంబోలె యథా
దృష్టి అలవడునా? దేవుఁడు తానై నిర్మించిన యీమైహి:

బంధములఁ బ్రేంచుకొనఁగలరా? స్వయము మహేశుఁడే తననీల
కతీతుఁడు కాఁగలెనా?

మమత గురూక్తి నొల్లక,

యమర్ష మునన్ సతి దేహ మూడ్చుఁగా

“శమమును వీడి తేల, ప్రియ,

సారసలోచన” యంచుఁ దూలఁడె ?

ఉమ, గిరిరాజకన్య, తప

మూనినమాత్ర సహింపలేక తా

నమలినయోగి యయ్యును

స్వయమ్ము గొనఁడె గృహస్థభావమున్. 16

విశ్వ:— నాయనగారి మనస్సెప్పుడు మాఱునోకదా.

నందు:— ఎపుడా సర్వేశ్వరుని కీయజ్ఞానమును ధ్వంస మొనర్ప తలం
పుదయించునో అపుడు. కేవలము తపించినమాత్రమున భక్తి
జ్ఞానము లుదయింపవు. ఉత్సాహగురూపదేశములను గ్రహి
సిద్ధికి కాలపరిపాకమును వలయును. అయినను (మంచస్వరమున)
తముబోఁటి యుత్తములం గన్న మహానుభావుల హృదయములను
భక్తిబీజం బుండకపోదు. అదె వచ్చుచున్నది, స్వేచ్ఛాకాలము.

వినఁబడుచున్న వీశ్రవణవీధుల ముక్తిసుధాద్వారీతముల్,

కనఁబడుచున్న వాళిపుని కమ్రపదాబ్జములున్ స్ఫుటంబుగా,

నొనరుచునున్న దామహితు నోరువఁజాలని ప్రేమభారమున్,

వనట లిఁకేల, స్వామి యిల బంధము లన్నియు వీడఁగలను. 17

విశ్వ:— అయిన నందా, నిన్నుఁ జూడక నే నెట్లుందును ?

నందు:—(చిరునగవుతో)తనకొ అగు సతీదేవి అగ్నిపాలయిన, స్వామియ
అమ్మకై పరితపించె నట.

విశ్వ:—నందా, నీవేల పాలములవంక రారాదు ? పాలముపనిఁ జూచి
నెపమున నే నటకు వత్తునుగదా.

నంద:—స్వామీ, అటులే కానిండు.

విశ్వ:—నందా, నీతోఁగూడ భజన లింకొకమా అుండఁబోవు. కడప
పర్యాయము నీగీతమున నన్ను నటరాజదేవచరణారవిందానం
మత్తుని జేయరాదా.

నందు:—స్వామీ, ఇరువురము కలసియే పాడుదము.

(ఇరువురు భజన సేయుదురు.)

నంద:—ఎల్ల రు వచ్చువేళ యయినది. తమరు —

విశ్వ:—వెడలుచున్నాను. పాలముసంగతి మఱచిపోవలదు.

నంద:—అట్లే స్వామీ.

[విశ్వ. నిష్క్రమించును.]

తండ్రి,

ఏ నెఱుంగఁ ద్వదీయగతి; నే నెటు చూచిన నాకు బంధము
కానఁగనొ; పరిభ్రమణకారి మనశ్చలవృత్తి; దీననే
మానునె బంధముల్? సుఖముమార్గమ దేమొకొ? హీనసేవ
దీనతఁగ్రుంగుటఁ బొసఁగ దే ప్రమహాపథము క్తిభాగ్యము

నీవేల నియమబద్ధమగు నీసీమ నతిక్రమించి ఎల్లయెడల నీగుణా
భవప్రవాహమే నిండునటులు చేయవు? సర్వస్వతంత్రునికి నీకీబంధ మే

నీయనుగ్రహమృతమున నీస్వల్పపాత్రము నిండినను బంధస్మృతి
లింకను మాసిపోకున్న వేల? ఏమో నీచరిత అతిగూఢముగా నున్నది.

ఏమియుఁ జెలియనివాఁడనని నన్నుఁ గోపింపకుము. మహామహులే నీలీలలఁ జెలియలేరట.

“నను మన్నించి భవజ్ఞనంబులకు నానందంబు నిడించు నీ తనుతూపతి బిడె నామనంబున కచిత్యం బయ్యె; నీ యుల్ల సత్ ఘనవిశ్వాకృతి నెవ్వఁడోపుఁ జెలియఁ: గై వల్యమై యొప్పు నా త్మనివేద్యంబగు నీకువై భవముచందఁ బెట్టివో యీశ్వరా.”

(భాగవతము)

పొలమున కేఁగెదను గాక

(పరిక్రమించును.)

స్థలకము 2: - పొలము.

నంద:—ఇదె పొలముం జేరితిని. మా వా రెవరును ఇంకను రాలేదు. ఇదిగో మంచె. దీనిపై నెక్కెదను. (ఎక్కి) ఒడిసెలయు రాలును ఇందున్నవి. (చేతగ్రహించి) ఓహో! ఎంతలో పొలమునంచుల నీవిహంగములు గుమిగూడినవి! పైరుపై వ్రాలజేమి! రండు. ఇచ్చవచ్చినట్లు భక్షింపుఁడు. సందేహింపకుఁడు. ఏల రాలేదు? చేత నొడిసెలం జూచియా? ఇదె పొలమై చితిని.

ఓహో, వేషమున నేమి మాహాత్మ్యమో కదా! ఒడిసెల విసరి వైవఁగనే పక్షులు భయమువీడి పైరుపై మూఁగినవి. లేక నా యొడలివిభూతింగాంచి జగజ్జనకతనయునిగా నన్ను గుర్తించినవో! ప్రభూ, సుందరేశ్వరా, త్రిలోకైకమోహనా, భూతిలిప్తసర్వాం గా, రసావేశనర్తనసమ్మోహితమునిబృందా, భూతియం దింత విభూతి యుంచినాడవు, నీయం దెంత విభూతి యున్నవో!

విశ్వాశము.

అజినధారివయ్యు వైశ్వర్య మిత్తువు;

ఈశుండయ్యు బిచ్చ మిచ్చగింతు;

అనుకూలము.

వారికి పురికియై - అట్లుగా న్నయ్యును - ఈయన తొందర

00000. దయిత మేనఁ గొనియు ధ్యానివ యాడువు ;
 ఈ విరుద్ధగుణము లెట్లు లొదవె ?

19

స్ఫటికవర్ణ, సుధార్ద్రప్రసన్ననయన,
 మొలకనగవునఁ గళదేటు మోము గాంచి,

00000. [ఈయఁ డలకొన్న శివనైన నిచ్చు తెగువ
 సేరసి, నామన మొక్కింత యాసపడును .

20

నిఱి. విహంగములారా, తమిదీఱ భక్షింపుఁడు. నేనును ఈప్రపంచాకా
 శ పథమున విహంగరీతి విహరించుచున్నాను. కాని మీవలె నాకు
 స్వేచ్ఛాప్రాప్తి లేదుగదా.

మీరొ—

రయమునఁ బోయి నాచెలువు రమ్యకళాయుతదేహశోభ నె
 ల్లయనుభవించి, మ్రొక్కు లిడి, లాలనభాగ్యముపొందనేర్తురే
 నయమున లేదు, శోకమున నాకొనఁగూడద, యెంచు లెట్టుల
 య్యయగజనాథుఁ జూచి నయనార్తిఁ దొలంచు సుఖంపు

మార్గముల్. 21

(కన్నీళ్ళతో) హృదయక్షేత్రమును తల్లిమరణ మను నాఁగలిచే
 దున్ని త్వదంఘ్రిభక్తిబీజముల నాటితివి. నీకృపామృతవృష్టిచేఁ బోషిం
 చితివి. ఫలకాల మెప్పుడు?

అమ్మా, హిమాచలతనయామణీ, నీవైన నాథుని కీదీనుని యుదంత
 మును చెల్పి యుల్లముఁ జల్లచేయరాదా?

(మైమఱచి యుండెను.)

[నటరాజభట్టరు ప్రవేశించును.]

నట:—ఏమిది! పాలే రొక్కఁడును లేఁడు! పక్షులు పైరు నంతటిని హరించుచున్నవి ! ఇదియే మన్యాయము ! మంచెపై నెవఁడో యున్నటు లున్నది. పోయి చూతునుగాక. (పరిక్రమించి) ఒడిసెల క్రిందఁబడియున్నది. మంచెపై నెవఁడు ? (చూచి) అహో, నందుఁడే! నేటికి వీఁడు పైరుఁ గావవచ్చి యున్నట్లుఁడు గావున మేను మఱచియున్నాఁడు. ఎంతని యొర్చుట ? వీనియేడఁ నోర్పుఁ జూపినకొలది మేర మీఱుచున్నాడే ? (కోపముతో) నందా, నందా, నందా.

నందు:—(లేచి దిగివచ్చి) స్వామీ, ఈవిరహము నోర్వఁజాలకున్నాను. నామనోహరునిదర్శనము లేక ప్రాణములు నిలుచునటుల లేదు. చిదంబరమునకుఁ బోయి ఆ నటరాజపదాబ్జసేవ సేయక నేను జీవించుట కల్ల.

నట:—ఆఁ ! తర్వాత !

నందు:—న్నేహితుల కందఱికిని జిదంబరయాత్ర రేపురేపని చెప్పఁచు నిన్ని నాళ్లు గడపితిని. ఇఁక నోర్వఁజాల. మా తండ్రి నటరాజ మూర్తికి నాసేవ లేదను తలంపు నోర్చుటెట్లు ? అనుజ్ఞ నిండు.

నట:—ఓరీ నందా.

నందు:—స్వామీ,

నట:—ఈదినము పొలముకొ పెవనిదిరా ?

నందు:—నాదే.

నట:—పక్షు లన్నియు పైరుపై మూఁగియున్న వేమి ? ఏమి చేయు చున్నావు ?

నందః—[మందస్మితముతో.] నాచేత నొడిసెల యుండెను. దానిని జూచి పక్షులు భయపడినవి. తండ్రిసంతానమున నొక్క ప్రాణిని నేను బాధింపనని తెలియదు. నేనేల వీని యాకలి నడ్డగించి తండ్రియెడ నపరాధిని గావలయునని యెడిసెల పాతి వైచితిని. దానికిఁ బక్షు లన్నియు సంతసించినవి. మాతండ్రి నటరాజును సంతసించినాఁడు. వీఁడుగో! తండ్రి నటరాజా! వచ్చితివా! ఆహా, ఏమి, నవ్వుచున్నావు. నన్నుజూచిన నీకు నవ్వా?

నటః—నవ్వా! దుర్మార్గుఁడా! ఏడుపు, నీకు వచ్చు నిదిగో చూడుము. దుష్టుఁడా! నీతాతములై యనుకొంటివా? మాలదొంగ, నీ మొగమునకుఁగూడ నటరాజమూర్తిదర్శనమటరా? పైరునంతటిని పక్షులకుఁ బెట్టి చిందులు త్రొక్కుచున్నావా? పాపాత్ముఁడా! (కొట్టును) ఓహో! ఇదేమి? ఒడలియం దేదియో అద్భుతశక్తి తరంగము ప్రవహించుచు నన్ను ముంచివేయుచున్నది. ఓహో! ఏమిది? నే నెక్కడికి పోవుచున్నాను? ఓహో, ఏమి యానందము! ఇదేమి యింద్రజాలమటరా! (కొట్టును) ఓహో! ఓహో! ఇదేమి, వీని స్పర్శమాత్రమున సర్వాంగము లిట్లు మోహ వివశము లగుచున్నవి? ఇదేమి యమృతమా! విషమా! దుఃఖమా! ఆనందమా! వీనియం దేమహిమ గలదు? (ఆనందబాష్పములతో) ఇదేమి? కన్నుల నీరు గ్రమ్ముచున్నది. ఓరీ నీమంత్రములు మాయలు నాకడనటరా? (కొట్టును.)

నందః—నటరాజస్వామి! ఏమి నాభాగ్యము! పార్వతీదేవి యెంతయో శ్రమించి తప మొనర్చినఁ గాని యీయని నీపవిత్రాంగస్పర్శము నాయట్టిదీనున కప్రయత్నముగనే యొసంగితివా? ఓహో సకలజీవగణములారా, ఈ నందునిభాగ్యమును జూడుఁడ్లు. సకల

లోకైకనాథుని కవుంగిట నే నణఁగిపోయినాఁడను. ఓహో
ఆనందము! తండ్రీ, తండ్రీ, నాకు - నాకు - ఇంతయనుగ్రహము
...నీపై.....ఏటికి? (పాదములఁ బట్టబోవుచు మూర్ఛిల్లును).

నట:—(ఒకతన్ను తన్ని) ఇంత పొగరఁటరా నీకు? నాపై నీకనుగ్రహ
మా? మాలవానికి నీకే యింత పొగరైనఁ జదివిన బ్రాహ్మణునికి
నాకెంత యుండరాదు? మూర్ఛిల్లితివా. అట్లే యనుపురికిఁ బో.
నీవుపోయిన మా నిర్భాగ్యుఁ డేమైన బాగుపడునేమో చూచెదను.
ఆదరిద్రుని కీదరిద్రుఁడు గురువు! (పరిక్రమించుచు) ఓహో, మాల
లందఱు వచ్చుచున్నారు.

[కుప్పణ్ణ, కరుప్పణ్ణ, ఇరులను, కుట్టను, ఇంకను గొందఱు మాలలు
ప్రవేశింతురు.]

నట:—దొంగగాడిదలారా, ఎక్కడికిఁ బోయితి రింతసేపు? పైరును
బశువులకుఁ బక్షులకుఁ బెట్టి యేలోకము లేలఁబోయినారు?
ఒడలు వెలియని నందుఁడా దీనికిఁ గాపు? ఈమా టిట్టిది నా
కంటి కగపడనిండు, మీపీఁపులు బ్రద్దలు గొట్టిం చెదను. ఈదిక్కు
మాలిన పిచ్చివాని మూలమున-ప్రొద్దుననే లేచి యెవరిముఖముఁ
జూచితిరో—మైలవడితిని. [అని కొలఁదిగ వణకుచు నిమ్మ
మించును.]

ఇరు:—(నటరాజు పోయిన వంకనే చూచి) అయ్యోరు బలే అయ్యోరు
నో రెరగని పిచ్చిముండాకొడుకునిబట్టి సావగొట్టి మళ్ళా యేంట్లో
యేంట్లో శెపతాడు.

కుప్ప:—దూర ముండండిరా, గాలి రానీయండి. ఒరేనందా, యావయి
నావురా?

కుట్ట:—అయ్యో, అయ్యో, మామావ నయ్యోరు సంపేశినాడేంటి?
అన్నా యేమే పానం వుందటే?

కుప్ప:—ఉండరా, కడలుతుండాడు, ఉండు, ఏడవబోకశీ,

కరు:—మనము ఈబానపొట్టలయ్యోళ్ళకి శాకిరీ సేయడం; క్షదుపు
గాల్చుకోని, వాననక, యెండనక అడ్డమైనా పనీ శెయ్యడం;
మనల నీళ్ళు నీటికి మాటికి సావమోదడం. ప్రక్కఁజొళ్లో కాపులు,
దంచతావుంటే పడలేక బాపనయ్యోరులు గందా అని యీవూరి
కొత్తే ఈళ్ళకిగూడా యీతెగులు పుట్టితే యెట్టబా! ఒరేయి
మాలోళ్లు, కుప్పన్నని కుట్టన్నని నందుడిదగ్గర వుండనీయండి.
మీరంతా యిట్రాండి. (మాల లందఱు కరుప్పణ్ణదగ్గఱకు
వత్తురు.) ఒరేయి, మనమంతా ఒకతీరు, నందన్న ఒకతీరు గదంట్రా

అంద:—అవును.

కరు:—నోరు మెదపని నందన్న నే ఈబాపనాయన ఈయాళ సావ
మోదితే రేపు మనల్ని యింతే గందా.

అంద:—అవును.

కరు:—మనల్ని నూచి ఆఅయ్యోరు నందన్న నొదిలిపెట్టిండు గాని లేక
పోతే సంపెయ్యడాని కేమయినా సందేగ ముండేదా?

అంద:—అవునురో అవును.

ఒకఁడు:—ఇన్నితన్నులు దిని మనమీళ్ళ కెందుకొరే శాకిరీ శెయ్యడం.

ఇంకొకఁడు:—శాకిరీ శెయ్యకపోతే బువ్వెట్టొత్తుందే అబ్బీ!

మఱొకఁడు:—ఎట్టోడా, మనకి రాకపోతే యీబాపనోళ్ళ కిమాత్రం
యెట్టొత్తుందే!

ఒక:—ఇంకోవూరినుంచి మనుసుల్ని ఫిలిపిత్తేనో?

ఇంకొ:—ఎవళ్లొత్తారో రమ్మను. ఒచ్చిరా బండకేసి ఉతకడమే.

కరు:—అడ్డదీ మాట! మరి నన్ను కులపెద్దని శేశినారుగందా? నామా

టండరూ యిని నిలబడతామంటే చెప్తాను. అందరు పెమానికం శేస్తారా?

అందః—శేస్తాం.

కరు :—అనండి మరి. 'నందుడి సాచ్చిగా యింటాము' అనండి.

అందః—నందుడి సాచ్చిగా యింటాము.

కరు :—నందుడు చెపితేనేగాని ఈ అయ్యోరిపైరులు గోయకండి. అప్పడీ అయ్యోరు మనకాళ్లు పట్టుకోకపోతే సూత్రాం.

కుప్ప :—ఉండగా, ఉండరా, నందన్న తేరుకుంటా వుండాడు.

(అందఱు నందుని జుట్టుకొందురు.)

నందు :—(మెల్లగా లేచును. పరధ్యానముగా) నానటరాజమూర్తి యేడీ. స్వామి, పోయితివా, పోయితివా! పాపాత్ముడనని నన్ను వచలితివా స్వామి.

కరు :—ఒరే నందా. సాలడటరా మీ నటరాజయ్యోరు నిన్ను దంచించి. దెబ్బలు మోపుగా దగిలినాయంటరా?

నందు :—(ఉలికిపడి స్వగతము) ఏమిది? వీ రందఱు ఇక్కడి కెప్పుడు వచ్చినారు? (ప్రకృ) ఏమిరా, మీ రందఱు ఎప్పుడు వచ్చినారు, పెద్దయ్యవా రేరి?

ఇరు :—అయనా! నిన్ను సావమోది మమ్మలని జూచి ఒణకతా ఊళ్లో కెల్లాడు.

కరు :—నిన్ను తన్నిందాని కాయనపైరు గోయకూడదనుకున్నాము మే మంతా!

కుప్ప :—అమాట నా నొప్పకోనురా. తప్పంటే తన్నరా మరి? పైరంతా పచ్చులకి బెటితే, అయనే గాదు-మన మేమయిపోతామురా? ఆయ నంతమోపుగా తన్నడంమాత్రం తప్పేగాని కొత్తదోవలకి బోయి కొంపలకి దేకండిగో యెట్టిముండాకొడుకులు!

నందు :—అన్నలారా, పెద్దయ్యవారు నన్ను దని
యనే లేదు. ఎవరో వచ్చి నన్ను గొరిలిం
వేటుగా నుండలేదు.

ఇరు :—బలే ఓడివిరా నందా, ఆయన నిన్ను కాలి
మేమంతా సూత్రేనే !

నందు :—ఒకవేళ తన్నె నే యనుకొందము. అబా
మీ కేల ?

కరు :—నందన్న యిట్టిపిచ్చోడు గామట్టే ఆయనం

నంద :—కాదు కరుప్పణ్ణా, అట్లన్న నెట్లు ? అదియ
యన్నట్లు అయ్యవారు కారణము లేక తన్ని
క్రిందటి ఊమములో నాలుగేండ్లక్రిందటి
కన్నముఁబెట్టి రక్షించిన దయాళువు కారణం
నా ? అన్నిటికన్న హెచ్చు, శివునియాజ్ఞ
నా ? మన మేమి పాపము చేసితిమో అను
ఒకవేళ కారణము లేక ఆయన తన్ని నాఁడ
మంచిమార్గమునకుఁ దెచ్చువిధ మిదికాదు.
లెండు. వినలేదా,

ఉపకారికి నుపకారము

విపరీతము గాదు సేయ వివరింపంగా

నపకారికి నుపకారము

నెప మెన్నక సేయువాఁడు నేర్పరి సుమతీ.

అని. ఇంకను మీకుఁ జెప్పవలసినది యెంతవె
చెప్పెదను.

[అందఱు

శ్రీ
నందనాచరితము

పంచమాంకము

స్థలము :—నటరాజభట్టరునిల్లు

[విశ్వనాథుఁడు ప్రవేశించును.]

విశ్వ :—గృహమున నుండియే మోక్షసాధనమును నెమకుమని గురుపాదులయాజ్ఞ. ఆయాజ్ఞను పాలించుట దినదినము కష్టతర మగుచున్నది.

తండ్రి శాస్త్రవిదుఁడయ్యును వివేకమంజులుఁడు గాఁడు. నాపై నున్న కోపమును నిన్న మహానుభావుఁ డగు నందునిపై వెడలఁగఁక్కనట. ఇంకను శాంతించినట్లు కానరాదు. నిన్నటినుండి యెపుడును పరధ్యానమే. పలుమాలు నన్నుఁ జేరఁబిలిచియు నేమియు లేదని మరలించుచున్నాఁడు. కారణ మేమో ?

నందునిముఖము చూడరాదని నాయన గారియాజ్ఞ. ఏమి నేయుదును ? ఏల ఈ మతిచాంచల్యము ? కానున్నది కాకమానదుగదా ? తితిక్ష లేక ఇంతపరితాపము తగునా ?

(నటరాజభట్టరు ప్రవేశించును.)

నట :—విశ్వనాథా !

విశ్వ :—నాయన గారూ, ఏమి ?

నట :—నీవు.....నిన్న.....ఏమియు లేదు.

విశ్వ :—దేనినో చెప్పబోయినారు.

నట :—ఏమియు లేదు... అయిన నట్లు సేయుట తగునా?

విశ్వ :—ఎట్లు చేయుట నాయనగారూ?

నట :—ఊరకుండుము..... ఎవరును నామాట వినరు. ఏమి చేయ నగును? యథాసరాధదండన మొనర్పఁగూడదా?

విశ్వ :—నాయనగారూ, ఏమి, చిత్తస్వాస్థ్యము లేకున్నారే?

నట :—చిత్తస్వాస్థ్యము దహించుకొనిపోనీ! నీయట్టి కొమరుఁడుండఁగా నింక చిత్తస్వాస్థ్యమున కేమి కొదవ? పనియేండ్లుగ చిత్తస్వాస్థ్యమునే కల్గించుచున్నావు..... నీ వొకటి.....

విశ్వ :—నాయనగారూ, ఏమిచేయు మందురు?

నట :—నీవు... పోయి...

విశ్వ :—(స్వగ) ఏమి ఈ విభ్రాంతి? నిన్నటివృత్తమునకై కల్గిన పశ్చాత్తాపమా?

నట :—ఏమిరా, ఇంకను ఇందే యున్నావు?

విశ్వ :—ఎక్కడికిఁ బోయి రావలయునో చెప్పినారు కారు.

నట :—ఎంత మంగుడవురా! పరాశరభట్టరును... నందుని బిలుచుకొని రమ్ము.

విశ్వ :—చిత్తము.

[నిష్క్రమించును.]

నట :—మనస్సు సరిగ లేదు. నందుశరీరస్పర్శము గల్గినప్పటినుండియు నేదియో తాపము గల్గుచున్నది. మాలవాడకైనఁ బోయి వానిగఁ చూడవలయునని యభిలాష జనించుచున్నది. ఈచిత్తచాఁ సల్యమునకుఁ గారణ మేమి? అంత్యజశరీరస్పర్శదోషమా?

అయిన నందుఁ డితరులయట్టివాఁడు కాఁడే, సద్గుణములు కల
వాఁడే! ఉత్తముఁడే! ఉదారుఁడే!

‘శివశివ, ఏమి యీమాలవాని స్మృతి, నన్ను వదలదా యేమి?
ప్రాయశ్చిత్తము చేసికొన్న నీదోషము తొలఁగునేమో? ఈసారి జీవ
ప్రాయశ్చిత్తము చేసికొందునుగాక, నే నొనర్చిన సకలపాపములు నిర్ధూ
తము లగును.

ఈ యనలము నేనే తెచ్చుకొంటిని. కాదు, కాదు, విశ్వా
నాథుఁ డింటికి వచ్చినప్పటినుండి యీయావేదన ప్రారంభ మైనది. వీఁడు
నాదుఃఖమునకే పుట్టిన ట్లున్నది.

[పరాశరభట్టరు ప్రవేశించును.]

పరా:—నాయనా, నటరాజా,

నట:—మీరా! అన్నా, రండు కూర్చుండుఁడు. ఏమి యీయకాల
మున గృహమును పావనము చేసినారు?

పరా:—ఇదేమి? నీవే నన్ను రమ్మంటివని విశ్వనాథుఁడు వచ్చి చెప్పి
నాఁడే!

నట:—(స్వగ) అన్నానా ఏమి? ఏమో! ఈ గండరగోళమున నేమి
జరుగునో. ఈదిన మేమి కానున్నదో! (ప్రకా) అవు నన్నా.
మఱచితిని.

పరా:—ఏమి నాయనా, యి ట్లున్నావు. మొగమంతయుఁ దెల్లఁ
బాటినది. మొన్నటి కీనాటి కింత భేద మేల కల్గినది? ఏమి
కారణము?

నట:—ఏ మున్నది? మనవిశ్వనాథునివిషయమే.

పరా:—మొన్న జరిగిన దానికా? కుఱ్ఱవాఁడు చదువుకొన్నాఁడుగా;
అగోకానుభవము కలుగవలయునుగదా.

వట :—కాదన్నా,

కడచె న్నేండ్లును బూండ్లు; నొక్కశుభమా

కార్యంబు లేదింట; మ

నడచే నెట్టులొ చూడఁగల్గితిని

నాగారాపుఁబట్టిం; బ్రవీ

ణుఁడు శాస్త్రార్థములందుఁ; బెండ్లియన

వీనుల్ సోకరాదయ్యె నా

నుడు ; లేమెంతును ; శోభలేని

గృహమందున్ నేనిఁ కెట్లుండనా. 22

బలవంతము చేసిన మరల నేదేశ మేగునో ?

పరా :—ఇదేమి నాయనా, కన్నీరు నించుచున్నావు. నీవంటివాఁ

ట్లధీరుఁ డగుట పాడియా ? కుఱ్ఱవానికి నేను చెప్పి యొప్పి

తును లెమ్ము. మహాలక్ష్మీసమానురాలుగదా యమ్మాయి ; ఆవె

యున్న వీఁ డీపాట్లు పడునా ? కాల మిట్లు జరుగవలసియున్నది

వట :—(స్వగ) ఇదే మింతబేల నైతిని ? (ప్రకా) ఎవరో వచ్చుచున్న

ట్లున్నది. మ తెవరు ? అన్నా, మనవాఁడును, ఆ మాలజో

నందుఁడును.

పరా :—వీరిద్ద టొకటైన ట్లున్నది.

వట :—నిన్న వీఁ డెవరో నియమించినట్లు పొలము గావఁబోయి తన

పిచ్చిలోఁ దాను మునిఁగి పైరును పత్తులకుఁ బెట్టఁగా వలసినంత

పూజ చేసితిని. మరల నెందులకు వచ్చుచున్నాఁడో ! (స్వగ)

వీనినిగూడ నేను పిలువనంపితి నా యేమి ?

[నంద విశ్వనాథులు ప్రవేశింతురు.]

విశ్వ :—నాయన గారూ, తాము చెప్పినట్లు నందుని దీసికొని వచ్చితిని

నందు :—స్వాముల కిద్దఱికి దండములు.

నట :—సుఖీభవ. [పరాశరభట్టరుతో జనాంతికము] మొత్తముమీఁద
మంచివాఁడే. మననిర్భాగ్యున కీబుద్ధి పుట్టియుండకపోయిన
బాగుగా నుండెడిది. [విశ్వనాథునితో] నీవు లోనికిఁ బో.

[విశ్వనాథుఁడు నిష్క్రమించును.]

పరా :—[జనాం] ఎంత మంచివాఁడైనను మాలవానిని వానియంతస్తు
నుంచవలెనుగాని పైయంతస్తున కెక్కింపఁగూడునా. ఒకమాటు
సందిచ్చిన వీరు తలపై కెక్కి కూర్చుండరా!

నందు :—స్వామి యెందులకో నన్నుఁ బిలిపించినారట.

నట :—ఏమియు లేదు. నందా, నిన్న, చూడు, అనవసరముగ దెబ్బలు
తిన్నావు గదా! మంచివాఁడ వని పేరుగన్న నీవే యిట్లు చేసిన
నెట్లు? మీ నాయన యెంత యుత్తముఁడు! నాయొద్ద దాదాపు
పదునై దేండ్లు పాలేరుగా నుండినాఁడు. ఒక్కనాఁడైన పల్లెత్తు
మాట వాని ననియుంటినా? అట్టివాని కడుపునఁ బుట్టి వృథాగా
నేను చేయి చేసికోవలసివట్టిసితిని నీవు కల్పింపవచ్చునా? పాల
ములో రేయింబవలు శ్రమపడుట, పైరును బడులకుఁ బెట్టుట
కఠరా!

నంద :—అంతయు స్వామి యనుగ్రహము.

నట :—స్వామి! గీమి! చూచినారా, అన్నా! ఎప్పు డిదే ప్రలాపము.
ఆ యనిన స్వామి! ఊఁ యనిన స్వామి! ఎవఁడురా ఆస్వామి?
దేవుఁడు, ఉన్నాఁడని భక్తితో నుండుట మంచిదే కాని యింత
విపరీతము కూడునా? ఏమీ, నటరాజమూర్తియైన నేమి? (నం
దుఁడు నటరాజభట్టరువంక నే స్థిరదృష్టితోఁ జూచును.) త్రిపురా
సురసంహారుఁడైన నేమి? కాలకూటవిషభోజనుఁడైన నేమి?

స్ఫటికశ్చచ్ఛవర్ణుడైన నేమి ? (స్వరము క్రమక్రమముగా ఆనంద
విశిష్టమగును) దివ్యసుందరదేహుడైన నేమి ? ప్రసాదభాసుర్నమంద
హాసాంచితకటాక్షమాలికావిరాజితుడైన నేమి ? ఊరకయే
రీగోకితో ముద్ద వచ్చి పడునటులు చేయునా ?

నందు :—స్వామి, ఏమి చెప్పఁగలను. ఆయనకృప లేక జీవజాలముల
కార్యముల నొక్కటియైన జరుగఁగలదా ? లాభాపేక్ష యుండుఁ
గాక, ఆదివ్యవిగ్రహుని ఊరకయైనఁ గొలువవచ్చునే !

చదలివాఁకఁ దేలు చంద్రుఁడు సిగపూవు,
గౌరిబాహువల్లి కనకసరము,
పాదపద్మపీఠి భక్తశిరస్తతి,
అట్టిసాగసు మనసు నాఁచికొనదె ?

23

నట :—చూడుఁ డన్నా, ఇట్టి శుద్ధభక్తి వీని కెట్లు గల్గెనో ? బ్రాహ్మ
ణులయం దెక్కడను గనరాకున్నదే !

పరా :—పూర్వజన్మపుణ్యము.

నట :—శివాలయమునకు నిత్యము పోయి వచ్చుచున్నాము, మనకు లేదు.
వీఁడా లింగమును జూచియైన నుండఁడు; వీనికె ట్టిభక్తి గలి
గెనో యని యాశ్చర్యముగా నున్నది.

పరా :—ఎవరిపిచ్చి వారి కానందము గదా ! పోనీ ! ఆమాటల కేమి ?
ఆలయములకుఁ బోకుండిననే మా కింతభక్తి యున్నదే ! పోయిన
నింకెట్టిభక్తి కల్గినో యని వీరు మనయాలయముపై దండెత్త
కున్నారు. అదియే చాలును.

నట :—నందా, నీపిచ్చికి మే మేమి చేయుదుము ? అట్లే యుండుము.
మాపద్ధతిని మే ముండుము. కాని చేయఁబూనుకొన్న పని

చక్కఁగాఁ జేయుము. అట్లు బుద్ధిమంతుడవై మెలంగితివా,
నీవు కోరుకోరికలెల్లఁ దీర్చెదను.

నందు :—స్వామీ, ఒక్క మనవి.

నట :—ఏమి నందా.

నంద :—విన్నవించెదను.

కలఁడఁట సహ్యాజాజల

విగాహనకౌతుకి చంద్రచూడుఁడే

మలినమనం బడంచి ఘన

మార్గముఁ జూపు చిదంబరమ్మునకొ ;

జెలియఁట యొక్కమా అతనిచెల్వము

గన్గొన ముక్తికాంత ; బా

ములఁ దలఁగంగఁ గోరెద.

ముముక్షుని దీను ననుగ్రహింపవే. 24

పరా :—అమ్మా ! వీనికడుపులో పెద్దకోరిక లున్నవే ! చూచి వచ్చెద
నన్నాఁడు, మేలే. ఏమి యహంకారమురా నీకు ! నీమొగమునకు
నటరాజమూర్తిదర్శనమా ! ఆయాలయమునీడనైన నిన్నుఁ
ద్రొక్కనిత్తురా ? చిత్సభలోని దివ్యమూర్తి నీకు కనఁబడునా !
ఆ దేవునిముం దున్న నందిదర్శనమైననాఁడు చూతములే.

నట :—[జనాం] అన్నా, మన కెందులకు? ప్రత్యక్షముగా మంచికోరి
కను నిరాకరించినట్టు లుండనేల ? ఉపాయము చేసెదను చూ
డుఁడు. [ప్రకా] నందా, నీకోరిక ఉత్తమమే. కాని యిది
కోతలకాలము గదా. దాదాపు ఇన్నాతెకరములపై రున్నది.
ఇప్పుడున్న కొలఁదిమందిలోనే దేవతలదర్శనమున కని యొక్క

దయ్యాలదర్శనము కని యింకొకరు, పోయిన
కుప్పవేసిన తర్వాత నీవు కొరినట్లే చిదంబరము

నంద :—స్వామీ, ధన్యుడ నైతిని.

అగజఁ గూడి యాడు నభవుండు, సిరి గ
హరియు, వాణిఁ జేరు నబ్జభవుండు,
నెంతదనుక వారు సంతరింతురు జగ
మంతదనుక స్వామియశము నెగడు.

తండ్రీ, నటరాజస్వామీ, నీశిశువు నెట్లు
భారము. [

నట :—పాపము ! మూఢభక్తి గలవాఁడు. నట
నింకొకటి లేదు. మంచిదే. మంచిదే. మఱి,
విశ్వనాథా ? విశ్వనాథా, ఏడి ? (లోనికే
అన్నా, యింటిలో లేడే ! ఎక్కడికిఁ బోయి

పరా :—(చూచి) వాఁడుగో శివాలయమువంకకుఁ బో

నట :—విశ్వనాథా, విశ్వనాథా,

పరా :—పిలు పందదు నాయనా, నేను ఇంకొకమా
నీ వేమియుఁ జింతిల్లకు. |

నట :—ఈ కాలపుబాలురవర్తనములు మాకుఁ
మును చిన్నతనమున దేవునిచింతన మెఱుఁ
వెట్టివేడబము లెఱుఁగమబ్బా ! ఏమి రానున్నది

శ్రీ

నందనారుచరితము

విష్కంభము

స్థలము : శివాలయపురోభాగమునఁ గోనేటిగట్టు.

[విశ్వనాథుఁడు ప్రవేశించును.]

విశ్వ:—ఈనాఁ డకౌరణముగ నానంద ముప్పతిల్లుచున్నది. ధ్యానమగు
నికి నాకుఁ గాలపరిమితియే తెలిసినది కాదు.

ఓహో! భగవానుని సౌమ్యరూపప్రదర్శనము. ఏమి ఈయుదయ
దిందుశోభ!

యోగమునయందుఁ ద్రిగుణము లొనరు కరణి
నభ్రవీధిఁ దమశ్చవు లలరె; నంత
రజని యూడ్చిన కరు డైన రజము నాఁగ
శశి వెలింగెను; వెన్నెల సత్త్వ మొనరె.

26

అభగంగాలహరి నోలలాడు విధువు
పరమశివునిమాళి ననార్తవంపుఁబువ్వు;
అతని కరచర్పఁ గరఁగుచు నలరు చుక్క
తైందవామలమణిభూష లంబసిగను.

27

ఇంటికిఁ బోయెదను గాక. నాయనగారు నందుని బిలిపించిన
దెందులకో? మనసు మాటి వారును నందఱుజాసక్తులైన

అన్నపూర్ణాదేవి యడుగుల కెఱఁగి
యుమనాథుఁ గొల్తు నే నుత్పలమాల;

నిరతిశయానందనిర్మలవారి

మలినత వోవఁగా మజ్జన మాడి

భవనియోగానందభర్మణోలికల

భక్తిమై నూఁగుదు భావశూన్యతను ;

భువి యేదో దివి యేదో బోధయే లేక

జ్యోతియం దాలీనశోభ నే నాదు.

28

(పరిక్రమించి) ఎవ రది? కుట్టా, ఏమట్లు పరుగిడుచున్నావు?

కుట్టా:—[ప్రవేశించి] సామీ, దండాలు. పెద్దయ్యోరు పైరునంతా
గోశేస్తే మాఁవ చిదంబరము పోవడాని కొప్పుకొన్నారంట.
ఆమాట శెప్పి నందన్న మమ్మల్ని పైరుమీద కెగబడమనేసరికి,
సామీ, ఏం శెప్పేది! ఏం జేశామో, ఏ మయిందో తెలవదు.
ఆనాడు తిరుపంగూరుకోనేటి నొక దినంలో దవ్వామే, ఆమాది
రయింది. ఈ పాటికి కోత, కుప్పేయడం అయిపోయింది. అయ్య
వారిని తీసికో రమ్మన్నాడు మాఁవ. ఆయనకాడికి పోతుండా.

విశ్వ:— సరి ; పో.

[కుట్టన్న నిష్క్రమించును.]

పాదమ్మంతధరిత్రి గర్వితుల సేవన్,

వర్ణవిభ్రాంతులన్

వాదవ్యగ్రతఁగాక ప్రేమసుధసం

స్థావంబునన్, దేర్పఁగా

నీ దీనుల్ తరియింపఁ, దోఁచెనొ కటా

యీ యంత్యవర్ణమ్మునం

దా దేవుండు జనాఘరక్షకుఁడు దా

నై శ్వర్యహీనంబుగాన్.

29

ఈ మహానుభావుని సేవయందు నియమించి నాయనగా రెంత
పాపమున కొడికట్టుకొన్నారు?

ఈయఘమెట్లు పాయునొకొ!

యిమ్మహితాత్ముడె యింటి బంటి? దే
మో యిటు వేషధారియయి

మోహము గొల్పఁగఁ జంద్రమహాళికి?

ఆయతమూఢభావముల

నర్మిలితోన హరించు నేర్పొకో!

ఎట్టులును,

ఈయనఘాత్ము పాదయుగ

మిచ్చుత మాకు మహోదయమ్ములన్. 30

తండ్రీ, నీకంత, ఈ పాపమును గూడ విషముంబోలె నీకంత
ముననే నిల్పుకొమ్ము. తల్లీ, అన్నపూర్ణేశ్వరీ,

వరదానం బొనరించి నన్నిటకుఁ

బంపన్ నీవెకా హేతు; వి

ట్లరుదా నీదువరప్రదానమును.

నందాఖ్యన్ విరాజిల్లు త్వ

త్పరమాశ్చర్యవిభూతి పంచమ

కులంబం దప్రకాశంబు గా

నుటవొనొక్కొ? కృపావిలాస మొకొ?

యొప్పో నీకు సర్వేశ్వరీ!

31

పోయి నందస్వామిని జూచెదనుగాక.

[నిష్క్రమించును.]

శ్రీ

నందనాచరితము

షష్ఠాంకము

స్థలము:— పొలము

[గట్టుపైఁ గూర్చుండి, మాలలు పరివేష్టించి యుండ, నందుఁడు
ప్రవేశించును.]

కుప్ప:— నందా యేమి నాయనా, యిట్లున్నావు ?

నంద:—

సర్వజగత్క్రియాభరణసంహృతిదత్తుని దాండవక్రియా
పర్వవిముగ్ధదేవమునిపాలిమనోహరనాట్యశీలుని
స్వర్వనజేక్షణాప్రణయసంచలితాత్మవిమూఢదేవరా
ధ్యర్వవిఘాతుకుఁ, దలఁతు గౌరిమనోవిభుఁ జంద్రశే

ఖరుఁ, 32

కరు:— అన్నా, నందన్న కడ్డు పోవద్దు. మనకు అద్దం గాం దేదో శెప్ప
తుండాడు. నందన్న దేవుడు గాని మానిసి గాదు. ఎందుకో
మనలో బుట్టాడు.

శంకోత్పాటితభావయుక్తమునిసంసద్ధానసంలక్ష్యముఁ,
పంకాపూర్ణరసాజనౌఘసుఖసంపాదిప్రభాపుంజముఁ,
ఓంకారాంగము, హృష్టశైలతనయాప్రోత్తుంగవక్షోజభా
రాంకంబోముతశైవదేహముమముఁ రాగాభినిర్మగ్నులఁ.

ఇరు:— నా కేమో బయ మేత్తుండ దబ్బా. పుట్టి న్నాటినుంచి మన
మద్దినే పెరిగిన నందన్న కెక్కడినుంచి ఒచ్చిందో ఈ బాస ?

నంద:—

యోగపథంబునం దనిలయోగము రూపము మాపునాఁడు, నా
వేగము వీడి కుండలిని వేయియరమ్ములచక్రమందు సం
యోగముఁ బొందునాఁడు, శుభయుక్తి; భవుం డురుకాంతిఁ
దోచు న

ట్లా గమనమ్ము గల్గు శివు నాగమసూక్తులఁ బ్రస్తుతించుట. 34

కుప్ప:— ఏదంబ్బా, నందన్నముగం అట్లా యెలిగిపోతుండాది? ఏదో
రాబోతుంది. లేకపోతే, మనము సరేగదా, నందన్న మాటలని
దేవుడే యింటున్నాడా అనేటట్టు రివ్వమంటూన్న గాలి సద్దణి
పోయింది. తెట్టు శేమమీచ పచ్చలు గూడా సప్పుడు సేయటం
లేదు. అంతా బొమ్మ గీచినట్టుగావుంది. మాటాడబోతే లోగొం
తుకే గాని చూట పెగిలేనా ?

ఇరుల:—ఒరేయ్ కరుప్పణ్ణా, చిన్నయ్యోరు రో !

[విశ్వనాథుఁడు ప్రవేశించును.]

విశ్వ:— (శిరమున నంజలి ఘటించి)

అంతరంగనిష్ఠ మాత్మోరుభాసమ్ము
చక్షువులకుఁ జెలిసె ; శాంతమహము
నిత్యశుద్ధమైన నిర్మలతేజమ్ము
మోహనాశకమ్ము మ్రొక్కువాఁడ.

35

(నందునికి సాష్టాంగముగ మ్రొక్కును.)

నందు:—(విశ్వనాథునిశిరమునఁ జేయి నునిచి)

ప్రభవించుక విమలంపుయోగము; తిరంబౌ నీకు శుద్ధమ్ము భక్తి,
భువిక గేరుత నీదుకీర్తిరమ : యంతేవాసివర్గమ్ములం
దు భవన్నేతృత భక్తిఁ బెంచి యనఘా, దోషాళిఁ బోఁ

న్రోచు నో

జ భవుండుక వికలంబు సేయుత భవత్సంసారబంధమ్ములక. 36.

విశ్వ:— ధన్యోస్మి. ఇన్నాళ్లీ విమలతేజఃస్ఫూర్తి నడంచితివేల నంద
స్వామీ, మహానుభావా.

నందు:— వత్సా, విశ్వనాథ,

సర్వజనులు శివుని జంగమరూపంబు
లాత్మకాంతు లందు నలమియున్నఁ
గారణమ్ము లేక కనవు ప్రకాశమ్ము ;
నుచితసమయమంద యుబుకు వెలికి.

37

నాతోడివారు ఈ విభుతకు భీతిల్లుచున్నారు, ఇదె దీని సుపసం
హరించితిని. (ప్రకృతిం బారయును.)

విశ్వ:— (స్వగ) విశ్వరూపప్రదర్శనోపసంహారము లైనవి. తండ్రిగా
రిపు డిందున్న... (నిట్టూర్పు విడుచును.)

నందు:— కుట్టన్న ఇంకను రాలేదా, ఇరులక.

ఇరు:— వాడుగో పెద్దయ్యారు పరుగెత్తుకొంటా వస్తున్నాడు.

[నటరాజభట్టరు ప్రవేశించి నంగునిపాదములం బట్టుకొనును.
కుట్టను ప్రవేశించును.]

నందు:— స్వామీ, లెండు, లెండు, అపచారము నా కొడిగట్ట నేలకి?

Handwritten signature

నట:— నీవు త్నమిం చెదనన్నఁగాని విడువను. తండ్రి, నిన్ను పాలేగుగ గ్రహించి మహాపాపానలప్రవిష్టుఁడ నైతిని. నిన్నుఁ బ్రహరించి. నరకాగ్ని పరీతుఁడ నైతిని. దైవాంశసంభూతుని నిన్ను సామాన్య నిగా నెంచి యిట్లు లైతిని. అన్నా, నందా, అవివేకముచే నిటు లొనర్చితిఁ గాని వేటు గాదు. నన్ను త్నమింపుము.

నందు:— స్వామి, తెండు, ఈ సంసారవిషయముల మునింగినవారికి సర్వము భ్రమయే కదా. అయినను తాము సేవకునెడల సే ~~య~~ రాధ మొనర్చితి మనుచున్నారో అది సే నెఱింగినది కాదు.

నట:— తండ్రి, నీ విట్టి యుదారుఁడవు, నీవు సాక్షాత్తు శివుఁడవో, కుమారుఁడవో కావలయును. లేదేని, ఈ యమానుషకృత్యము లింకొకరి కొనర్పనగునా ! ఇన్నూ ఆకరములకొఁత నొకదినమందు నలుగురు చేయుట ! ఎన్నఁడై న వింటిమా !

నందు:— భగవానునిలీలలు గాని స్వామి, నాదే మున్నది ?

నట:— ఈ వినయము నీకు వన్నె వెట్టుచున్నది. నిన్నుఁ బొగడుటకు శక్తియైన నెంత కలదు? ఒకటి విన్నవించెదను. నన్ను నీ శిష్యులు యునిగఁ గైకొమ్ము.

నందు:— స్వామి ఆమాట ననరాదు. అనందమున మొదటివిషయమును మఱచినారు.

నట:— నందా, అది దెలిసియున్న ఈదళ కేల వత్తును?

విశ్వ:— నాయనగారూ, చిదంబరయాత్ర కనుజ్ఞ నడుగుచున్నారు.

నట:— నందా, ఈ స్వల్పములకు నీవు నన్ను యాచించుటయా ? ఇంక సేను నీ కొడయఁడం గాను, నీవు సేవకుఁడవు గావు. నేనె నీ సేవకుఁడను. నీ యిచ్చవచ్చిన ట్లొనర్పము.

నందు: — ధన్యుడను స్వామి, ధన్యుడను.

నట: — విశ్వనాథా, కొంచె మాఁగుము. నందా, నా కుపదేశ మీయవా?

నందు: — స్వామి, పంచముడను, గురుసేవ సేయని శాస్త్రపరిచయమే
లేని నేను తముబోంట్ల కే యుపదేశ మీయఁగలను? అయినను
విజ్ఞులకు మీకు చర్చితచర్చణముగాఁ గొంచెము.

సకల మిలను శివుని చరరూపవిభవమ్ము;

భేదభావ మెంచ బిరుదు గాదు;

ప్రేమగల్గుచేతఁ బ్రియవాక్యములచేత

గారవించు టొప్పుఁ గలుషునైన.

38

ఉన్నదానఁ దృప్తి నొందిన విజ్ఞుడు

పొందు సుఖము, పొందు పుణ్యచయము;

భక్తిలేనివాని భగవానుడైనను

జ్ఞాన మిచ్చి ప్రోచు కరణి గలదె?

39

సెలవిండు.

కుప్ప: — నందన్నా, యీమైనే చిదంబరము భోతావా? ఇంటి కొచ్చి
శిన్నమ్మిని నూడవా?

నందు: — మామా! శివుని జూడఁబోవువానికి ఇల్లు, వాకిలి, భార్య
యునా?

కుప్ప: — అయితే నందా, మమ్మ ల్నాదిలేత్తా వంటరా? చూడు
సామి, మీ రేవన్నారో, నందన్న యిక్కణ్ణుంచే మాట గట్టా
వుండాడు.

నట: — నందా, ఉన్నబంధముల హఠాత్తుగఁ ద్రెంపిన నెట్లు? క్రమ
ముగ వీడ్చిదీసికొన్నఁగదా బంధపరికరములు చెడకుండుట?

నందు:— స్వామీ, బంధము లిన్ని యున్నవా? మనస్సేగదా బంధము
లన్నింటికి మూలము!

నట:— సర్వము నెఱిగిన నీకు నేను చెప్ప వేమి? అయినను, ఏమియు
నెఱుంగని యా చిన్నదానిని నట్టేట వదిలిపోవఁ దగునా?

నందు:— స్వామీ, అటు లనుకొనవలగు, నిష్కామచిత్తమున ముగ్ధు
ప్రేమతో ఈ జీవుని గొలిచిన చిన్నది హానిం బొరయునా? ఇదే
యాబాలకు నా యాశీర్వాదము.

లేశమేని లేదు లేమ కెట్టిదొసంగు;

బేల యెదను నింపె ప్రేమభరము.

చిన్నతనమునందే శివభక్తుఁ గొల్చెను;

కలయుఁ గాక నన్నుఁ గాలమునను.

40

నట:— కుప్పన్నా, నందుఁ డింక ఇంటికి రాఁడు. నీవే బిడ్డను
బరమునకుఁ దీసికొని పొమ్ము.

కరు:— నందన్నా, మామాట యేంటే! మమ్మ లేడకు బొమ్మంటావు.
(ఏడ్చును.)

నందు:— కరుప్పణ్ణా! దుఃఖ మేల? ఎపుడైనను పాయఁగలవారమే
కదా? చెప్పవలసినదాని నీవఱకే చెప్పితిని. కడపటిమాట,
మాంసభక్షణము నేయక మద్యపానము మానివై చి శుచిగ నుండి
సత్యమునే వచించుచు దేవుని నమ్మియుండుఁడు. భగవాను నను
గ్రహము మీ కంతట లభించును.

ఇరు:— ఒరే కుట్టా, ముసలోళ్ల నిక్కణ్ణే ఉణ్ణీరా. మనంమాత్రం నం
దన్నతో బోవాలె.

నందు:— స్వామీ, కడపటి యాచన.

నట:— ఏమి నాయనా !

నంద:— చిన్నయ్యను నాతోఁ జిదంబరమువఱకుఁ దీసికొని పోయెదను.

నట:—నందన్నా, నీ కడ్డు చెప్పను. కాని చూడుము. ఈతల నరసినది. ఇల్లాలును లేదు. మరల వాని నిల్లుఁజేర్చు భారము నీదే.

నందు:— (విశ్వనాథునివంక సాకూతముగఁ జూచి) అట్లే.

విశ్వ:— (స్వగ) గురుఁడేమో వేటుమార్గము దలఁచుచున్నాఁడు.

నందు:— ఇంక మాకు సెలవా?

నట:— టేమముగఁ బోయి రండు. నాయనా, ఒకమాటు నీముఖపద్మమును జూడనిమ్ము.

(చూచి కాఁగిలించి శిరము మూర్కొని యేడ్చును.)

[నందాదులు నిష్క్రమింతురు.]

నట:— ఇంత వెన్నెల తుణమునఁ జీఁకటి యయిపోయినది. నందన్న ఇప్పటికి యథార్థరూపమున దొరకియు తుణమున నష్టఁడు కావలెనా? మఱచితిని. నందా, నందన్నా, నందన్నా.

[నంగుఁడు ప్రవేశించును]

నట:— నందన్నా, నాయనా, మరల నిన్నుఁ జూడఁ గల్గుట యెన్నఁటికి?

నందు:— చిదంబరము పోయినవారికి మరలి రాకయుఁ గల్గునా? అయినను మనము చిరకాలమునకేని కలసికొందుము లెండు.

నట:— ఉండుము. స్వస్తి పఠించెదను (“ శంసోమిత్ర ” ఇత్యాది పఠించును.)

[నందుఁడు నిష్క్రమించును.]

పుడమి జనించి పూజ్యమగు

భూసురవంశమునగు శాస్త్రముల్

కడగని పెద్దనై యఘను

కాక మతేదియుఁ బ్రోది సేయలే;

దేడ నివసించు మాల జగ

దీగుని సుస్థిరభక్తిఁ గొల్చి వే

తొడరి చరించె మోక్షపుర

దుర్గమరథ్య; ని దేమి చిత్రమో! 41

(నిష్కృ.)

శ్రీ

నందనాచరితము

సప్తమాంకము

స్థలకము1. — చిదంబరమార్గము.

[విశ్వనాథుఁడు, నందుఁడు, ఇరులను, కుట్టను ప్రవేశింతురు.]

విశ్వ:—స్వామి, చూచితిరా? ఆదూరమునఁ గనవచ్చుచున్నది,
అదియే నటరాజదేవకులగోపురము.

నందు:—స్వామి, చిదంబరాధినాథా,

చరణ మ్మానని గోపురమ్ము, జగదీశా, నీకు దివ్యాలయ
మృరయన్ దేహ మటంచు, గర్భగృహ మాస్యం బంచు
శాస్త్రమ్ము; గో
పురకుంభంబులు పోలవే నఖిములం? బుణ్యమ్మునం జేసి దే
వర కాంచన్ వలనయ్యె వాని నయినన్ భక్తాళి కిన్నాళ్లకున్.

ఇన్నిదినములకు నీచరణాగ్రమును వీక్షింపఁగల్గితిని. ఇంక
నిన్ను వీక్షించు టెన్నఁడో?

కనక కనక నిన్నుఁ గాంతులగనిఁ గాంచ
కన్ను లోర్వ వేమొ కాంతుల కని,
చరణనఖిముతేజు సౌమ్య మగుటఁజేసి
దాన నార్తు నన్నుఁ దనుపు దేమొ.

విశ్వ:—ఇదె కావేరిని జేరితిమి.

నందు:—తల్లీ, కావేరీ, ఏవోసమును బాపుకొననమ్మా నీసలిలముల శివ
చరణప్రక్షాళనం బొనర్చుచున్నావు? అమ్మా, నీకును అఘమా?

జన్మదోష మెట్టిజనుఁడు నీసలిలానఁ
దలఁగు నంట, పొందఁ దరమె నిన్ను
దోష ? మేల ? మునులు దూరీకృతాఘులై
వదల రైగి తటనివాస మంట.

44

అమ్మా, సహ్యాజాడేవీ, ఆనాఁడు కంఠభీతిచేఁ గృష్ణరక్షణార్థము
గోకులమున కేఁగుచున్న వసుదేవునికి యమున తానై ఇరు
పాయలై సాహాయ్య మొసంగెనట. నేనును భవభీతిచే నటరాజ
దర్శనార్థము చిదంబరమున కేఁగుచున్నాను. దీనుఁడను. కరు
ణించి నాకు దారి నీరాదా ? ఏమి! అనుగ్రహనూచనయే లేదు
కదా, మఱి ఉన్నటు లుండి నదియందు వఱద వచ్చుచున్నది!
(నిరాశతో) ఈ ప్రవాహమునఁ బడవయైన నాడగు. అమ్మా,
నీకుఁ బుట్టుఁడను కానా నేను ? నన్నుఁ గనికరింపవా అమ్మా!
ఏమియుం జేయ దీమె. కఠినశిలాజాతః కారణగుణములు కార్య
మున సంక్రమింపకుండునా? మహాదేవా, మందాకినీదర్పదశనం
బొనర్చిన నీవె ఇంక దిక్కు.

విశ్వ:— స్వామీ, అదె యొకపడవ దూరమునఁ గానవచ్చుచున్నది.

ఇరు— ఏ పక్కకి బోతుండాదో?

కుట్ట— ఈడకే వస్తున్నాది. ఏం గుండెదిట వబ్బా ! ఈ వరదలో పడ
వేశాడు.

విశ్వ— ఇదిగో వచ్చినది.

(పరిక్రమింతురు.)

[పడవవాడు ప్రవేశించును.]

విశ్వ:— అబ్బీ, మే మందఱము ఆవంకకు దాటిపోఁ గోరుచున్నాము.
దాటింతువా?

పడ:— [స్వగ] అయ్యోరు! [ప్రకా] ఈ ఒరదలో పోవడానికి చైరన్
ముండదా సామీ.

విశ్వ:— ఈధ క్తుడు మాయొద్ద నుండఁగా భయ మేమి? మా కీయనయే
తారకుడు.

పడ:— సిద్దుడా? (చూచి) ఎవరబ్బా! ఇంత గా యెలిగిపోతుండాడు;
ఎవరు సామీ యీయన?

విశ్వ:— ఈయన మాయూర నొకమాల.

పడ:— అయ్యోర్లు మాలోళ్లతో యెట్టా కూడా ఉన్నారయ్యా? మీరు
శెడిపోలే?

విశ్వ:— ఈయన యనుగ్రహము చాలదా యెట్టివా రైనను పవిత్రు లౌటకు.

పడ:— మీరేం జెప్పినాకాని సామీ ని నోమారు, ఆయ నోమారు
దాటేత్తాను.

విశ్వ:— అన్ని ప్రాణులయం దాత్మ యొక్కటియే కదా? మనుజునికి
మనుజుని కింతభేద మెంచఁగూడునా?

పడ:— తెలనోళ్లకి మా కీ యేదాంతము యెందుకు సామీ? నామాట
శెప్పాను. మాలోళ్లని అయ్యోర్లని కలిపే పాపం నాకొద్దు.
ఎంత శెడిపోయినా మీరు బ్యామ్మలే.

నంద:— అట్లే కానిమ్ము.

పడ:— అట్లు గూడ మాలోళ్లే!

విశ్వ:— అవును. స్వామీ, నిన్న వీడి నే నెట్లు పోవుదును?

నందు :—ప్రాప్తము ననుభవింపవలెను గదా ?

విశ్వ :—(పడవవానితో) మఱి రారా కే వెంత ?

పడ :—అయ్యోర్లను కే వడగతానా ? మీరూ మంచోడంటున్నారు,
నాబుద్ధి కట్టనే తోస్తావుంది, కాబట్టి ఆయన్నిగూడ కేవడగను.
రాండి. (విశ్వ. పడవ. నిష్క్రమింతురు.)

నందు :—అదిగో ఊణమున పడవ ఆవలిగట్టు చేరినది. మరలి మననైపు
నకు వచ్చుచున్నది.

పడ :—(ప్రవేశించి) మీరంతా రాండి.

(అందఱు పడవ నెక్కుట నభినయింతురు)

స్థలకము 2:—చిదంబర దేవాలయగోపురపురోభాగము.

[నందాదులు ప్రవేశింతురు. చుట్టును జనులు మూఁగియుందురు].

నందు :—

ఇదియే యంబరలింగనామకము

మా హేశాద్యవాసమ్ము; ని

య్యది కైలాసనగాతిశాయిమహిమ

వ్యూహైశ్వర్యమ్ము; నా

టండమిన్ భార్యతి నిత్యమున్ ధవుని

నాట్యానన్ వినోదించు తా

వదె చిత్కాంతిఁ జిదాఖ్యక మ్మలఘు

సభ్యావాప్తిఁ బొల్పారెడిన్.

45

శంకరా, శివంకరా,

అదనూర్ వాసిని, మాలఁ, దేచ్చితి, వహా

యర్థమ్ము లందిత్తువో;

చదువుల్ నేరనివాని రమ్మనితి, వే
 శాస్త్రమ్ము బోధింతువో ?
 పదివేలార్తులలోన నొక్కరుడ, నీ
 భారమ్ము, వేతేమి నా,
 కదనయ్యెన్ ; ననుఁ బ్రోవ రాఁగదవె నీ
 హారాద్రిజావల్లభా. 46

ఒకఁడు :—(ప్రవేశించి) ఎవరురా ఈయన ? చూచుటకు మాలవలె
 నున్నాఁడు. నోట సంస్కృతవాక్కు వచ్చుచున్నది.

ఇంకొకఁడు :—(ప్రవేశించి) ఎవరయ్యా, ఎంత కర్ణామృతముగా పాడు
 చున్నాఁడు !

మఱియొకఁడు :—(వెనుదిరిగి చూచి) నీ వఁటోయి శివరామదీక్షితుఁడూ;
 ఈ కాలములో మాలజోగులుకూడ కననగుచున్నారే !

శివ :—సుబ్రహ్మణ్య ! ఆయన యెవఁడు ? బ్రాహ్మణుఁడు ! మాలవాని
 వెంటఁ దిరుగుచున్నాఁడే !

సుబ్ర :—విను. అతఁ డాదనూరిమాలయఁట. మహాభక్తుఁడఁట. ఈయన
 విశ్వనాథ పండితరాజు. మొన్న కంచిలో డిండిమవాచస్పతి
 నోడఁగొట్టి నాఁడని వింటిమే—

శివ :—ఆయనయా ?

సుబ్ర :—ఆయనయే ! ఈమాలవానికి శిష్యుఁ డఁట.

శివ :—ఇదేమి సుబ్బన్నా, ఇంత చదివినవాని కీపాటు ?

నందు :—ఓ హో జనులారా,

రారె నటరాజుఁ జూడరే, గాజమాళిఁ

గానరే, చిదాఖ్య వెలయు కనకసభను

దీరి కొలు వున్నవిధమున దేవదేవు
శ్లోభఁ జూడ వేగమ రాఁరె సుహృదులార.

47.

[ప్రదక్షిణముచేసి వత్తము రండు. (నందాదులు జనము నిష్క్రమింతురు.)

సుబ్ర :—ఏడిచినాఁడు, తనగతి తాను జూచుకోక.

శివ :—కొదు సుబ్బన్నా, మాహాత్మ్య మున్నటులే యున్నది. చూడుముఖమున దివ్యతేజస్సు కనబడలేదా?

సుబ్ర :—నీకంటిలోనికిఁ జొచ్చి కొనిపోయినదా, ఆవెలుగు?

శివ :—నీ కొంటెమాటలు మానవుగదా! వారుగో, అప్పయ్యదీక్షితులవారు వచ్చుచున్నారు. వారి కీసమాచారము నివేదింతము.

[అప్పయ్య దీక్షితుఁడు ప్రవేశించును.]

ఇరువురు :—స్వామీ, నమస్కారము.

అప్ప :—చిరంజీవ. సుబ్రహ్మణ్య, ఎవఁడు నాయనా, మాలవాఁడఁట, ఊరిలో శివభజనఁ జేయుచుఁ దిరుగుచున్నాఁడఁట, కోవెల గోపురముచెంతనే ఇంతసేపు ఉన్నాఁడఁట. మాలవాని నూరిలోఁ దిరుగనిచ్చినా రేమి?

సుబ్ర :—అదనూరువాఁడఁట. ఆయనతో శిష్యుఁడుగ చరించుచున్నాఁడు విశ్వనాథపండితరాజు. అందువలన ఎవరును ఏమనుటకును సాహసింపలేదు.

అప్ప :—ఎవరు ! కంచిలో డిండిమ...

సుబ్ర :—ఆయనయే.

అప్ప :—అంతచదివినవానికి ఇదేమి?

శివ :—మాలవాఁడైనను మహానుభావుని లాగున్నాఁడు.

అప్ప:—ఏడిచినావులే. మహానుభావుడయినమాత్రము ఎవరివ
చారము వారు కాపాడుకొనవలదా? కోవెలకు ను,
చేయవలసియుండునేమో ! సుబ్రహ్మణ్య, నీలకంఠ
యొద్దకు పోయి కనుంగొనుము.

[మురుగప్పమొదలి ప్రవేశించును.]

ఏమోయి, మురుగప్పమొదలి, మాలవారిని కోవె
రానిచ్చినావట !

మురు:—ఏమి చేయుదును స్వామి, వారు దేవతలవలె ను నా
లోకమువారుగా నుండలేదు. ఆయనను జూచి ఆయన
పాటలు విన్న నాకును ఆయనతో జేరి భజన సేయవ
యనిపించుచున్నది.

అప్ప:—చాల బాగుగ నున్నది ! దేవాలయమునకు మైల సో

మురు:—అట్టివారు కోవెలదగ్గఱకుఁ గాదు, లోపలికి వచ్చి
సోకదేమో !

[తెరలో నందాదుల భజన.]

వారుగో స్వామి, వచ్చుచున్నారు.

[నందాదులు ప్రవేశింతురు.]

నందు:—

క్షణము తోచి, యంత క్షణమున మఱుఁగౌట
పొసఁగ దింక ; నీదు పూనికఁ దెలుపు,
మెనయె లేని శోభ నెదురుగా వత్తువో,
దీను ల్లోనఁ గొందొ దీనరక్ష.

అట్లు నేయవైతివేని,

ఆర్తరక్షకుఁ డని యాడు తేల జనులు?

పుడమి నృపుల నీతి - ప్రోప దెష్ట

శ్రీయుతులకె, దోపు సిరిలేనివారికె

యనుట నిక్క మశానొ, యరయువాడ.

49

విశ్వ:— స్వామీ, వెలుపలనే యుండనేల? లోనికిఁ బోవుదము రండు.

అప్ప:—[స్వగ] శ్రుతి మించి రాగమునఁ బడుచున్నదే. (ప్రకా)

అయ్యా, కొంచెము నిలువుఁడు. నే నీ యాలయమునకు ధర్మకర్త
లైన దీక్షితులకు సభాపతిని. నన్ను అప్పయ్య యందురు. వా
రెవరు?

విశ్వ:—అయ్యా, వారు నందనారు. మహాభక్తులు. కారణజన్ములు.

అప్ప:—వారు మాలవారని విన్నాను. నిజమేనా?

విశ్వ:—నిజమే.

అప్ప:— ఇదేమి, తా మిట్లు మాలవారిని కోవెలలోనికి రమ్మనుచున్నారే!

విశ్వ:— అయ్యా, భక్తులు భగవానుని సేవింపఁబూనుటయందు దోష
మేమున్నది?

అప్ప:—తా మట్లు నెలవీయఁదగునా? మాలవారి నూరిలోనికి రానీయఁ
గూడదు. మఱి తమ రున్నారని ఎవరును బదులు పలుకలేదు.

ఇంతచిన్నవయసున నిన్నిశాస్త్రములు చదివి పండితరాజబిరుద
మును దాల్చిన తా మీ శాస్త్రవిరుద్ధకార్యము సేయనగునా?

విశ్వ:— అయ్యా, శాస్త్రములు సామాన్యులకుఁ గాని ఇట్టి లోకాతీతు
లకుఁ గాదు. వీరికి వానితోఁ బని యేమి?

అప్ప:— వీరు లోకాతీతు లనఁ బ్రమాణము?

విశ్వ:— వారి మహిమ లనేకములు ప్రత్యక్షములు.

పంగూరఁ గోనేటిపని దీర్చె నొక్క

యహమునఁ గొలఁదులౌ నాఘ్నలతోడఁ

గోవెలనందియే గునగునఁ దొలఁగెఁ

బరమాత్ము దృష్టిపోబడి కడ్డులేక,

స్వర్ణమాత్రముచేతఁ బరమపాపులకు

శుభమార్గగాములశోభను గూర్చె,

ఎకరంబు లిన్నూట నిరవొందు పైరు

నలుపురితో నొక్కనాటన గోసె. 50

అప్ప:— తమరు చూచినవి మాకెట్లు ప్రమాణము స్వామి ?

విశ్వ:— నా మాటయందు తమకు నమ్మకము గలుగదా ? ఇంతకుముందు
న న్నెంతయో పొగడితిరే. గురువిషయమున నబద్ధ మాడుదునా?

అప్ప:— చండాలుఁడా తముబోంట్లకు గురువు ?

విశ్వ:—

బ్రహ్మై వాహ, మిదం జగచ్చ సకలం చిన్మాత్ర విస్తారితం,

సర్వం చేద మవిద్యయా త్రిగుణయా సేశం మయా కల్పితమ్,

ఇత్థం యస్య దృఢా మతిః సుఖితరే నిత్యే పరే నిర్మలే

చండాలోస్తు, స తు ద్విజోస్తు, గురు రి త్యేషా మసీషా మమ.

అప్ప:— ఎట్టిపండితులైనను సర్వజ్ఞుఁడు సాక్షాత్తు శంకరావతార
మగు శంకరునితోఁ దమకు సామ్యమా ? ఆ వాక్కును తమరు
నుడివినను సహించుట కష్టము.

విశ్వ:— నాకు సామ్యమని కాదు. నేను పరమాణువను. అయినను,
కిం గనిగాంబుని బింబి తేంబరమణౌ చండాలువాపీపయః

పూరే వాంతర మస్తి? కాంచనఘటీ మృత్కుంభయో ర్వాంబరే?
ప్రత్యగ్వస్తుని నిస్తరంగసహజానందావబోధాంబుధౌ
విస్రోయం, శ్వపచోయ, మిత్యపి మహాకొయం విభేదభ్రమః?
అని శంకరుడే అన్నాడుగదా!

అప్ప:— అయ్యా, శాస్త్రవాదమున కిది సమయము గాదు, సభయును
గాదు. తమరు యుక్తివాదమున నొకవేళ మముబోంట్లను జయిం
చినను అంతమాత్రమున నాగమశిష్టాచారమును, అనుగతసంప్ర
దాయమును మే ముల్లంఘింపము. తమరు దయచేసి యన్యాయపు
బలుకులు మా చెవిని వేయకుండు. దుష్కృత్యములకుఁ జొరకుండు.

విశ్వ:— అయ్యా,

మముఁ గృపఁ జూడుఁడీ యన,

నమానుషశాస్త్రము నడ్డుజొన్ని, యా
విమలపుధర్మముం దెలియు

విందుల మార్గమునైన నాడనీ

క, మిగుల దుష్కృతాచరణ

కాములు మీర లటంచు నింద సే

యు మనుజు నెట్లు దెల్పనగునో

సుధి, చెప్పమ నిన్ను వేడెదన్. 51

నందు:— నన్నుఁగూర్చి ఇంతశ్రమ యేల?

కలుగు కార్యమై యైన నీ కలఁత లేల?

కలుగ దేనియు వ్యర్థమ్ము కావె యెట్లు

లీ కృధాజల్పనమ్ములు; నిందుమాళి

భారవాహుని జేయ శుభమ్ము గలుగు.

సంకల్పించుచో నాతండ్రి నటరాజే నన్ను తనయంకమునఁ జేర్చికొనఁడా?

[తెరలో “హర హర మహాదేవ, శంభో, ప్రసీద ప్రసీద” యని ధ్వని. నీలకంఠ దీక్షితుఁడు శీఘ్రగమనమునఁ బ్రవేశించును.]

నీల:— స్వామి, అప్పయ్యదీక్షితులవారూ. రాతినంది యూఁగులాడుచున్నది, ఏమి చేయవలయునో! ఇదేమి విలయకాలమో!

నందు:— స్వామి, స్వామి, రాతినందియా?

పుడమి నర్తింపఁ దోపఁడే పునుకతాల్పు,
ధవుని ననుసరించియ వచ్చె ధరణిధరుని
తనయ; వారివెన్నను రాక ధర్మముగద
నంది; కాయుత్తముఁడు రాతినంది యెట్లు?

53

అప్ప:— [స్వగ] ఏమి, నిజముగ నితఁడు మహాభక్తుఁడేనా? శివప్రసాదము వీనికిఁ గలదా?

నీల:— ఏమి, ఊరకున్నారు? ఏదైన నొకటి చేయవలెను. సెలవిండు.

అప్ప:— ఇది విపరీతమే! నే నచటికి వచ్చినచో ఈ మహానుభావులకు బదులు చేప్పవా రెవరు? అయ్యా, విశ్వనాథులవారూ, తమ చేతకు స్వామి కౌగ్రహము వచ్చినది. నంది యూఁగుచున్నది. చూచితిరా. ఇంకనైన మీ పాపవ్యవసాయమును మానుఁడు.

విశ్వ:— ఏమి ఈ యర్థనిష్ప్రతి! శివానుగ్రహజనితాద్భుతమును శివాగ్రహజనిత మని సమర్థింతు రేల?

అప్ప:— అయ్యా, తాము పండితులు గ్గదాయని యింతవఱకు ఊరకుంటిని. ఇంక సహింపను. కడపటిపర్యాయ మడుగుచున్నాను. ఈ మాలవానిని దూరము కొనిపోయెదరా లేదా?

విశ్వ:—

మాలయ యైన నేమి? యనుమానము

లేదు; శుభండు; బ్రహ్మసూ
త్రాలు పఠించునర్థము ముదమ్ముగ

మూర్తి ధరించె నిట్టు, లా
బాల సుధాంశుశేఖరుని బంధుర

తేజము గాని వేతె? పా

పాల దహించువారయిన భక్తి

భజింపుడు వీనిపాదముల్. 54

అప్ప:— ఇంక నోర్వను. మురుగప్ప మొదలి, ఆ మాలవానిని వానిబృంద
మును దూరముగఁ దోలుము. ఈయన వారిలోనే పోవును లే.

నంద:—

ఆదనూరునుండి యద నని రప్పించి

విభుడు నన్ను నేల వీడు నయ్య?

ఇంతవఱకుఁ దెచ్చి యేమని త్రోయును,

దాసుఁ బ్రోవ కిప్పుడు తలఁగు నెట్లు? 55

విశ్వ:— మహానుభావా, రప్పించినవాడు లోనికిని దీసికొనిపోవు నను
టకు సందియములేదు. కాని మాయగ్రవర్ణమువారి కింతయహం
కారము తగునా యని యాలోచించుచున్నాను. వీరిచేతకుఁ
గోపమును గల్గుచున్నది.

నంద:— కోప మేల? నిర్బంధ మేల? క్షమచేతనే వారిహృదయములు
కరఁగుఁగాక. మే మర్హులమైన వారును మేము కోవెలలోనికి
వచ్చుట కనుమతింపరా?

శివరూపులైన వీరలె

యవమానము సేయఁగోరి, యందురె మనలన్ ?

భవుఁడే మాపాపమ్ముల

కవధిన్ విధియించునపుడె యందుం బోమే ?

56

విశ్వ:— శివతుల్యులకు తమ క్షీతము వింతగాదు. కాని మానుషభావ

మున నున్న మా కీయోర్పు గల్గునా ? వీరికి

క్రాంచుట యొక్కటే తెలియు

కార్యము ; వేదమునేర్పు వ్యర్థమా,

సైఁచుట మేలె, భూసురుల

శర్మపుఁ గర్మము లేని వీరలన్ ?

ఈ చన విట్టు లంచు విధు

లేర్పఱుపన్ బరిషత్తు లేమిఁ గా

దే, చిరవాసనాకలన

ద్వేషవిమూఢులు గారె వీరలున్. 57

అప్ప:— తనుపై మా కించుకయు ద్వేషము లేదు. ద్వేషముచేతఁ గాదు,

మిమ్ము లోపలికి రావల దనుట. మీజోలికి మేము రాదలంపలేదు.

మాజోలికి వచ్చి మా యాచారముల భ్వంస మొనర్పఁజూచుట

మీకుఁ దగదు. మాపై మీకు దురాగ్రహము వలదు. మీరు

గొప్పవారైనను మీకొఱకు మా సనాతన సంప్రదాయాచారములఁ

బోఁగొట్టుకొందుమా ?

నీల:— అంత యనుగ్రహము స్వామికి మీపై నున్న, ఆయనయే మిమ్ము

లోనికిఁ దీసికొనిపోవును లెండు. ఆయననే శరణు వేడి ధన్యులు

గందుఁ

విశ్వ:— స్వామి. మంచి యాలోచనయే ! అట్లే యొనర్తును.

దేవా నటరాజా, తల్లీ, శివకామేశ్వరీ మీరు స్వయముగ నాగు
రుఁడు లోనికివచ్చుట కనుమతించుదాఁక మీచరణాంతికమున
నిరాహరినై తప మొనర్చుచుందును.

గురుఁడు లోని కేఁగి కొమ రొప్పఁగా మిమ్ముఁ
గొల్చు టొండె; నాకు గురునికొఱకు
మృత్యు యొండె; కాన మీనమేషమ్ముల
నెంచఁబోకు మింక నిందుమాళి.

58

వేగము రమ్ము, విశ్వమును
భేదపుభావము లేర్చు నిట్టు; లీ
యాగడముఁ దమించి ధర
నారసి ప్రోచెడువార లెవ్వరే ?

ఆగమపంక్తియర్థము
లయమ్మును బొందెడి బోధ లేమి. నా
వేగము నొంది మానసము

ప్రీలెడి; దేర్పఁగ రావె, ప్రోవవే. 59

తండ్రి మమ్ముఁ బ్రోవఁ దమకించునో లేదో
కరుణఁ, గన్నతల్లి, కలవిధమ్ము
తెలియఁజెప్పి జనుల దీనులఁ బ్రోవుము
జననికరుణ లేక జనము మనునె.

60

అదు:— ఈ నిర్బంధ మేల ? నిర్బంధమునఁ బ్రేమ జనించునా ? ఒక
వేళ మీ ప్రాణమునకు భయపడి మ మ్మాలయములోనికి రానిచ్చి
నను ప్రేమలేక శుభపర్యవసానము గల్గునా ?

ప్రేమపరా, యథార్థములె

ప్రీతిని నేర్వక బల్లి నేర్తురే ?

నీమము మేలొ, కీడ్చొ,

వరణీయమ స్వైరపథమ్ముకంటె, ను
ద్దామవిధమ్మునన్ మన

మదాటున నూడ్చగనొనె బంధన?
మే మొనరించునో తలఁచితే

జన మొక్కట మేరమిఱినన్. 61

విశ్వ:— స్వామి, నన్ను క్షమింపుఁడు. ప్రతిజ్ఞఁ బూనితిని. తమకు శివ
ప్రసాదమొండె, నాకు మృతియొండె, కలుగుఁగాక. కావేరినీట
స్నానమాడి వచ్చి ప్రాయోపవిష్టుఁడ నయ్యెదను. సెలవు.

[నిష్క్రమించును].

నంను:— స్వామి యే యుపహారమును గోరుచున్నాఁడో యెవ రెఱుంగు
దురు ? నాకో

ఘనమా జ్యోతులవెల్లువెల్లువల

నాక ల్వాయు ? దీప్రమ్ముగాఁ ,

గనులన్ గట్టెడి నాథుమూర్తి శివ

యంకాసీనయై యుండఁగా,

మనమున్ బోయెడి ప్రేమవిస్మృతిని ;

నేమార్గమ్ము లోఁ జూతునో,

వనటల్ మే లెటులాను ; తెల్పు

ఔసఁగున్ వాదమ్ము భావోన్నతిన్. 62

[నిష్క్రమించును].

అప్ప:— నీలకంఠా, యేమిరా, ఈ యుప్పెన ?

నీల:— అలా నందినలనమును నిలిచినది. స్వామికే మాలవానిరాక
యిష్టము కాదు.

అప్ప:— ఈ బ్రాహ్మణుడు తిండిలేక చచ్చెద ననుచున్నాఁడే! ఏమిచేయ
వలయును ?

నీల:— భ్రష్టుడైనప్ప డెవఁడైన నేమి ? పండితుడైన నేమి, ఈశ్వర్థ-
నితరకార్యములందుఁ జూపరాదా ? దుష్టకార్యమందున్న తత్పరత
మంచికార్యమున నుండదు కాఁబోలు.

అప్ప:— తండ్రి, నటరాజస్వామి, ఈ బ్రహ్మహత్యాపాతకము మామెడ
కంటఁగట్టక నీవే యేదైన మార్గముఁ జూపుము. 'త్వమేవ శరణం
మమ' నీలకంఠా, స్వామిదర్శనము చేసికొందము, రమ్మ. మఱి
చితిని. మాల లింతవఱకు వచ్చినందులకు సంప్రోక్షణ జరుగవలెను
గదా ?

నీల:— కదా మఱి ? జరుగకపోయిన నెట్లు ? రండు, ఆకార్యమును
నిర్వర్తింతము.

[అందఱు నిష్క్రమింతురు.]

శ్రీ
నందనాచరితము

ప్రవేశకము

స్థలము : కావేరితీరము

[చిన్నమ్మ, కుప్పన్న ప్రవేశింతురు.]

చిన్న:— ఎందు కొచ్చిందన్నా, యిది? మన మెందుకే బాపనోళ్లం
గావటం?

కుప్ప:— మనకేం చెలుసు శిన్నీ? మొదల నందన్న ఈవూ రొత్తా
నన్నప్పడు మనమంతా ఒద్దన్నవోళ్లమే గదా! మొదట ఇదంతా
వోడిపిచ్చి అనేకదా వుండింది! శిన్నయ్యోరు శెప్పినప్పడే గదా,
మన కీడు సాలా గొప్పోడని తెల్పింది. మనవోడు గొప్పైతే
మనవంతా గొప్పేకడే శిన్నీ?

చిన్న:— ఏం గొప్పో, మన కట్లన్నీ ఒదులుకోని, ఎవరిమాదిరై నావుంటే
అళ్లంతా మనల్ని గొప్పోళ్లంటారు. అళ్లకి మనమీద దయా,
దాచ్చిన్నెమా?

కుప్ప:— మనమంటే దూరంపోయే అయ్యోరులు మనోణ్ణి పూజశేయటం
నీకిట్టంటే?

చిన్న:— ఇట్టమే అనుకో. అయితేమాత్రం బ్యామ్మ డెట్లవుతాడన్నా,
మాఁవ?

కుప్ప:— దేవుడు తెప్పినాడంటే గుడి అయ్యోర్లకంతా నిన్న కలలో గనబడి, “నందన్న నావోడు; రానియ్యాలసిం” దని. అందు మీద ఆళ్లంతా సబచేసి నందన్న నిప్పుగుండాంలో దూకి ఒత్తే అట్టే బామ్మ డవుతాడని, అవుతల తమలో గలుపుకోబచ్చునని అనుకున్నారంట.

చిన్న:— గుండాంలో దూకితే మాసులు కాలిపోరంటే అన్నా.

కుప్ప:— యెట్టిపిల్లా, మనం సూట్టంటే గుండాంలో దూకి బయటికి రావటం. బత్తివుంటే సరి.

చిన్న:— మాఁవ బ్యామ్మ డయినాక మనతోగూడ వుంటా డంటే?

కుప్ప:— ఉండకేం! ఆడు బ్యామ్మ డయితే మనంమాత్రం బాపనోళ్లం గావూ? అట్లా ఓసారి కాకపోయినా మాలల్లో అంతా గొప్ప గందా?

చిన్న:— బామ్మడు గావడమేంటి! నాకేమో దిగులుగా వుందబ్బా. అన్నా, మాఁవని సూత్తామో లేదో? ఇప్పుడు కళ్ల నూడనై నా సూత్తావున్నాను. అవతల యే మవుతుందో?

కుప్ప:— నీ కియ్యంతా తెలియవు లే.

చిన్న:— నాకేం తెలియ బట్టే. అన్నోవు, నీవు పోయి ముందట మాఁవ బామ్మ డయినాక మనతోగూడ వుండేటట్టు ఆబాపనోళ్లతో ఒప్పందం శేశికో రా. ఎందు కొచ్చిందిరా యీశ్వరా! కళ్ల సూసే బాగ్గానికే నీకళ్లు కాలిపోయినాయా యీస్సరుడా!

కుప్ప:— చీ, చీ, అసుబం బలకొళ్ళి. నందన్న అటువంటివోడా? అదీ సూడు. నందన్న, బ్యామ్మలు, శిన్నయ్యోరు అందరూ యేటికాడ తానం శేయడాని కొత్తురేడారు. మనం మనరేవులో తానం శేశి గుండాంకాడికే బోతామరా. [నిష్క్రమింతురు.]

నందనారు చరితము

అష్టమాంకము

స్థలకము1:—నదీతీరము.

[స్నానము సేయుచు నందుఁడు, విశ్వనాథుఁడు ప్రవేశింతురు.]

సంద:—[స్వగ] స్వామి, నీ దివ్యసుందరరూపమును జూచుట కన్ని
స్నానము వలయునా? ఈదేహమాలిన్యము ఇట్టి పరీక్షలచే
బోవునా? జను లెంత వెఱ్ఱివారు! కాని స్వామి, నీవే వారికిఁ
గలయం దాజ్ఞాపించితివఁట. నీ సంకల్పమునకు విరుద్ధముగ నేనేల
పోవలయును?

నాకుఁ జెప్పలేదు, నా కేల యని పల్కు

నిడమ పల్కువారు, నీతియుతులు,

“శంభుఁ డర్థిఁ జెప్పె శర్మమ్ము నీ” కని,

యాజ్ఞ నొసఁగఁ, జేయ ననుట యెట్లు?

63

నీవేత్రాన్నిచేఁ గాముని దహించినను మరల నీవే ఆతనికి జీవ
నిచ్చితివఁట, కాని

సంఖ్యయే లేని యాశలతాప మార్పి,

తప మొనర్పనియట్టి తరుణుని నన్నుఁ

గడతేర్చు బుద్ధిచే ఘనభక్తి నిచ్చి

నీపాదమూలన నియతుని జేసి

యంగారకణముల నభిషేక మొసంగి
 తీరుగాఁ దీర్చిన దీనుని మరల
 భవసాగరమ్మునఁ బడఁ ద్రోయ కయ్య,
 బాధల కంతు కన్నడఁజేయ నయ్య.

64

ఈ దినమే నాకు ముక్తి లభించునటుల స్ఫురించుచున్నది. ఈ
 కోశము లూడిపోవుచున్నటులు దోచుచున్నది. ఈ శరీరము తసంతట
 తిరుగుచున్నటు లున్నదిగాని నాసంకల్పానుసారము ప్రవర్తించు
 చున్నటుల లేదు.

విశ్వ:— మహానుభావా, స్నానముచేయక ఏమి ఆలోచించుచున్నారు ?

నంద:— ఈ దినము నాకు మహాదేవుని స్రవ్యక్షవర్చనము. ఇంక నీ
 యైహికకృత్యములఁ జొరనొల్లను. వత్సా, నీకు చరమోపదేశ
 మిచ్చెదను. శివుని జూచిన తర్వాత నేరీతి నుందునో !

కర్తవ్యార్థపరాయణుండు సుఖియాఁ ;

గామ్యంబు ధర్మ్యంబుగా

స్మర్తవ్యంపుఁబధాలఁ జొచ్చి, నియతా

శాపూర్తులన్ బొందుచున్

వర్తింపందగు నిష్కతోడఁ ; దనుసం

బంధమ్ము లెల్లప్పుడున్

హర్తల్ ; విస్మృతిఁ బూన్చు; నీకు విడకే

యానందమున్ బొందుమా.

65

భగవదాజ్ఞ చే భగవత్ప్రీత్యర్థముగాక యేకార్యమునైన స్వేచ్ఛమై
 స్వలాభార్థము చేయఁబూనుటచే నహంకారము గల్గినచో స్వామిరూపము
 నే మఱుతును.

“ఇహముక్ ద్రోచి పరంబు గొల్తుమట ; యిం
 కే” మంచు గర్వముఁ బూ
 ను హతాశుల్ గనలేరు నాథు నదియున్
 దోషప్రకారంబే కాన్.
 ‘అహమన్’ భావము ద్రోయుశే, సుఖము. ‘నా’
 యన్ దృష్టియే మూల మీ
 యిహపర్యాప్తికిఁ; గాన నా ‘యహమిక’
 న్నీశున్ సమర్చింపుమా. 66:

[తెరలో “హర హర మహదేవ. శివరామా, వారు సిద్ధముగ
 నున్నారేమో కనుంగొనుము.”]

విశ్వ:— బ్రాహ్మణులు కాచుకొనియున్నారు. ఈ యుగమున ననను
 భూతమహద్భుతమీనాడు జగజ్జనంబులమ్రోల నర్తితమఁగాక.

నందు:— అద్భుత మేమి? తనయునికిఁ దండ్రీసన్నిధానము కల్గుట
 యద్భుతమా?

[బ్రాహ్మణులు వేదఘోషము సేయుచుఁ బ్రవేశింతురు.]

విశ్వ:— స్వామి సిద్ధముగ నున్నారు. బ్రాహ్మణోత్తములారా, రండు.
 [అందఱు పరిక్రమింతురు.]

స్థలకము 2 :— దేవాలయద్వారము.

విశ్వ:— ఇదె పరీక్షాస్థలమును జేరితిమి.

నందు:— స్వామి, నీ కుమారుఁ డోడిన నీకే యపకీర్తి. బ్రాహ్మ
 ణోత్తములారా, నేను నటరాజదేవుని యజ్ఞానిర్వహణార్థము
 సిద్ధముగ నున్నాను.

నీల:— స్వామి కలంకారము ముగియలేదు.

నందు:— ఓహో, అలంకరణమా ఈ నిత్యమంగళవిగ్రహానికి? ఉప
చారమాత్రమైనను సాధ్యమా? ఏల యీ ప్రయాస?

స్ఫటికనిర్మలునకు స్నానంబు లేలొకా?

యజ్ఞదూరున కేల యజ్ఞసూత్ర?

మజినాంబరునకుఁ జీనాంబర మేలొకా?

గంగాప్రియున కేల కంజమధువు?

చిద్రూపభాసికి శ్రీగంధ మేలొకా?

ఇందుమహాళికి నేల యిన్నిపూలు?

తేజస్వరూపికి దీపమ్ము లేలొకా?

దురితహరున కేల ధూపచయము?

రమ్యజీవనతతియె నీరాజనమ్ము.

విమలజీవమె వేఱునై వేద్య మేల?

హైమవతి సొక్కి కొల్చిన యంగజారి

సొగసు సేయుట వెట్టికా సూరులార. .

67

అప్ప:— అలంకారమును అయినది.

నందు:— స్వామీ, అనుజ్ఞ నిత్తురా. జనములారా, సెలవు. తండ్రి
సన్నిధి కేగుచున్నాఁడను.

“జననీ మేదిని, తాత మారుత,

వయస్యా వహ్ని, చుట్టంబ జీ

వనమా, సోదర తారకాపథమ,

భవ్యప్రేమ సంధిల్ల మీ

కొనరింతున్ జరమప్రణామము,

భవద్యోగస్ఫురత్పుణ్య సం .

జనితజ్ఞాన నిరస్తమోహతత్తినై,

సద్భ్రహ్మముం బొందెదన్.” (భర్తృహరి)

తండ్రి నటరాజమూర్తి,

నాలు నియతిఁ ద్రోచు కలమనోహరగీతి

కా లయానునృత్యకారిపాద

కంజరేఖ నాదుకలుషమ్ము లడఁచి నీ

యంకసీమఁ జేర్చి హరుస మొసఁగు.

68

[నిష్క్రమించును.]

అప్ప:— నీలకంఠా చూడుము, చూడుము. నందునిదేహము త్షణములో
నలుపయినది. త్షణమున హిమస్వచ్ఛ మయినది. త్షణమున పాండు
రవర్ణయు క్త మైనది.

విశ్వ:— (ఆనందబాష్పములతో) తండ్రి, నటరాజమూర్తి,

అప్ప:— గుండమునుండి నందనారు వెలికి పచ్చుచున్నారు. పోయి
తోడ్కొనివత్తము రండు. [పరిక్రమింతురు.]

స్థలకములి ; — కనకసభ

[బ్రాహ్మణులు నందుని తమమధ్యమున నిడికొని ప్రవేశింతురు.]

విశ్వ:— నందనారు స్వామి, ఇదె సన్నిధికి వచ్చితిమి. అదె నటరాజ
మూర్తి.

నందు:—

చిరకాల సంతప్త జీవంబు చివురిల్ల

నామని యరుదెంచు నంక మిదిగొ,

దీర్ఘనిదాఘాత్తి దిటపును గోల్పోని
 హృస్మయూరపు నాట్యరీతు లివిగొ,
 అశ్రుధారాక్షాళితాచ్ఛచిత్రాదర్శ
 ఫలకబింబితనిజప్రభలు నివిగొ,
 వరశీతకరపరిష్కృంగసుఖావాప్తి
 నణఁగి మణఁగు ముగ్ధయంద మిదిగొ,
 చిరము న స్నలముంచిన చెలువుఁ డిపుడు
 తేరి నను జూచి మెఱుకొని దేహనిష్ఠ
 దివ్యతేజముఁ గబళించు తీరు నిదిగొ
 నాధనిక్షిప్త బీవాత్ము నన్నుఁ గనుఁడు.

69

(నటరాజవిగ్రహముపై నొరగును.)

విశ్వ:— బ్రాహ్మణోత్తములారా, మమారుఁడు తండ్రియంకమున నాసీ
 నుఁడైయున్న యీక్షణమున జయనాదములఁ జేయుఁడు.

శివ:—

జయము జయము నీకుఁ జంఙాలకులమునఁ
 బొడమి వహ్నిఁ దీరి పూజ్యుఁ డైతి.
 జయము జయము నీకు శరవణభవు నట్లు
 శివునియంకతలిని జేరి తనఘ.

70

సుబ్ర:—

అగ్రవర్ణదృష్టి నాత్తి నొండెడి జాతి
 నూరువెలిని ననఘ యుద్భవించి
 పరమశివుని జేరు భాగ్యమ్ము నీవెగా
 కెవరు పొందఁగలిగి రెందు నార్య.

71

అప్ప:—స్వామి, ఇంక నటరాజదేవుని బూజింతువు గాక.

నీ వాక్యమ్ములు విందు లీనుత

భవానీనాథు శ్రోత్రమ్ములన్,

తీవిం గూర్చుత నీదుహళి

పదపీఠింబొల్పు నీరేజమై,

పావిత్ర్యప్రతిపాదకమ్ము

నటరాట్నాదానుసంవాహమున్

నీవే సేయుమ, నీదుహస్తముల

నున్నేషించుఁ బూజాక్రియల్. 72

విశ్వ:— ఇదేమి ? గురుదేవుఁ డూరకున్నాఁడు ? (చెంతకుఁ బోయి)
స్వామి, పూజ నుపక్రమింపనున్నారు. (చేయి పట్టుకొని)
నందనారుస్వామి, (కదలింప యత్నించి) హా, గురుదేవా,
మమ్ము వీడిపోయితివా. (నేల వ్రాలును.)

అప్ప:— ఏమి ! ఏమి ! (నందు శరీరమును దాకి తలయూచి) ఈ
మహానుభావుఁడు ప్రాణపుష్పముల నిదివఱకే పూజ యొనర్చి
నాఁడు.

విశ్వ:— హా, గురుదేవా, నన్నీ లోకమున వీడి జగత్పితృసన్నిధి కేగి
తివా ? అందులకేకాఁబోలు, మాటిమాటి కీదినము శివుని
ప్రత్యక్షదర్శన మనుచుంటివి. అంధుఁడనై తెలియకపోయితిని.
ఇందులకు నేనే కారణము. నే నాప్రతిజ్ఞఁ బూనకున్నచో,
నీ వీకోవెలయందుఁ గాకున్నమానె, జగద్దేవాలయమున నిత్యా
విర్భూతశివుని జూచుచు నుండువాడవు.

నాగురుఁ డై హికమ్ముల ననాకులుఁడై

త్యజియించు ; దైవ మీ.

యోగును దూర్చి వేడబము లూడ్పదె
 యంచుఁ, బ్రతిజ్ఞ వట్టి నే
 నీగతి బేల నైతి ; గురుఁ డేఁగెను,
 నే నిట నొంటిఁ జిక్కితిన్.
 ఓ గురుదేవ, నంద, కనవో
 విలపింపెడి యాప్తవర్గమున్. 73

అప్ప:—స్వామి, ఆశ్వుసిల్లుఁడు. మహానుభావుఁడా నందస్వామి. చిర
 విరహము నోర్వఁజాలక నటరాజగుూర్తియందు లీనమైనాఁడు.

కనులు నీటను మునుఁగంగ ఘనతరార్తిఁ
 గాలగళుని మాయాధారఘనునిఁ జూడ
 వగచి వలపునఁ గృశియింప, సగజపతియుఁ
 గొసరి జీవితకుసుమమ్మె కొనియెఁ దుదికి. 74

నీల:— (శివరామదీక్షితునితో) మాలలు బ్రాహ్మణులు కావలెనన్న
 యీ ధర్మవ్యతిక్రమమును దేవుఁ డోర్చునా ?

శివ:— (జనాం.) మూర్ఖుఁడా, పిరికకుండుము. (స్వగ) ఏమో, జాతిచేతఁ
 గలుగు మాలిన్యము జాతిచేత వచ్చును గాన, జన్మాంతరమునఁ
 గాని ఉత్తమదేహము లభింపజేమో.

విశ్వ:— స్వామి, నందదేవా,

. జననం బొందిన మాలవై పుడమి,
 న్నాజన్మంబు శుద్ధుండవే ;
 యనలం బొందఁగ నయ్యె నీకు
 నిటు ; లీయార్తుల్ విషాదమ్ములున్

మన సెట్లొర్చును ? నీదురంతవిధి

నే మందుండునుంబోలె నై

తిని ; నీయానతిఁ దీర్పఁగావలయు నీ

దీనుఁ గటాక్షింపుమా. 75.

అప్పః— నందనారుదేవా, నీచరిత్రము మహాభక్తికిఁ బ్రమాణమై జను
లకు శిరోధార్యమగును గాక.

ఈకథ భక్తలోకనిరతేష్ట

విధాయినియై రహించుచు

న్దాకవివాక్కులందును సుఖమ్మును

గూర్చు సుధాస్రవంతియై.

లోకము జాతి నెంచ

కతిలోకమహద్గుణపక్షపాతమై

ప్రాకటశాంతిసౌఖ్యరతి

భద్రగతిఁ భజియించుఁగావుతఁ. 76.

సమాప్తము.

మన్మథుఁడు దహింపఁబడఁగా పార్వతి తపముచేఁగాని శంకరుఁడు లభ్యుఁడు కాఁడని తప మొనర్చెను.

ప 1. 'ఆనందప్రథమావతారసధుర్యంబు' సచ్చిదానందముల నొకటియగు నానందమును మనస్సుచేఁ బెలియఁజాలము. అది మనోమయకోశమున కవతరింపఁగా 'రస'నామమును పొందును. ఈ రసమునే ఆర్యకవు లుపాసించి తమకౌవ్యముల నించిరి.

సిరిగలవారికి (నటరాజానులకు) జనించు మోహదులను విజ్ఞానాన్నిచే నశింపఁజేసి పర్వతారణ్యవాసులైనను (నందాదులు) తనభక్తులైన వాత్సల్యమును నెఱపు శివుఁడు మోహనివృత్తిని ఆనందానుభవము నొసంగునుగాక యని యాశయము.

ప 2. 'శ్రీరమణర్షి' అరుణాచలవాసి. ఈయన కుమారావతారమని భక్తుల నమ్మకము.

ప్రథమాంకము.

ప 3. 'సంజకేంజాయ...' నాటకమున రజస్సడంగుటయు నంత నంబరమున (చిదంబరమున) తారాదివిద్యాధినాథ మగు శాంతిస్వరూపమును నాయకుఁ డొకఁడే పొందుటయు వర్ణితము. భరతవాక్యమునను నిదియే చెప్పఁబడినది. 'ప్రాకటశాంతిసౌఖ్యరతి భద్రగతిః భజయించుఁ గావుతః.' ఈపద్యము నాటకపరమార్థమును సూచించుచున్నది.

ప 4. 'కావేరి' ఆదనూరునకు ఉత్తరమున చిదంబరమునకు దక్షిణమున కొల్లడము గలదు. అది కావేరిశాఖల నొకటి గావున నిచ్చోట కావేరియే చెప్పఁబడినది.

పు 4. 'అబాసే మా కద్దం గాలేదు.....' నందుని పూర్వజన్మ కథకు పీఠికం జూడుఁడు. తత్సంస్కారస్ఫురణము కలుగఁగాఁ దదనుగుణ

మగు భాషయు వచ్చినది. ఉత్తమపాత్రములకు ఉత్తమభాషయే ఇందుఁ బ్రయుక్తము.

పు 4. 'ఇదియే నా నీవరము.' ఈవరమువృత్తాంతము 6-వ పద్యమున నున్నది.

ప 6. 'కలిమి క్తిమార్గము' కలిలో భక్తియే ముక్తిమార్గము.

హరే ర్నామ హరే ర్నామ హరే ర్నామైవ కేవలమ్

కలౌ నాస్త్యేవ నాస్త్యేవ నాస్త్యేవ గతి రన్యధా"

చైతన్యఁడు.

'శౌరిసహోదరి' అంచిక. నారాయణీయనియు నామెకు నామము 'పద్మాసనా భగవతీ పద్మనాభసహోదరి' లలితాసహస్రనామ ము ౨ అధ్యాయము. 6వ శ్లోకము. తద్భాష్యము. 'ప్రాదు ర్భూవా త్రిపురా పద్మహస్తా ససోదరా, పద్మాసనేచ తిష్ఠన్తి విష్ణునా జిష్ణునానహ'

పు 7. 'నాపైచోడు...'నందుని కనాగతజ్ఞానమును గలదు.

పు 9. 'ఈన్నేహతంతువును...' విశ్వనాథుఁడు ముముక్షువైనను సంసారమోహ మాతని వీడలే దనుటయు ధార్మికజీవనమున నతనిపట్టుదల యు తెల్లము.

'కా పే కాంతా...' శంకరాచార్యకృతమోహముద్గరములోనిది.

'భజ గోవిందశ్లోకము' లని యిది ప్రసిద్ధము.

ద్వితీయాంకము.

ప 9. అజ్ఞానమే మహాపాతకమా? తమయంతరంగముల శాశ్వత ముగ నున్న నిన్ను ఏమార్గమున యోగివరేణ్యులు ఎఱుంగనేర్చిరో ఆ మార్గమును చూపుటకై నను మీరు సమర్థులా? (మొదట జ్ఞానమునకై కోరిక,

తర్వాత తదన్వేషణము. కోరికయే పుట్టకున్న ?) వీరు తమోమగున్న లని త్రోసివైతువా ? కూడదు; వీరిని దయఁ జూడు మని తాత్పర్యము.

తృతీయాంకము :

పు 18. 'గౌడసంప్రదాయము...' భరతఖండబ్రాహ్మణులు పంచద్రావిడులనియు పంచగౌడులనియు రెండుతెగలు. తమిళాంధ్రకర్ణాట కేరళమహారాష్ట్ర బ్రాహ్మణులు పంచద్రావిడులు, తదితరులు గౌడులు. గౌడులకు మత్స్యభోజనము దృష్టిదోషరాహిత్యము విశేషధర్మములు.

పు 20. 'చిదంబర మాహాత్మ్యము...' పీఠికం జూడుఁడు.

ప 11. శివదారుకావనతాండవవర్ణన. చూడుఁడు పీఠిక.

చతుర్థాంకము.

ప 13. 'మును...' సృష్టికిఁ బూర్వము నారాయణుఁ డొక్కఁడే కలఁడనియు నాస్థితి రుచింపక రెండవవిషయమును కోరి ఆయన సృష్టి యొనగ్చెననియు శ్రుతి.

“స వై నైవ రేమే తస్మా దేకాకీ న రమతే, స ద్వితీయ మైచ్ఛత్, స హైతా వానాసయథా స్త్రీపుమాగ్ంసౌ సంపరిత్యక్తా”

బృహదారణ్యకము 3. చతుర్థబ్రాహ్మణము.

ఇట నందుఁడు ప్రార్థించు ద్వంద్వము సహచరునితోడి ద్వంద్వము.

ప 14. 'ఓహో! కుహనాకిరాతక' కిరాతార్జునీయకథ. అర్జునుని బరీక్షింప శివుఁడు కిరాతవేషధారియై అడవిపందిని దఱుముకొని వచ్చెను. ఏకకాలమున నర్జునకిరాతకు లిర్వురు దాని నేసిరి. దానికై యిరువురికి యుద్ధ మాయెను. అంత నర్జునుని బాహుశక్తిని మెచ్చి

ఈశ్వరుడు నిజరూపమును చూపి యతనికి పాశుపతాస్త్రము నొసంగెను. భారతమును జూడుడు.

‘త్వగుజ్జలత్రేసము దాచు తీగకా’, ‘ఈశావాస్య మిదం సర్వమ్’ అని యుపనిషత్తు. అనఁగా సర్వము నీకునిచే నావరింపఁబడి యున్న దని యొకమతము. శ్రీ అరవిందయోగు లీమతము నంగీకరించి యున్నారు.

ప 15. ‘గుహాంతరమునకా’ గుహ యనఁగా బుద్ధి.

అణో రణీయాకా మహాణో మహీయాకా

ఆత్మా గుహాయాం నిహి నోస్య జంఘోః “శ్రుతి.

గుహశబ్దేన హృదయపుండరీకమధ్యవర్తినీ బుద్ధి రుచ్యతే, అని భాష్యము.

ప 16. ‘మమత.....’ దక్షయజ్ఞధ్వంసకథ.

దక్షునికూతురు సతీదేవి శివునిభార్య. కారణాంతరమున శివుడున్న దక్షునికి ద్వేషము. అతఁ డొసర్చు యజ్ఞమున కాయన శివుని బిలువ కున్నను సతి యచ్చోటి కేఁగెను. దక్షుఁ డంత శివుని దూషించెను. పతినింద నోర్వఁజాలక ఆమె యోగాగ్నిచే నాత్మదేహమును దహించు కొనెను.

‘ఉమ, ...గిరిరాజకన్య....’ కుమారసంభవకథ చూ. ప 1.

ప 17. ‘మక్తిసుధార్ద్రగీతముల్’ యోగాభ్యాసకులకు వివిధ నాదములు వినవచ్చును (ఘంటావీణారవాదులు). అవియే ఇంద్రుద్దేశింపఁ బడినవి.

ప 18. ‘ఏ నెఱుంగక.....’ నీమార్గమా నాకుఁ దెలియదు; అన్నివైపులను నాకు బంధములే కనఁబడుచున్నవి. వీనినుండి తప్పించు కొనుటకు పాధనమా, అన్నియెడలకు నన్నుఁ ద్రిప్పనట్టి షంచలమనస్సు.

ఇక నెట్టు బంధములు నాశ మగును? కావున సౌఖ్యమునకు దారి తెలియకున్నది. లేక హీనులను నేవించుటచేత ముక్తి ఏమార్గములఁ గల్గునో ఆతేజోమయమార్గములు (అర్చిరాదిగతులు) నా కలభ్యములా? యని భావము.

ప్రమహాపథ ... — తేజోమయమార్గము (అర్చిరాదిగతులు.)

‘తైజసములు వైరాజాభిధానకములు

నైన లోకంబులు ధ్రువంబు లగుత నీకు.’

అంకము ౨. ఉత్తరరామచరిత్ర (వేంకటరాయశాస్త్రి)లవారి యనువాదము.)

ప 20. ‘ఈయఁ దలకొన్న.....’

ఆనందరామాయణమున కథ ఇ ట్లున్నది.

ఒకప్పుడు రావణాసురుఁడు శక్తినిగూర్చి తప మొనర్ప శక్తి ప్రత్యక్షమై ‘నీవు నా కొకలింగమును సమర్పింతువేని నేను ప్రసన్న నయ్యెదను’ అని పలికెను. అంత నతఁడు లింగమునకై శివుని బ్రార్థించెను. ఆదేవుఁడు సంతుష్టుఁడై లింగము నేకాక పార్వతినిగూడ అతని కనుగ్రహించెను.

పు 31. “న్నేహితుల కందఱికిని.....”రేపు రే పనుటచే నందు నికి ‘తిరునాళ్లైప్పోవా’రను నామము వచ్చినది. పీఠికఁ జూడుఁడు.

పు 32. ‘సర్వాంగము.....’దర్శనస్పర్శనాదులచే శక్తిపాతము కల్గించి మహాత్ములు శిష్యుల ననుగ్రహింతురు. ఉదాహరణము. చైతన్యుఁడు అద్వైతానందుని గొట్టి రామకృష్ణుఁడు వివేకానందుఁ దాకి శక్తుఁ జ్ఞాంభణమునకుఁ గారకు లైరి. ఇందు విశేషము నటరాజభట్టరు (శిష్య ప్రాయుఁడు) గురువును (నందుని) గొట్టి యనుగ్రహము పొందుట.

పు 33. 'నాకు...నాకు—ఇంతయనుగ్రహము.....'

నాకు నీయనుగ్రహము ఇంత లభించుట నీపై నున్న స్వల్ప భక్తికే ఫలమా? ఇంతయనుగ్రహము ఏల? అని నందునిభావము. భట్టరు వే తెంచినాడు.

పంచమాంకము:

పు 39. 'జీవప్రాయశ్చిత్తము...' మరణోన్ముఖులైన వారలకు జీవితకాల మందంతట నొనర్చిన సర్వపాతకములకు నిష్క్రమిగా నొక ప్రాయశ్చిత్తకర్మ జరుపబడును. దానిని జీవప్రాయశ్చిత్త మని వ్యవహరింతురు. ఈప్రాయశ్చిత్తమును స్మరించుటచేతనే నటరాజభట్ట రనుభవించు నావేదన తెల్ల మగుచున్నది.

పు 41. 'స్వరము...'నందునిప్రసాదదృష్టిమహిమను బరికింపుడు.

పు 42. 'సద్ధభక్తి' = సాత్త్వికభక్తి. దేవపూజాదివిషయము, తామసిక యత్నాదిగణవిషయము గాదు. చూ. భగవద్గీత. అధ్యాయ 17, శ్లో 2.

ప 24. 'ఘనమార్గము:—గొప్పమార్గము. గెండవయర్థము ఘన = మేఘముల, మార్గము = దారి, ఆకాశము లేక అంబరము. చిదంబరమున నున్నది యాకాశలింగము గదా.

షష్ఠాంకము:

ఈశ్వరశక్తి యావిర్భవించిన నందునివ్యాహృతి. దాని కితరులు భయ మందుట.

ప 32. 'దేవరాడ్ధర్వవిఘాతుకుః' శివుడు ఇంద్రుని గర్వ మణచిన సంహర్షము తెన్నియో. వాయుగ్నులతో భాషించినను ఇంద్రునెడలఁ దిరస్కారమున శువుడు దిగోహితుఁ డాయెనని యుపనిషత్తు. జలంధరో

పాఖ్యానమునను పంచేంద్రోపాఖ్యానమునను శివుఁ డింద్రుని బరాభవిం-
చుట వర్ణితమై యున్నది.

ప 33. శంకలనుండి పెల్లగింపఁబడిన, అనఁగా శంకావిదూర
మైన భావము కల మునిసమాహమునకు ధ్యానవిషయమును, సంసార
పంకము నిండిన భూమియందు నివసించు జనులకు సుఖ మొసంగు తేజం
పుష్కొత్తమును, ఓంకారస్వరూపమును, సంతోషించిన పార్వతివిపుల
స్తనములచే నుపలక్షితమును, నై న శివదేహము రాగసముద్రమున మునిగి
యున్న మయు రక్షించుఁ గాక యని యర్థము.

ప 34. 'అనిలయోగము' = ప్రాణాయామము.

'వేయియరమ్ములచక్రమందు' = సహస్రారచక్రమందు.

ప్రాణాయామము సేయుచుండఁగా కుండలినీశక్తి ఉద్బుద్ధమై
షట్చక్రములఁ జొచ్చును. కడపటి చక్రము సహస్రారము. అందుఁ
జొచ్చుటకు ముందే మనస్సు రూపస్మృతిని గోల్పోవును. శక్తి
సహస్రారమందు లీనము కాఁగా కేవలము కాంతియే తోఁచును. ఆ
కాంతియే శివుఁడు, పరమాత్మ.

ఏ యోగగతివలన నాశివునితో సంయోగము గల్గునో ఆ యోగగతి
నేను వేదవిహితాక్షరముల నతని నుతించుటచే నాకుఁ గల్గుఁ గాక యని
నందుని ప్రార్థన.

ప 36. 'అంతేవాసి' = మాల.

పు 53. 'మనస్సేగదా...' 'మన ఏవ మనుష్యాణాం కారణం
బంధమోక్షయోః' అని ప్రమాణము కల్గుదు.

సప్తమాంకము:

పు 57. 'సహ్యాజ' సహ్యాపర్వతమునఁ బుట్టినది, కాశీ.

పు 57. 'మందాకినీదర్పదళనంబు' భగీరథుఁడు గంగను భూలోకమునకుఁ దే సంకల్పించి దానియురవడి నోర్వ శివుని బ్రార్థించెను. 'ఇతఁడా'నన్నోర్చు' నని గంగ మహావేగమున నవతరించెను. హరుఁడు తన్మృదమణఁప నామెను తనజటామధ్యమున నొకవత్సరము దాల్చి గర్వభంగముచేసి భగీరథునిప్రార్థనచే వదలెను.

ప 45. 'అలఘుసభ్యావాప్తి' చిత్సభయందు సభ్యులు మూఁడు పేలు. ఎల్లరును సాక్షాచ్ఛివస్వరూపు లని నమ్మకము.

ప 50. 'కోవెలనంది' తిరుప్పంగూరుదేవాలయపునంది. చిదంబరపునంది గాదు.

'బ్రహ్మై వాహ...' ఈ శ్లోకమును దరువాతిశ్లోకమును మనీషాపంచకములోనివి. శంకరాచార్యుఁడు స్నానానంతరము గంగనుండి తిరిగివచ్చుచు నెదుట నొకమాలను గని తొలఁగు మనెను. అతఁ డెదుర్కొని శ్రుత్యాదిప్రమాణములతో భేదదర్శనము శరీరవిషయమున నేని ఆత్మవిషయమున నేని కూడ దని వాదించెను. శంకరుఁ డతనివై దుష్యమునకు వెఱఁగుపడి మనీషాశ్లోకపంచకము రచించి మ్రొక్కెను. అంత మాల యంతర్ధానమై యచట శివుఁడు ప్రత్యక్ష మాయెను. ఆచార్యు ననుగ్రహించెను.

ప 53. చిదంబరమాహాత్మ్యమున - వ్యాఘ్రపాదుని కోరికచే చిదంబరమున నానందతాండవమును జూప శివుఁ డావిర్భవించె ననియు, నతనితోఁ గైలాసనాను లెల్లరు పుడమికి వచ్చిరనియు కలదు.

అష్టమాంకము:

ప 65. 'విస్మృతిఁ బూన్చు' భగవంతుని లేక ఆత్మను మఱచు నట్లు చేయునని భావము.

92-27

నందనారు చరితము

ప 66. 'ఇహపర్యాప్తికి' = ఇహమే చాలుననుబుద్ధికి. దీనికి మమ
కారమే కారణము.

పు 78. 'నలు పయినది...' యోగోన్నతి నమసరించి శరీరవర్ణము
మాటునని యొకప్రథ కలగు.

ఈ కవిచే రచితము లైన యితర గ్రంథములు

---

1. యవన కావ్యమిహాంస

2. బిల్వమంగళము

3. లీలాశుకము

4. భగ్నప్రేమ

శోధన పత్రము.

పుట.	పజ్జి.	ఉన్నరూపము.	స
vi	5	నను ?	నను
,,	6	కలదె	కలదె ?
ix	14	త్తోండ	త్తోండ
11	17	నేమో.	నేమో,
13	16	గంధా	గందా
15	8	టకు,	టకు
18	6	నుష్ప గారము	నుష్ప, గా
31	8	చున్నాడే	చున్నా
43	23	యొక్క	యొక్క
48	16	శంకోత్పాటిత	నంద: —
50	19	వస్తున్నాడు.	వస్తున్నా
61	3	జనము	జనులు
77	5	యజ్ఞదూరున	పా. యజ్ఞ
78	15	పచ్చు	వచ్చు
83	16	ధానిని	దానిని
84	3	తారస	తారరస
85	8	రనధా	రన్యధా.
87	8	గుహ	గుహ